

Идора оид ба Њуќуќи Инсон ва Риояи Ҷонуният

*Вазъи риояи Њуќуќи Инсон дар Љумњурии Тољикистон, соли
2007*

Омода шуд: Каримова Н.

Маслихатчи: Бахриева Н.

Тарљума ба забони тољикӣ: Косимов У.

Душанбе – 2008

МУНДАРИЉА:

Мукадима

I. Њизбъои сиёси. Њуқуќи интихоб

1. Мукадима
2. Њизбъои сиёси
 - 2.1 Њизби халќи-демократии Тољикистон (ЊХДТ)
 - 2.2 Њизби демократии Тољикистон (ЊДТ)
 - 2.3 Њизби сотсиал-демократии Тољикистон (ЊСДТ)
 - 2.4 Њизби Наъзати Исломи Тољикистон (ЊНИТ)
 - 2.5 Њизби «Эъёи милли»
 - 2.6 Иттилооти дигар
 - 2.7 Ташкилотъои манъшуда
3. Интихоботи иловаѓи ба Маљлиси намояндаѓони Маљлиси Олии Љумъурии

Тољикистон

II. Озодї аз шикаља

III. Њуќуќ ба таъќиќи одилонаи судї

IV. Системаи пенитенсиарї (ислоъї)

V. Дахлнопазирии њаёти шахси ва оилави

VI. Озодии баёни аќида

VII. Озодии вильдон ва мазъаб (дин)

VIII. Озодии иттиъодияъо

IX. Харидуфурӯши одамон (одамфурӯши)

X. Манъ намудани меънати маљбури

XI. Њуќуќи муъољирони меънатї

XII. Њуќуќ ба таъсил

XIII. Њуќуќ ба саломатї

XIV. Њуќуќъои кӯдак

XV. Њуќуќъои занон

XVI. Риояи њуќуќи инсон њангоми даъват ба хизмати њарбї

XVII. Ваколатдори њуќуќи инсон (Омбудсмен)

XVIII. Мубориза бо коррупсия

Мукадима

Вазъи вобаста ба ӯқуқи инсон дар Љумӯурии Тоҷикистон ӯанӯз ӯам мураккаб боқӣ мемонад. Дар ин маврид далелҳо ва ӯодисаҳои мушаххасе, ки дар ӯисоботи ӯарсолаи аз ӯониби Идора оид ба ӯқуқи инсон ва риояи қонуният тағиягардидаи «Вазъи вобаста ба риояи ӯқуқи инсон дар Љумӯурии Тоҷикистон, соли 2007» оварда шудаанд, шаҳодат медиҳанд. Гузориш натиљаи ӯамбасти тафсирҳои ӯармониаи бахшида ба риояи ӯқуқи инсон дар Љумӯурии Тоҷикистон мебошад.

Соли гузаштаи 2007 бо якчанд ӯодисаҳои дурахшоне, ки мавзӯи баррасии фаъолони дар ӯомеаи Тоҷикистон қарор гирифтанд, хотирмон аст. Дар соли 2007 дар кишвар як қатор қонунҳои қабул гардиданд, ки ба ақидаи қоршиносони мустақил, намояндагони ӯизбҳои сиёси ва ӯомеаи шаҳрвандӣ вазъи вобаста ба ӯқуқи инсонро дар кишвар бад мегардонанд.

Баҳори соли 2007 дар Тоҷикистон интихоботи иловагӣ ба Маълиси намояндагони (палатаи поёнии парламент) Маълиси Олии Љумӯурии Тоҷикистон баргузор гардиданд. Номзадҳои худро барои иштирок дар интихоботи иловагӣ як қатор ӯизбҳои сиёсии Тоҷикистон, аз ӯумла ӯизби наъзати исломи Тоҷикистон (ӯНИТ) низ пешбарӣ намуданд. Ба ақидаи намояндаи ӯНИТ Муъиддин Кабирӣ, интихобот ғайридемократӣ ва хилофи қонунгузории Тоҷикистон гузаштанд.

19 майи соли 2007 Қонуни нави Љумӯурии Тоҷикистон «Дар бораи иттиҳодияҳои ӯамбиятӣ» эътибор пайдо кард. Ба ақидаи Маркази байналмилалии ӯқуқи ғайритиљоратӣ, дар маълумӣ, ғайр аз истисноҳои начандон зиёд, Қонун муъити ӯқуқиро барои ташкилотҳои ӯамбиятӣ нисбат ба Қонуни пештара беътар накард.

8 июни соли 2007 Қонун «Дар бораи танзими анъанаҳои маросимҳои ва расму оин дар Тоҷикистон» қабул карда шуд. Тибқи қонуни нав маъдудиятҳои қатъӣ нисбати миқдори меъмонеон дар тӯйҳои арусӣ, маросимҳои дафн ва дигар анъанаҳои миллӣ ва маросимҳои динӣ ӯорӣ карда мешаванд. Намояндагони як қатор ӯизбҳои сиёсии Тоҷикистон ба муқобили қабули қонуни мазкур баромад карданд. Ба ақидаи онҳо, қонун ӯқуқҳои конституционии ӯар шаҳрвандро поймол мекунад.

Вазъи вобаста ба озодии эътиқод дар кишвар дар ин давра тадриљан рӯ ба бадшавӣ ниҳод, дар ин бора тасмимҳои давлат оид ба қабул намудани Қонун «Дар бораи озодии вилдон ва иттиҳодияҳои динӣ», ки ӯқуқҳои инсонро маъдуд месозад, гувоҳӣ медиҳад; аз ӯониби Вазорати маорифи кишвар манъ гардидани пӯшидани ӯилӯб дар муассисаҳои таълимии ӯамбиятӣ, инчунин бастанӣ баъзе масљидҳои мусулмонӣ.

Вазъият дар соњаи озодии сухан бад гардид. Моњи июли соли 2007 ба Кодекси ӯиноятӣ Љумӯурии Тоҷикистон тағйирот ворид карда шуданд, ки барои тӯнмат ва таъқири на танҳо тавассути воситаҳои анъанавии ахбори омма, балки ӯамчунин шабакаи Интернет интишоргардида низ ӯавобгарии ӯиноятӣ муқаррар менамоянд. Дар мавриди ин масъала журналистони тољик ба унвони Президенти Љумӯурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон мурољиятномаи кушодаро бо даъвати рад кардани тасдиқи ин лоињаи қонун ирсол намуданд. Бо вуљуди ин, ба мурољияти журналистон нигоњ накарда, тағйирот ба Кодекси ӯиноятӣ қабул карда шуданд.

Дар айни замон, баъзе лаъзаҳои мусбӣ низ дар соњаи озодии сухан ба мушоњида мерасанд. Моњи ноябри соли 2007 натиљаҳои давравии фаъолияти гурӯњи қории аз ӯониби ташкилотҳои воситаҳои ахбори оммаи кишвар таъсисдодашуда оид ба илоњоти Қонун «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма» ӯамбаст карда шуданд. Гурӯњи қорӣ дар мавриди 8 тағйирот ба қонуни амалкунанда ба мувофиқаи умумӣ омад.

Дар соли 2007 Президенти Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бо ташаббуси таъсис додани сохтори миллӣ оид ба ӯқуқи инсон дар кишвар баромад мекунад. Тобистони соли 2007 гурӯњи қории давлатӣ оид ба таъсиси сохтори ваколатдори ӯқуқи инсон ташкил

карда шуд, ки ба Ӵайати он намояндагони Ӵомеаи шаӴрванди ворид нагардиданд. 18 декабри соли 2007 дар шаӴри Душанбе муаррифии лоиӴаи Ӵонун «Дар бораи ваколатдор оид ба Ӵуќуќи инсон дар ӴумӴурии Тољикистон» баргузор гардид. Намояндагони Ӵомеаи шаӴрванди танӴо якчанд рӯз Ӵабл аз муаррифи ба лоиӴаи Ӵонун дастраси пайдо намуданд. Баъзе муќаррароти лоиӴаи Ӵонун аз Ӵониби намояндагони Ӵомеаи шаӴрванди таӴти танќид Ӵарор дода шуданд.

Бо ташаббуси сарвари давлат соли 2007 дар ӴумӴури Аѓенти назорати давлатии молияви ва мубориза бо коррупсияи ӴумӴурии Тољикистон таъсис дода шуд, ки маќомоти назорати молияви мебошад. Маќомоти мазкур бо маќсади васеъ намудани системаи мубориза бар зидди ӴуќуќвайронкуниӴо ва ӴиноятӴои дорои хислати коррупсиони, бартараф намудани ӴолатӴои такрори функцияӴо ва ваколатӴои маќомоти идораи давлати, таъмини шаффофият ва такмили фаъолияти назорати-тафтишоти таъсис дода шуд.

Маъмурияти шаӴри Душанбе соли 2007 ба татбиќи наќшаи генералии иморатсози дар пойтахт, ки Ӵанӯз соли 1983 тарърезе шуда буд, шурӯъ намуд. Ӵамчунин, бозсозиӴо дар минтаќаӴои гуногуни Тољикистон низ оѓоз гардиданд. Дар давоми соли 2007 дар судӴои шаӴри Душанбе парвандаӴои Ӵинояти вобаста ба Ӵуќонидани маљбурии шаӴрвандон аз манзильӴои истиќоматии худ мавриди барраси Ӵарор доштанд. Тибќи парвандаӴо оид ба Ӵуќонидани шаӴрвандон аз манзильӴои истиќомати бинобар барои эътиёлоти давлати ва Ӵамбияти гирифтани ӴитъаӴои замин соли 2007 ягон Ӵуќми суди ба манфияти шахсони Ӵуќонидашуда бароварда нашудааст.

I. ӴизбӴои сиёси. Ӵуќуќи интихоб

1. Муќадима

Соли 2007 вазъи сиёси дар ӴумӴури то андозае устувор боќи мемонд. Дар муќоиса бо соли гузашта, аз Ӵониби Ӵоќимияти давлати таъќиби шаӴрвандон барои аќидаӴои сиёси мушоӴида нагардид.

Дар соли 2007 дар Тољикистон 8 Ӵизби сиёси фаъолият мекард: Ӵизби халќи-демократии Тољикистон (ӴХДТ), Ӵизби демократии Тољикистон (ӴДТ), Ӵизби сотсиал-демократии Тољикистон (ӴСДТ), Ӵизби сотсиалистии Тољикистон, Ӵизби наӴзати исломи Тољикистон (ӴНИТ), Ӵизби коммунистии Тољикистон (ӴКТ), Ӵизби аграрии Тољикистон (ӴАТ) ва Ӵизби рушди иќтисодии Тољикистон (ӴРИТ). Дар тӯли соли 2007 аз Ӵониби Вазорати адлияи ӴумӴурии Тољикистон ягон Ӵизби сиёси ба Ӵайд гирифта нашуд.

ӴизбӴои нисбатан фаъол дар тӯли сол ӴСДТ ва ӴНИТ буданд, ки онӴо нуќтаи назари алтернативии худро вобаста ба масъалаӴои гуногун пешниӴод мекарданд. Фаъолияти ӴАТ ва ӴРИТ дар воситаӴои ахбори омма (ВАО) дар муќоиса бо дигар ӴизбӴо нисбатан камтар инъикос мегардид. Дар тӯли сол дар сафӴои ӴДТ байни фраксияӴои Маъмадрӯзи Искандаров ва Сайидљафар Исмонов ихтилофоти назар ба назар мерасид, вале, дар натиља фраксияӴо муттаъид шуданд. ӴСДТ Ӵангоми баќайдгузории Ӵизб дар Вазорати адлияи ӴумӴурии Тољикистон бо мушкилиӴо дучор гардид. ӴНИТ дар гузаронидани вохӯриӴо бо фаъолони Ӵизби мазкур дар минтаќаӴои ӴумӴури, бинобар сабаби аз Ӵониби ҳуќуматдорони маъалли манъ гардидани гузаронидани вохӯриӴо мушкилот дошт.

Дар соли 2007 дар ӴумӴури панљ маротиба интихоботи иловаѓи ба Маљлиси намояндагони Маљлиси Олии ӴумӴурии Тољикистон гузаронида шуданд. Дар ин панљ интихобот намояндаӴои ӴХДТ ѓолибият ба даст оварданд. Тибќи суханони баъзе намояндаӴои ӴизбӴои сиёси, интихоботи иловаѓии 1 апрели соли 2007 гузаронидашуда,

гайридемократі буд ва ин боиси он гардид, ки минбаъд дар интихоботњо баъзе њизбњо номзадии намояндањои худро пешнињод накарданд.

2. њизбњои сиёсї

2.1 њизби халќї-демократии Тољикистон (њХДТ)

њХДТ, ки раисаш Президенти Љумњурии Тољикистон Эмомалї Рањмон мебошад, њизби пешсафи щумњури ба њисоб меравад ва дар Парламент аксарияти щойњоро ишѓол менамояд. њизби мазкур дар тамоми интихоботњои иловаѓї ба Мальлиси намояндагони Мальлиси Олии Љумњурии Тољикистони дар соли 2007 ѓолибият ба даст овард, ки ин дар навбати худ одилона будани натиљањои интихоботњоро зери шубњаи намояндагони њизбњои дигари щумњури гузошт.

2.2 њизби демократии Тољикистон (њДТ)

Дар оѓози соли 2007 дар сафњои њДТ байни фраксияњои Мањмадрўзи Искандаров ва фраксияи «Ватан» Маќсуд Собиров (моњи апрели соли 2006 таъсис дода шудааст) ихтилофоти назар мушоњида мегардид. Фраксияњои мазкур дар суди ноњияи Шоњмансури шањри Душанбе барои эътирофи њуќуќи раисї намудан дар њизб судбозї карданд, ки дар он суд њХД-и таѓти сарварии Маќсуд Собировро ќонунї донист. Демократњои фраксияи Искандаров њуќми судро ѓайриодилона њисобиданд, вале ин мухолифати ќаблан байни ду фраксия щойдошта дар натиља ба муттаѓид шудани онњо ба манфияти худ ин њизби сиёсї халал нарасонид.

2.3 њизби сотсиал-демократии Тољикистон (њСДТ)

Соли 2007 проблемањои њСДТ дар баќайдгузории њизб дар Вазорати адлияи Љумњурии Тољикистон ба назар мерасиданд. Бинобар ќабул гардидани Бонуни нави Љумњурии Тољикистон «Дар бораи иттињодияњои щамњиятї» аз 19 майи соли 2004 њизби мазкур аз ќайд гузашт. 4 апрели соли 2007 Вазорати адлия бо аризаи даъвоѓї ба Суди Олии Љумњурии Тољикистон муурољият намуд, ки дар он боздоштани фаљолияти њизби мазкур ба муддати шаш моњ бинобар вайрон намудани Бонун «Дар бораи њизбњои сиёсї» талаб карда мешуд. Даъвоњои Вазорати адлия аз он иборат буданд, ки њСДТ тибќи натиљаи сол аз тасмими худ дар мавриди давом додани фаљолияташ хабар надод, манбаъњои маблаѓгузории њизбро пешнињод накард, њисоботи молиявии њизбро нашр накард ва ба Вазорати адлия пешнињод нанамуд. Дар айни њол, тавре ки муовини раиси њизб Шоќирљон Какимов ба журналистон изњор намуд, њамаи даъвоњои Вазорати адлияи Љумњурии Тољикистон ќомилан беасос буданд, тамоми њуљьятњо ба Вазорати адлия пешнињод шуда буданд ва њисоботи молияви дар рўзномаи Asia-Plus нашр шуда буд. Ш. Какимов амали мазкурро њамчун фишор ба њизб аз щониби Вазорати адлияи Љумњурии Тољикистон арзёби ва ба мавќеи ќатѓии њизб нисбат ба интихоби Президенти Љумњурии Тољикистон соли 2006 вобаста намуд. Бо вуљуди ин, 24 апрел Вазорати адлияи Љумњурии Тољикистон даъвои худро бозхонд. Тибќи соханоми раиси њСДТ Рањматулло Зойиров, ў тавонист дар суд њамаи даъвоњои Вазорати адлияро рад намояд.

ҲСДТ соли 2007 дар ҷумҳури фаъолияти сиёсиро то андозае фаълоне анҷом меод. Аз ҷумла ҲСДТ барномаи Стратегияи алтернативии рушди Тоҷикистон (САРТ), ду концепсия «Дар бораи тақмили заминаи қонунгузори Тоҷикистон» ва «Дар бораи шакли мубориза бо ҷинояткори муташаккил ва коррупсия»-ро таъия намуд. САРТ алтернативаи Стратегияи миллии рушд, ки аз ҷониби Ҷукумати ҷумҳури таъия гардидааст, ба ҳисоб меравад. Тибқи суханони Раҳматулло Зойиров Стратегияи миллии рушд танҳо бо рушди иқтисодӣ маъдуд мегардад ва чунин соҳаоро, ба монанди принсипҳои демократия ва системаи интихобот, тағйирдиҳии ислоҳоти сохтори маъмури-ҳудудӣ, плюрализми сиёсӣ, ҷамҷунин соҳаҳои ҷифзи тандурустӣ ва фарҳангро бе таввалӯҳ мегузорад. Ӯ қайд намуд, ки САРТ 60% ба Стратегияи миллии рушд асос ёфтааст, вале он тамоман ҳулоса ва пешниҳодоти муҳолифро пешниҳод менамояд.

2.4 Ҷизби Наъзати Исломи Тоҷикистон (ҶНИТ)

Моҳи июни соли 2007, тибқи нақшаи кори роҳбарияти ҶНИТ гузаронидани силсилаи вохӯриҳои роҳбарони ҷизб таъти сарвари раиси ҷизби мазкур ва аъзои палатаи поёнии Парламенти Тоҷикистон Муҳиддин Кабирӣ бо фаълони ҷизб дар минтақаҳои гуногуни Вилояти Мухтори Қўҷистони Бадахшон пешбинӣ гардида буд. Вохӯриҳои нахустин дар ноҳияҳои Ванҷ ва Рӯшони ВМКБ гузаронида шуданд ва ягон монеа аз ҷониби Ҷукумати маҳаллӣ мушоҳида нагардид. Вале ҶНИТ бо маъни Ҷукуматдорони Вилояти Мухтори Қўҷистони Бадахшон барои гузаронидани вохӯриҳо дар шаҳри Хоруғ дучор гардид. Пагоҳирузи 10 июн, вақте ки гузаронидани вохӯри дар шаҳри Хоруғ ба нақша гирифта шуда буд, ба роҳбарияти ҶНИТ дастури хаттии прокурори ноҳия бо талаби нагузаронидани вохӯрии мазкур супурда шуд. Муҳиддин Кабирӣ барои маълум намудани ваъ ба назди раиси ноҳия равон шуд. Вале қормандони муҳофизи бинои маъмурияти вилоят вакили халқи парламенти кишварро ба дохили бино роҳ надоданд.

Шӯрои сиёсии ҶНИТ зикр намуд, ки амалҳои Ҷукуматдорони маҳаллӣ фарқияти вуљуддоштаи байни амалҳои Ҷукуматдорони марказӣ ва ноҳиявиро нишон медиҳад, ки дар вуљуд надоштани мувофиқа дар мавзӯҳои гуногун байни роҳбарони ВМКБ бо Ҷукуматдорони марказӣ зоҳир мегардад.

Бояд зикр намуд, ки ҷизб мавқеи ҳудро оид ба масъалаҳои маъни пӯшидани виллоб дар муассисаҳои таълими ва вайрон намудани баъзе масъидҳо дар Тоҷикистон хеле фаълоне ҷимоя мекард. Ҷамҷунин, ҷизби мазкур дар раванди муҳокимаи Қонун «Дар бораи озодии вилдон ва иттиҳодияҳои ҷамҷияти» иштироки фаълоне дошт. Зиёда аз ин, ҶНИТ таърири алтернативии ҳудро ба қонуни мазкур барои муҳокима пешниҳод намуд (маълумоти муфассалтарро шумо метавонед дар фасли Озодии вилдон ва мазъаб (динӣ) дарёфт намоед).

Ҷизб наҳри рӯзномаи нафтавори ҳудро бо номи «Наљот» идома медиҳад, ки дар он ваъи ҷамҷияти-сиёсии ҷумҳури, аз ҷумла мавқеи ҶНИТ дар масъалаҳои гуногун инҷикос мегардад.

2.5 Ҷизби «Эҳёи милли»

Таъсис ва бақайдгирии ҷизби нави сиёсии «Эҳёи милли» тобистони соли 2007 дар шаҳри Москва аз ҷониби раиси ташкилоти ҷамҷияти Лигаи халқи «Тољикон» дар Москва, Қароматулло Шарипов эълон гардид. Вале, Раёсати бақайдгирии ҷизбҳои сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамҷияти Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд намуд, ки ҷизби Эҳёи миллиро Вазорати адлияи Тоҷикистон дар сурате ба қайд мегирад, ки агар он дар ҳудуди ҷумҳури фаъолият кунад. Тибқи Қонун «Дар бораи ҷизбҳои сиёсӣ» дар

давоми се моъ баъд аз гузаштани кайди давлати њизб бояд дар аксарияти минтаќањо, шањрно ва ноњияњо ташкилотњои ибтидої дошта бошад, ки ин бинобар дар шањри Москва фаъолият доштани њизби мазкур дар айни замон имконнопазир аст. Дар айни њол, дар тўли соли 2007 њизби сиёсии мазкур аз њониби Вазорати адлияи Љумњурии Тољикистон ба кайд гирифта нашудааст.

2.6 Иттилооти дигар

Моњи феввали соли 2007 сармуњарири рўзномаи оппозитсионии «Чароѓи Рўз» Додолњон Атовуллоев ва њаракати оппозитсионии Тољикистон «Ватандор» тасмими худро њињати аз Президенти Љумњурии Тољикистон Эмомалї Рањмон талаб намудани ихтиёри ба истеъфо баромадан, бар ивази кафалати бехатарии пурраи ў ва аъзои оилаи ў, эълон намуданд. Дар сурати рад намудани талаботи онњо, иштирокчиёни њаракати мазкур ваъда доданд, ки дар Тољикистон «инќилоби бунафш»-ро, дар шакли ба кўчањои њумњури баровардани садњо њазор тарафдорони худ ташкил менамоянд. Доир ба ин масъала аз њониби Сафорати Љумњурии Тољикистон дар Федератсияи Россия исњорот пањн карда шуд, ки дар он маълумо и зер ш баён гар дда буд: Ар ваи Д. Ато вулло в дар Тољикистон њамчун амали фармоишї доништа шуд, ки маќсади он ба иштибоњ овардани њомеаи ватани ва хориљї дар масъалаи ваъзи сиёсии дохилї, иќтисодї ва иљтимоии њумњури, аз њумла њамчун тањмил кардани тасавуроти хаёли дар мавриди вуљуд доштани кадом ак кувваи нави оппозитсионии дорои кудрати ба њараёни рушди сиёсии њумњури таъсиррасон арзёби гардид. Нисбати њаракати «Ватандор» сафорат маълумотњоеро доро буд, ки иттилоот оид ба вуљуд доштани њаракати мазкурро рад мекард, чунки ин њаракат дар ягон маќомоти Федератсияи Россия, на дар ИДМ ва на дар хориљаи дур ба кайд гирифта нашудааст. Бояд зикр намуд, ки дар натиља маълум гардид, ки аз њониби Атовуллоев ва њаракати «Ватандор» на нисбати президенти кишвар Эмомалї Рањмон ва на нисбати Њукумати Љумњурии Тољикистон ягон талабот пешнињод нашудааст.

2.7 Ташкилотњои манъшуда

Прокурори генералии Тољикистон Боболњон Бобохонов дар конференсияи матбуотие, ки 15 январӣ соли 2007 гузаронида шуд, зикр намуд, ки Суди олии Тољикистон бо пешнињоди Прокуратураи генералии њумњури дањ ташкилотро њамчун ташкилотњои террористї доништааст, ки фаъолияти онњо дар њудуди Тољикистон манъ карда шудааст. Дар катори ин ташкилотњо «Њаракати исломии Ўзбекистон», «Ал-Қоида», «Њизби исломии Туркистон», «Њаракати таблиѓот», «Созмони таблиѓот», њизби «Тољикистони озод» ва ғайра дохиланд.

3. Интихоботи иловаѓи ба Маљлиси намояндагони Маљлиси Олии Љумњурии Тољикистон

Дар Тољикистон 11 феврал, 1 апрел, 20 май, 8 июл, 16 декабри соли 2007 интихоботњои иловаѓи ба Маљлиси намояндагони Маљлиси Олии Љумњурии Тољикистон гузаронида шуданд.

Дар ин панљ интихобот намояндањои ЊХДТ ғолибият ба даст оварданд. Тибќи суханони раиси ЊНИТ Муњиддин Кабирї, интихоботи иловаѓии 1 апрели соли 2007 гузаронидашуда ғайридемократї буданд, зеро номзадии ду намояндаи њизб ба рўйхати комиссияњои китъавї ворид карда нашуд. Бинобар он ки демократї будани интихобот мавриди шубња ќарор гирифт, ЊДТ дар интихоботи 16 декабри соли 2007 иштирок накард.

Интихоботи иловағи ба Маълиси намояндағони Маълиси Олии Љумњурии Тољикистон - 11 феввали соли 2007

Бинобар дигаргунињои кадрї дар кишвар ду вакили халќи парламент Ғайбулло Авзалов ва Шукурљон Зуљуров ба вазиғанои роњбарї тањин гардиданд, ваколатњои онњо њамчун вакили халќ катъ карда шуданд. Бинобар ин, 11 феввали соли 2007 интихоботи иловағи ба Маълиси намояндағони Маълиси Олии Љумњурии Тољикистон дар ду њавзаи якмандата ба наќша гирифта шуд. Намояндањои худро Ђизби халќи-демократї ва Ђизби нањзати исломи Тољикистон пешнињод намуданд. Ђизби сотсиалистї, Демократї, Сотсиал-демократї, Аграрї ва Ђизби ислоњоти иќтисодии Тољикистон намояндањои худро пешнињод накарданд. Ғолибиятро дар интихоботњо номзадњо аз ЂХДТ ноил шуданд. Дар овоздињї дар њавзаи интихоботии ноњияи Восеъ зиёда аз 82% интихобкунандагон иштирок намуданд. Дар он љо ғолибиятро номзади ЂХДТ Рањмон Умаров ба даст овард, ки ба љонибдории ў таќрибан 80% интихобкунандагон овоз доданд. Дар њавзаи интихоботии ноњияи Кабодиён таќрибан 80 фоизи интихобкунандагон иштирок намуданд. Дар он љо низ ғолибиятро номзади ЂХДТ Бадриддин Садриддинов, ки ба љонибдории ў таќрибан 80 фоизи интихобкунандагон овоз доданд, ба даст овард. Раќиби У Худойназар Тошќуватов – раиси Ђизби нањзати ислом (ЂНИТ) 20 фоизи овозњоро ба даст овард.

Интихоботи иловағи ба Маълиси намояндағони Маълиси Олии Љумњурии Тољикистон – 1 апрели соли 2007

1 апрели соли 2007 интихоботњои иловағи ба палатаи поёни гузаронида шуданд, ин интихоботњо дар се њавзаи интихоботии якмандата гузаронида шуданд – дар њавзаи шањри Кўлоб, ноњияи Ђамадонї ва ноњияи Фирдавсии пойтахт. Номзадњои худро барои иштирок дар интихобот танњо ду њизби сиёси пешнињод карданд - Ђизби халќи-демократї ва Ђизби нањзати ислом. Аз ЂХДТ дар ноњияи Фирдавсии пойтахт намзадии муовини раиси Суди оли Мањмадали Ватанов, дар њавзаи интихоботии шањри Кўлоб – роњбари аввали ВКД Хумдин Шарипов ва дар њавзаи интихоботии ноњияи Ђамадонї - раиси њукумати мањалли Сафарали Гулов пешнињод карда шуданд. Аз ЂНИТ номзадњои зерин пешнињод шуда буданд: Саидиброњим Муњаммадназар - дар шањри Кўлоб; Абдуќодир Ђасанпур - дар ноњияи Ђамадонї ва Умарали Ђусайнов – дар ноњияи Фирдавсии ш. Душанбе. Дар интихобот ғолибиятро ЂХДТ ба даст овард. Дар њавзаи ноњияи Фирдавси зиёда аз 90 фоизи овоздињандагон ба љонибдории номзад аз ЂХДТ Мањмадали Ватанов овоз доданд. Интихобот бе алтернатива гузашт, зеро номзад аз ЂХДТ Умарали Ђусайнов 30 март ба комиссияи њавзаи интихоботї нома фиристод ва номзадии худро аз интихоботи иловағи пас гирифт.

Ба аќидаи раиси ЂНИТ Муњиддин Кабирї интихоботњо ғайридемократї ва бидуни риояи ќонунгузории Тољикистон гузаштанд. Ў њамчунин кайд намуд, ки намояндањои ЂХДТ-ро аз рўйхати иштироккунандағони комиссияи ду њавзаи интихоботї пурра ихтисор намуданд – дар њавзаи интихоботии №37 шањри Кўлоб ва дар њавзаи интихоботии №1 ноњияи Фирдавсии шањри Душанбе, ки сабаби асосии ин он буд, ки номзадњои њизби мазкур Саидиброњим Назар ва Умарали Ђусайнов як рўз пеш аз маъракаи сиёси номзадии худро аз рўйхат пас гирифтанд. Ђизб бо даъво ба суд оид ба њуќуќвайронкунињои аз љониби комиссияњои марказї содиршуда мурољият намуд. Вале, тибќи суханони Кабирї аризањо ба инобат гирифта нашуданд ва хулосањо на ба манфиати њизб бароварда шуданд. Дар њавзаи интихоботии №35 ноњияи Ђамадонї њуќуќњои ЂНИТ ба иштирок дар комиссияњои њавзањои интихоботї ќисман риоя шуданд, аз ин рў номзад аз ЂНИТ Абдуќодир Ђасанпур муборизаи сиёсиро идома дод. Бо вуљуди он, раиси суди шањри Кўлоб Аслам Холов кайд намуд, ки «аризаи даъвогии ЂНИТ бо сабаби риоя накардани Кодекси мурофияи гражданин Љумњурии Тољикистон мавриди баррасї ќарор дода нашуд

– дар аризаи даъвогӣ суроғанои аниќи лойгиршавии аризадиёанда ва лавобгар нишон дода нашуда буданд, дар ариза иншо замима нагардида буданд: қарори комиссияи Ҳавза оид бо радди ворид намудани намояндашо ба ҳайати комиссия ва нусхаи 2-юми ариза барои ба лавобгар пешниҳод намудан.

Интихоботи иловагӣ ба Маълиси намояндагони Маълиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон – 20 майи соли 2007

Интихоботи иловагии навбатӣ дар ду Ҳавзаи интихоботии Ҷомӣ ва Ёвон ба палатаи поёнии парламент дар рӯзи 20 майи соли 2007 таъин гардида буданд. Дар интихобот се Ҳизби сиёсӣ иштирок намуданд – ҲХДТ-и Ҷумҳурия, Ҳизби аграрии Тоҷикистон (ҲАТ) ва Ҳизби ислоҳоти иқтисодии Тоҷикистон (ҲИИТ). Дар Ҳавзаи якмандатаи интихоботии Ёвон №29 аз ҲХДТ номзодии муовини прокурори ноҳия Маъмадамин Ҳисориев, аз ҲИИТ – омӯзгори донишгоҳи нақлиёт Рустам Назаров пешниҳод шуда буданд. Дар Ҳавзаи интихоботии №28 Ҷомӣ – аз ҲХДТ номзодии собиқ сафири Тоҷикистон дар шаҳри Москва Сафар Сафаров, аз Ҳизби аграрии Тоҷикистон – муовини раиси ноҳияи Ҷомӣ Немат Холмуродов пешниҳод гардиданд. Дар комиссияи интихоботии марказӣ зикр гардид, ки дар Ҳавзаи интихоботии Ёвон барои иштирок дар интихоботи иловагӣ як шахси худро пешбаринамуда избори хоёниш кард, вале бо сабаби роғ додан ба камбудиро Ҳангоми Ҳамъявонии имзошо, ӯ ба қайд гирифта нашуд.

Маротибаи навбатӣ низ ғолибиятро ҲХДТ ба даст овард. Дар Ҳавзаи якмандатаи №28 Ҷомӣ ба Ҳонибдорӣ собиқ муовини котиби генералии Созмони Ҳамкории Шанхай Сафар Сафаров, ки аз ҲХДТ пешбарӣ шуда буд, 92,5 фоизи интихобкунандагон овоз доданд. Ҳамагӣ дар ин маъракаи сиёсӣ чор номзад иштирок намуд.

Интихоботи иловагӣ ба Маълиси намояндагони Маълиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон – 8 июли соли 2007

ҲХДТ пешсаф номзодии худ Амирбек Маъмадалиевро барои иштирок дар интихоботи иловагии навбатӣ дар Ҳавзаи интихоботии №27 Бохтар ба палатаи поёнии парламент, ки дар 8 июли соли 2007 таъин гардида буд, пешбарӣ намуд, дар он низ Ҳизби мазкур ғолибиятро ба даст овард. Ба Ҳонибдорӣ ӯ зиёда аз 94 фоизи (65 Ҳазору 756 нафар) интихобкунандагон овоз доданд. Дар интихобот Ҳамҷунин номзад аз Ҳизби аграрии Тоҷикистон – Абдусалом Мирзоев иштирок намуд.

Интихоботи иловагӣ ба Маълиси намояндагони Маълиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон – 16 декабри соли 2007

16 декабри соли 2007 дар Ҳавзаи интихоботии №37 шаҳри Қўлоб (вилояти Хатлон) интихоботи вакили халқӣ палатаи поёнии Парламенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таъин гардиданд. Ба номзодии вакили халқ аз ҲХДТ роғбари шўъбаи тартиботи Ҳукукии Дастгоҳи илроияи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Абдураъмон Азимов пешбарӣ карда шуд. Аз ҲДТ раиси бахши Ҳизб дар шаҳри Қўлоб Амирхон Сафаров пешбарӣ гардида буд. Ташкилоти ҲНИТ-и шаҳри Қўлоб избор намуд, ки дар сурати ба он кафолат надодан ба иштироки аъзоёни Ҳизб дар тамоми Ҳавзаҳои комиссияҳои интихоботӣ, аз иштирок дар интихоботи навбатӣ ба парламент худдорӣ менамояд. Ташкилоти ҲКТ дар шаҳри Қўлоб бинобар нобоварӣ ба одилона ва демократӣ будани интихобот номзодии худро пешбарӣ нанамуд.

Дар интихобот намояндаи ҲХДТ Абдураъмон Азимов ғолибият ба даст овард, ба Ҳонибдорӣ ӯ 94,3 фоизи интихобкунандагон овоз доданд.

II. Озодї аз шикаља

Њукуматдорон расман вуљуд доштани проблемаи шиканљаро дар Тољикистон эътироф менамоянд. «Аз аввали сол дар Тољикистон нисбати 50 корманди маќомоти њифзи њуќуќ парвандањои њиноятї аз рӯи далелњои истифодаи усуљњои манъшудаи тафтишот оѓоз карда шудаанд. Њар сол зиёда аз 100 корманди маќомоти њифзи њуќуќи Тољикистон барои истифодаи усуљњои манъшудаи тафтишот нисбати шахсони боздоштшуда ба њавобгарии њиноятї кашида мешаванд», - дар ин бора 13 июли Прокурори Генералии Тољикистон дар конференсияи матбуотї иброз намуд. Дар айни њол, муовини Вазири корњои дохилї, таъкид намуд, ки дар нимсолаи аввали соли 2007 њамагї ду њодисаи суиистифода аз ваколатњои хизматї (баромадан аз њадди ваколатњои мансабї) аз њониби кормандони маќомоти њифзи њуќуќ ба ќайд гирифта шудааст.

Дар амал, омори мушаххас ва баќайдгирии далелњо ва њодисањои истифодаи шиканља дар Тољикистон вуљуд надорад, бинобар ин њам, иттилооти воќеї оид ба миќёси истифодаи шиканља мављуд нест, ки тибќи он хулоса баровардан ва манзур намудани пешнињоду тавсияњои мушаххас оид ба риояи озодї аз шиканља имконпазир гардад. Бонунгузории кишвар барои истифодаи шиканља њавобгарї пешбинї менамояд, вале моддаи муайян ва мушаххас дар Кодекси њиноятии Љумњурии Тољикистон барои истифодаи шиканља вуљуд надорад. Таѓйироти ба КЉ Љумњурии Тољикистон, ба моддаи 117 (Азобу уќубат) воридгардида, ки дар он дар эзоњоти мухтасар мафњуми шиканља дода шудааст, аз њониби њуќуќшиносњои соњибтаљриба мусбї пазируфта шуд, зеро ин иќдоме буд ба сӯи татбиќи ўњдадорињои ба зиммаи худ гирифтаи давлат дар мавриди кафолат додан ва њифзи озодї аз шиканља. Яъне, ќонунгузории Љумњурии Тољикистон кафолатњои заминавии рафњи шиканљаро пешбинї менамояд, вале шарњи мафњуми шиканља нопурра буда, бо меърњои байналмилалї, аз њумла моддаи 1 Конвенсияи зидди шиканља мутобиќати комил надорад.

Бояд таъкид намуд, ки аз лањзаи ќабули таѓйироти мазкур дар КЉ Љумњурии Тољикистон ва то ба имрӯз, иттилоот оид ба истифодаи амалии ин меър дар таљрибаи маќомоти њифзи њуќуќ ва судї, дар њолатњои истифодаи шиканља аз њониби шахсони мансабдор, вуљуд надорад. Мисли пештара, нисбати шахсони мансабдоре, ки шиканља ё дигар намудњои муносибати дуруштро ба кор бурдаанд, моддањои зерини КЉ Љумњурии Тољикистон истифода мешаванд: моддаи 354 Кодекси њиноятї, ки барои истифодаи шиканља аз њониби шахсе, ки таштишоти пешакиро мебарад ё адолати судиро анљом медињад, њазо пешбинї намудааст; ва инчунин моддаи 316 КЉ Љумњурии Тољикистон (баромадан аз њадди ваколатњои мансабї), ки барои аз њониби шахси мансабдор анљом додани њаракате, ки аз њадди ваколатњои ў барњало берун мебарояд ва боиси ба таври њиддї поймол гардидани њуќуќ ва манфиатњои ќонунии шањрванд ё ташкилот ё манфиатњои ќонунан њифзшудаи њамњият ё давлат гаштааст, њазо пешбинї менамояд. Бисми 3 моддаи мазкур барои аз њониби шахси мансабдор содир гардидани њаракатњои аз њадди ваколатњои мансабии ў берун бо роњи истифодаи зӯрї ё тањдид, инчунин бо роњи истифодаи силоњ ё дигар воситањои махсус њазо меќаррар намудааст.

Бо вуљуди ин, Тољикистон бархӯрди системавино нисбати масъалањои вобаста ба гунањгорї дар истифодаи шиканља ё шахоне, ки шиканљаро ба кор мебаранд, нигоњ намедорад. Шиканљањо ба мисли чизе ќабул карда мешаванд, ки ба он њукуматдорон бинобар сабаби муносибати ѓайриљиддї доштанашон ба ин проблема ва розигии хомӯшноаи онњо умуман ба ин гоя, њел гуна тавалљўње зоњир намекунанд ва дар натиља шахсоне, ки шиканро ба кор мебаранд, эњсоси белъазої мекунанд. Љабрдидагони шиканљаро аз имконияти дастрасии сариваќтї ба адвокат ё ташхиси (муоинаи) тиббї ва мулоќот бо аъзои оилањояшон мањрум мекунанд. Аксаран њабрдидагон аз мурољият кардан ба маќомоти њифзи њуќуќ, ба суд, прокуратура, хадамоти таштишоти дохилї метарсанд, зеро шахсоне, ки тањти шиканља ќарор дода шудаанд, ба кўмаки маќомоти

давлатї такя ва бовар карда наметавонанд. Њама њодисањои бо онњо рўйдодаро дар худ нињон дошта, бидуни барќарор кардани њуќуќњои худ ва бо шодї аз худи озод шудан аз дасти кормандони маќомоти њифзи њуќуќ ӛ аз бими такрор шудани истифодаи усуљњои манъшудаи тафтишот бинобар тањдидњое, ки ба онњо кардаанд, љабрдидагони шиканља аз мурољиаат намудан ба ягон љое хеле метарсанд.

Дар соли 2007 аз љойњои мањрумият аз озодї ба ташкилотњои њифзи њуќуќ бо шикоят аз муносибати берањмона нисбати мањбусон мурољиаат намуданд. Хешовандон ва наздикони мањбусон намедонанд, ки ба куљо барои кўмак мурољиаат кунанд. Гарчанде маќомоти махсуси давлатии ба назорати риояи ќонунњо дар муассисањои пўшида машѓулбуда вуљуд доранд, онњо ба самаранокии чунин расмиёт боварї надоранд. Кумитаи Салиби Сурх низ то ба њол ба муассисањои пўшида дастрасї надорад.

Дар соли 2007 Иттињоди зидди шиканља, ки ба он намояндагони ТГЊ, њуќуќшиносњо ва журналистњои фаљол дохил буданд, доир ба инњикоси њодисањои ба кор бурдани шиканља ва баќайдгирии/сабти њуљьлатии арзу шикоятњо ба истифодаи шиканља чорабинї гузарониданд. Тибќи натиљањои баќайдгирии (сабти) њодисањои муносибати берањмона ба хулосае омадан мумкин аст, ки намудњои пањнгардидаи муносибати берањмона зўрвари иљсмонї мебошанд: лату кўб бо калтак, бо дасту пойњо ба тамоми узвњои бадан, электрошок, задан, тальовуз ба номуси мардњо ва ғайра. Њамчунин дигар намудњои шиканља ва муносибати берањмона истифода бурда шудаанд: нигоњдории бидуни иртибот (инкоммуникадо), барањна нигоњ доштан, тарсонидан, хўрок надодан, (тањдиди ќасос гирифтанд, аз љумла аз хешовандону наздикон), ба шифт овезон кардан, лату кўби сар, ки зери он китоб гузошта шудааст. Амалан дар њама њолатњои шиканља маќсади асосї ба даст овардани нишондод буд. Дар аксари њолатњо ба љабрдидагон кўмаки тиббї расонида нашудааст, ташхиси (муоинаи) тиббї низ гузаронида нашудааст. Танњо дар баъзе њолатњои гузронидани ташхисї судї-тиббї тањин карда мешавад ӛ хеле дер, ваќте ки нишонањои лату кўб гум мешаванд, тањин карда мешавад. Асосан љабрдидагони шиканља барои њимояи худ усуљњои њуќуќиро истифода мекунанд. Чораи аз њама бештар пањнѓашта мурољиаат ба прокурор мебошад, ќисми зиёди љабрдидагон ба њељ куљо мурољиаат намекунанд, зеро ба баррасии одилонаи парванда боварї надоранд. Йабрдидаи шиканља на њамеша хоњиши тавассути ВАО ба мурољиаати ошкоро баромаданро доранд, аксар ваќт онњо аз ошкор гардидани њодисањое, ки бо онњо рўй додаанд, метарсанд.

Механизмњои байналмилалии њифзи озодї аз шиканља

Њама шахсоне, ки дар ќаламрави Тољикистон зиндагї мекунанд, њуќуќ доранд дар сурати поймол гардидани њуќуќи шањрвандї ва сиёсии онњо аз љониби давлат, ба Кумитаи СММ оид ба њуќуќи инсон бо шикояти инфиродї мурољиаат кунанд. То ба имрўз Кумита оид ба њуќуќи инсон 10 шикояти инфиродии шахсонеро, ки њуќуќњояшон дар Тољикистон поймол гардидаанд, баррасї намудааст. Дар соли 2007 Кумита ду шикоятро баррасї намуд:

1. Ашўров ба муќобили Тољикистон.
2. Каримов ва Нусратов ба муќобили Тољикистон.

Дар натиљаи баррасии шикоятњои мазкур, Кумита њуќуќњои зеринро поймолшуда эътироф намуд: њуќуќ ба њаёт (зиндагї), истифодаи шиканља, муносибати ғайриинсонї ӛ таќиркунанда ӛ љазо; њабси худсарона; њуќуќи фавран пешнињод шудан дар назди судя/шахси мансабдоре, ки ќонун ўро ба анљом додани њокимияти судї ваколатдор намудааст; баррасии беѓаразонаи парванда; маќомоти беѓарази адолати судї; њуќуќ ба презумпсияи (эњтимољияти) бегуноњї; њуќуќи бидуни тањхир огоњонида шудан аз айбдоркунии пешнињодшуда; њуќуќ ба ваќти кофї ва шароити мусоид барои омодагии њимоятгар; њуќуќ ба бозпурсии шоњидон; њуќуќ ба маљбури карда нашудан ба додани

гувоњї ба муќо били х уд ё эътир о фкар дни гуно ни худ; њуќуќ ба гирифтани нусхаи њукми айбдоркунї.

Мувофиќи меъёрњои Паймони байналмилалї доир ба њуќуќи шаървандї ва сиёси Тољикистон ўндадор аст ба љабрдидагони поймолкунии њуќуќ воситањои дахлдори њифзи њуќуќ, аз љумла љуброни дахлдорро пешнињод кунад. Давлат, њамчунин ўндадор аст дар оянда ба чунин њуќуќвайронкунињо роњ надињад. Мутаассифона, тибќи ин ќарорњо, ба монанди 8 ќарори пештара, Тољикистон барои барќарорсозии њуќуќњои поймолшуда њел гуна чорањое наандешид.¹

III. Куќуќ ба тањќиќи одилонаи судї

Дар њар љомеаи демократї, судњо функцияи хеле муњими назорат бар њокимияти иљроия ва ќонунгузорио, њамчун сохтори асосие, ки аз тариќи он инсон метавонад њуќуќњои худро њифз намояд, иљро мекунанд. Вале шумораи њарчи бештари мутахассисони соњаи њуќуќ ва шаървандони муќаррарї бо афсуси зиёд ќайд менамоянд, ки њокимияти судї дар Тољикистон ба њуќуќвайронкунињои бешумор вобаста ба њуќуќи инсон, љинояткорї ва дар саросари љумњурї пањн гардидани нигилизми њуќуќї чандон муќовимат нишон намедињад, он мустаќил намебошад ва ќодир нест мустаќилона ин ё он ќарорњоро ќабул намояд. Системаро системаи коррупсияшуда ва аз шахсони 3-юм вобастабуда мењисобанд.

Кокимияти судї ва судњои Тољикистонро соњибхитїер ва мустаќил номидан имконнопазир аст, сабаби ин дар номуќамал будани ќонунгузорї ва сатњи пасти зиндагии судьяњо ва заминаи моддї-техникии заиф зоњир мегардад. Мутобиќи ќонунгузории Тољикистон, то њол Президент судьяњоро пешбарї ва тањин менамояд, њамчунин Президент салоњияти аз вазифа озод намудани судьяњоро доро мебошад. Тибќи суханони намояндањои ТЃЊ-и њифзи њуќуќ ва адвоќатњо, ислоњоти судї ба бумбаст дучор шудааст. Ба назар мерасад, ки дар ин самт корњои зиёде анљом дода мешаванд, вале тањкид мегардад, ки сол аз сол вазњият бадтар шуда истодааст. Дар амал, норозигии њарчи зиёдтар аз тарафи шаървандон вобаста ба њимоя нагардидани њуќуќњои онњо дар сохторњои судї ба мушоњида мерасад. Камчунин ташвишовар он аст, ки санксияњо барои ба њабс гирифтани аз љониби прокурорњо дода мешаванд, ки ин дар навбати худ хилофи меъёрњои байналмилалии муурофияи судии одилона мебошад.

Проблемаи дигар, ин ислоњоти системаи адвоќатура мебошад. Камчун нерўи мутаќобил, ё њамчун имкониятњои иловагии фаъолияти коллегии адвоќатњо, сохтори адвоќати хусусии њимоякунанда тањсис дода шуд, ки фаъолияти онњо аз љониби Вазорати адлия литсензия кунонида мешавад. Бидуни ягон имтињон додани литсензия барои фаъолият, ќариб ки системаи содагардидаи гирифтани литсензия, боиси зиёд шудани шумораи адвоќатњо гардид, вале ба сифати фаъолияти њайати адвоќатњо ва тахассуси (кордонии) онњо касе ањамият намедињад. Адвоќатњо бо кўмаки ташкилотњои байналмилалї кўшиш менамоянд, ки ислоњоти адвоќатураро анљом дињанд, маќомоти давлатї бошад, амалан дар ин чорабинї иштирок намекунад ва инро бо љоиз нубудани дахлат ба мустаќилияту соњибхитїерии адвоќатњо асоснок месозанд. Бояд ќайд намуд, ки масъала на танњо марбут ба кафолатњои дар ќонунгузорї муќарраргардидаи фаъолияти адвоќатњо, балки њамчунин ќабул намудани ќонунњое мебошад, ки дастрасии адлияро ба шаървандони камбизот кафалат дињанд – конуне, ки ёрии роиѓони њуќуќиро ба танзим дарорад.

¹ Матни пурраи иттилоотро шумо метавонед дар сайти: <http://www.hrt.tj/tajun.htm> пайдо намоед.

23 юни соли 2007 Президенти Љумњурии Тољикистон Эмомалӣ Раъмон фармони №271 «Дар бораи барномаи ислоҳоти судӣ-њуқуқӣ дар Љумњурии Тољикистон»-ро имзо намуд. Мақсади асосии барнома аз таъкими ӯқимияти судӣ ва системаи судӣ, баланд бардоштани нақши суд дар ӯимояи ӯқуқ, озодӣ ва манфиатҳои қонунии шаървандон, давлат, ташкилоту муассисаҳо, тақвияти талабот нисбати кадрҳои судӣ, тақмили дониш, таъриба ва масъулияти онҳо иборат мебошад.

Тибқи барнома, дар таърири нав қабул гардидани Кодекси муҳофияи ӯиноятӣ (КМЉ), Кодекси муҳофияи граждани (КМГ), Кодекси муҳофияи судии иқтисодӣ, инчунин Кодекс оид ба ӯқуқвайронкунииҳои маъмурӣ (КНМ) пешбинӣ мешавад. ӯамчунин барнома таъия ва пешниҳоди лоиҳаи Қонуни конститутсионии Љумњурии Тољикистон «Дар бораи ворид намудани тағйироту иловаҳо ба Қонуни конститутсионии Љумњурии Тољикистон «Дар бораи судҳои Љумњурии Тољикистон» ва «Дар бораи Судии конститутсионии Љумњурии Тољикистон»; пешниҳоди лоиҳаҳои қонунҳои Љумњурии Тољикистон «Дар бораи судҳои ӯақамӣ» ва «Дар бораи истеъсолоти илроия»; таъия ва пешниҳоди мавод оид ба гузаронидани системаи истеъсолоти илроия аз Судии олии иқтисодӣ ва Шӯрои адлияи Љумњурии Тољикистон ба Вазорати адлияи Љумњурии Тољикистон; таъсиси коллегияҳои судӣ оид ба масъалаҳои маъмурӣ ва оилавино пешбинӣ менамояд. Барои татбиқи барнома таъти раисии мушовири Президент оид ба сиёсати ӯқуқӣ Содиқ Шоъназаров гуруҳи корӣ таъсис дода шуд.

Дар доираи барномаи мазкур Кодекси муҳофияи граждани ва Кодекси муҳофияи судии иқтисодӣ таъия гардиданд. 19 декабри соли 2007 аъзоҳои Маълиси миллии Маълиси Олии Љумњурии Тољикистон Қонунҳои Љумњурии Тољикистон «Дар бораи қабул ва мавриди амал қарор додани Кодекси Љумњурии Тољикистон дар бораи муҳофияи судии иқтисодӣ», «Дар бораи қабул ва мавриди амал қарор додани Кодекси муҳофияи граждании Љумњурии Тољикистон», «Дар бораи ворид намудани тағйироту иловаҳо ба Кодекси Љумњурии Тољикистон оид ба ӯқуқвайронкунииҳои маъмурӣ»-ро ӯонибдорӣ намуданд. ӯамчунин соли 2007 лоиҳаи қонунҳо «Дар бораи судҳои ӯақамӣ», «Дар бораи истеъсолоти илроия», аз он ӯумла Кодекс дар бораи ӯқуқвайронкунииҳои маъмурӣ, таъия гардиданд. Соли 2008 лоиҳаҳои қонунҳои мазкур барои баррасӣ ба Парламенти Тољикистон пешниҳод карда мешаванд.

Моҳои декабри соли 2007 лоиҳаи Кодекси муҳофияи ӯиноятӣ дар марӯилаи тақмил қарор дошт. Соли 2007, мутаассифона, лоиҳаи КМЉ ба аъли ӯомеа дастрас набуд ва ӯель имконияти баррасӣ намудани он низ вуљуд надошт, тибқи суханони Содиқ Шоъназаров лоиҳаи КМЉ дар оғози соли 2008 ба аъли ӯомеа барои баррасӣ пешниҳод карда мешавад. Ба ин нигоҳ накарда, як қисми адвокатҳо бар он ақидаанд, ки бо қабули КМЉ-и нав проблемаи мустақилияти ӯқимияти судӣ пурра бартараф карда намешавад. Гузаронидани ислоҳоти пурраи системаи судӣ-њуқуқӣ зарур аст, ки он бояд на танҳо ислоҳоти худии системаи судӣ, балки ӯамчунин прокуратураҳо, адвокатураҳо, системаи ӯиноӣ-илроия, аз он ӯумла Шӯрои адлияро фаро гирад. Танҳо дар сурати дар маълумӣ дида баромадани проблема ба натиљаҳо ноил шудан имконпазир аст, вақте ки аз вуљуд доштани механизмҳои самараноки ӯифзи ӯқуқҳои инсон сухан гуфтан мумкин мегардад.

Дастрасӣ ба адолати судӣ

Вақтҳои охир аз адвокатҳо ва шаървандон хабарҳои меоянд, ки гӯё аз ӯониби судҳои ӯангоми қабули аризаҳои шаървандон ва ӯангоми дида баромадани парвандаҳои шаървандон ба хатогиҳои зиёде роҳ дода мешавад².

² Иттилоот аз ӯониби филиали Идора оид ба ӯқуқи инсон ва риояи қонуният дар Хуљанд пешниҳод гардидааст

Аз мусофиба бо адвокатҳои шаҳри Хўланд, ноҳияи Б. Гафуров ва Исфара маълум мешавад, ки шаҳрвандон ӯангоми пешниҳод намудани ариза ба суд ба мушкилиҳои дучор мегарданд, зеро судьяҳо бо баёнаҳои гунон аз қабули аризаҳои саркаши менамоянд.

Дар баъзе судҳои аризаҳои шаҳрвандон аз ӯониби шӯъбаи коргузори суд қабул карда намешавад, то он даме, ки ильозатномаи («виза») аз раиси суд ё ин ки судьяи навбатдор гирифташуда пешниҳод карда нашавад. Ҳамин тариқ, тартиби дар қонун муқарраргардидаи қабули аризаҳои вайрон карда мешавад ва ба кашолқорӣ ва батаҳхиргузори беасоси қабули ариза роҳ дода мешавад.

Дар минтақаҳои алоҳидаи вилояти Суғд аризаҳои даъвогӣ ва дигар аризаҳои судҳои дар як ҳафта танҳо як рӯз қабул мекунанд, гарчанде дар судҳои лавҳаи иттилоотӣ овозон карда шудааст, ки дар он маълумот оид ба рӯзҳои қабули судҳои оварда шудааст.

Ғайр аз ин, агар ариза тибқи тартиботи судӣ нодуруст ба расмӣ дароварда шуда бошад, ё ин ки бо сабабҳои дигар нодуруст бошад, судьяҳо ба шаҳрвандон аризаҳои онҳоро бармегардонанд ва ба таври шифоӣ ба онҳо хабар медиҳанд, ки аризаи мазкур бо сабаби нодуруст ба расмӣ даровардани, ё бо сабаби он, ки суди мазкур салоҳияти дида баромадани ин ариза доро намебошад, дида баромада намешавад. Тибқи талаботи қонунгузори муҳофизати граждони, дар ин ҳолат суд вазифадор аст муқаррароти хаттиро анҷом диҳад, ки дар амал илро карда намешавад. Вазъият боз аз он сабаб шадидтар мегардад, ки нисбати муносибатҳои ҳуқуқии шаҳрвандон талрибаи расонидани ёрии ҳуқуқӣ “pro-bono” амал намекунад ва ин боиси он мегардад, ки шаҳрвандони камбизоат аз дастрасии воқеӣ ба адолати судӣ маҳрум мегарданд. Дар сурати мавҷуд набудани муқаррароти хаттии суд шахс, аввалан, имконияти нисбати ин муқаррарот даъво намуданро надорад, сониян, бо тартиби шифоӣ рад кардани қабули аризаҳои шаҳрвандон метавонад муддатҳои дароз кашол ёбад.

IV. Системаи пенитенсиярӣ (ислоҳӣ)

Тибқи маълумоти Раёсати қорҳои ислоҳии Вазорати адлияи Љумӯурии Тоҷикистон (РКИ ВА), дар қаламрави кишвар 14 муассисаи ислоҳӣ, аз ӯумла 1 колонияи занона ва 6 тавқиғоғи тафтишотӣ ӯойгиранд. Дар муассисаҳои ислоҳии Тоҷикистон 9 назор маҳкумшудагон, тақрибан 1000 маҳкумшудаи гирифтори бемории сил ва 90 нафар гирифтори ВИЧ/СПИД адои ӯазо мекунанд.

Тавре муовини сардори РКИ ВА Љумӯурии Тоҷикистон Назирмат Илолов зикр намуд, дар соли 2007 36 маҳкумшуда аз беморӣ вафот карданд, аз он ӯумла аз бемории сил.

Дар Тоҷикистон мақомоти давлатӣ проблемаҳои дар системаи пенитенсиярӣ вуљуддоштаро инкор намекунанд. Масалан, ба гуфтаи муовини сардор оид ба қорҳои бо ҳайати шахсии контингенти маҳсуи РКИ ВА Љумӯурии Тоҷикистон, полковник Баҳром Абдулҳақов, колонияҳои ислоҳии Тоҷикистон ба стандартҳои байналмилалии ниғондорӣ маҳкумшудагон дар муассисаҳои пенитенсиярӣ (ислоҳӣ) ӯавобгӯй нестанд. ӯоло дар назди Раёсати қорҳои ислоҳӣ вазифаи аз нав дида баромадани меёрҳои масоғати истиқоматӣ барои шахсони якумрӣ маҳкумшуда қарор дорад. Дар ҳоли ҳозир, мувофиқи суханони Б.Абдулҳақов, дар муассисаҳои ислоҳӣ якҷан нафар маҳбусони ба мӯғлати якумрӣ маҳкумшуда дар қатори дигар маҳбусон ниғон дошта мешаванд, вале ҳанӯз дар Тоҷикистон муассисаи алоҳидае барои маҳбусоне, ки ба мӯғлати якумрӣ маҳкум шудаанд, вуљуд надорад.

Ба ақидаи намояндаи САҲЕ Пайёми Фуруғӣ, аз ӯониби мақомоти давлатии Тоҷикистон барои беғтар намудани шароити ниғондорӣ маҳбусон то ҳанӯз ҳел гуна иқдоме андешида нашудааст. Мувофиқи суханони ӯ, ҳабсхонаҳои Тоҷикистон ҳанӯз соғҳои 30-юми асри гузашта сохта шуда буданд, ва онҳо имрӯз ба меёрҳои

(стандартҳои) байналмилалӣ мутобиқ намебошанд. Тибқи маълумоти ӯ, дар як камера 20-30-нафари нигоҳ дошта мешаванд.

Ҷамъунин бояд таъкид намуд, ки дастрасӣ ба муассисаҳои пӯшида то ҳанӯз проблема мебошад. Ҷаракати байналмилалии Салиби Сурх ду сол боз ба муассисаҳои пӯшидаи кишвар дастрасӣ надорад.

Гӯркунии пинҳони шахсони қатлшуда

Дар Тоҷикистон меърифе, ки ҳуқуқи шахсони қатлшаванда ва ҳешовандони онҳоро поймол мекунад, ҳанӯз ӯнама амал мекунад, ба ибораи дигар, дар кишвар то ба ҳол амалияи пинҳонӣ гӯр қардани шахсони қатлшуда вуҷуд дорад.

Тибқи банди 3 моддаи 221 Кодекси илҳои ӯзоеи ӯноятии ӯмӯурии Тоҷикистон, баъди илҳо намудани ҳуқми қатл, ӯсади шахси маъқумшуда ба ҳешовандон дода намешавад ва ӯой дафн маълум қарда намешавад. Аз ин бармеояд, ки баъди марг ӯам инсон таъти ӯзо қарор мегирад, ки ба ҳешовандони ӯ низ паън мегад. Ҷешовандон неъ гуна имқоният надорад баъди марги шахси наздиқшон ақалан қабри ӯро зиёрат қарда, эътиромоти хотираи ӯро ба ӯ оранд.

Ҷешовандони маъқумшудагоне, ки то ӯорӣ гардидани мораторий ба ҳуқми қатл дар соли 2004 ба қатл расонида шудаанд, то қунун ӯам ҳуқуқ пайдо нақардаанд донанд, ки ӯсади шахси наздиқи онҳо дар қуло дафн шудааст.

Амалияи пинҳонӣ гӯр қарданро Тоҷикистон аз қамони ИЛШС ба мерос гирифта буд, вале ҳоло дар баъзе кишварҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ ин амалия алақай бекор қарда шудааст.

Дар илҳосияи 88-уми худ дар соли 2006, Қумита оид ба ҳуқуқи инсони СММ таъкид намуд, ки дар мавриди иттилооти дар ихтиёр доштааш оид ба он, ки дар ҳолатҳои илҳо намудани ҳуқми қатли нисбати маъқумшудагон баровардашуда, ҳуқуматдорон дар бораи санаи қатл ва ӯойи гӯронидани шахсони қатлгардида ба ҳешовандон неъ вақт ҳабар намедианд, изҳори ташвиш менамояд. Қунин амалия ҳилофи моддаи 7 Паймони байналқалқӣ доир ба ҳуқуқи шаъравандӣ ва сиёси мебошад. Дар мавриди ин масъала Қумита ба Тоҷикистон тавсия намуд, ки ӯнияти ба ҳешовандон пешниҳод намудани маълумот дар бораи ӯойҳои дафни шахсоне, ки то ӯорӣ гардидани мораторий ба қатл расонида шудаанд, тадбирҳо андешад.

Ба ақидаи ӯимоятгарони ҳуқуқи толық, алақай вақте фаро расидааст, ки ба ҳешовандони маъқумшудагони ба қатл расонидашуда илҳозат дода шавад, ки ӯсадҳои онҳоро ба ӯойҳои худ бурда гӯр қунанд ва ин амал шаъодати навбати он хоъад буд, ки барои Тоҷикистон риояи ҳуқуқи инсон дар ӯои аввал қарор дорад, ҳуқуқҳои бошанд, арзиши олианд.

Афви умумӣ

Ба муносибати 10-солагии баимзорасии Созишномаи истиқрори сулъ ва ризоияти миллӣ дар кишвар, моъи июни соли 2007 Қонун «Дар бораи афви умумӣ» қабул қарда шуд.

То моъи декабри соли 2007 қариб 7,5 ӯзор нафар афв қарда шуданд. Тавре сардори шӯбаи маҳсуи Раёсати қорҳои илҳои ВА ӯмӯурии Тоҷикистон, Гулзора Тайгуншоева ҳабар дод, аз ин миқдор танҳо аз ӯойҳои маърумият аз озодӣ 1 ӯзору 903 нафар, аз онҳо 389 нафаршон қонон, 22 ноболиғ, 26 нафар шахсони аз 55-сола қалонтар, 91 нафар маъубон ва шахсони гирифтори бемории сил, 72 нафар иштирокчи рафъи оқибатҳои садама дар ИБА Чернобил ва ӯанговарони интернатисионалист, 32 шаъраванди қорилӣ ва ӯайра қурра аз адои минбаъдаи ӯзо озод қарда шуданд.

Ғайр аз ин, 1 ӯзору 230 нафари дар қайди инспексия қорҳои илҳои Раёсати қорҳои илҳои ВА ӯмӯурии Тоҷикистон қарордошта, ки мӯлатҳои шартӣ гирифта

буданд ва 324 нафари дар тавќифгоњи тафтишоті дар ӛасби пашакі қарордошта афв карда шуданд. Нисбати боз 4 ӛазор нафари дигар афви лӯзӯї истифода карда шуд – чоряки мӯӛлати лӯзои онӛо кам карда шуд.

Дар натиљаи афви пештара, ки соли 2006 дар Тољикистон ба муносибати 15-солагии истиќлолияти кишвар эълон грдида буд, аз муассисаӛои ислоӛї 6 ӛазору 731 нафар ба озодї баромданд.

Мутобиќи қонун, аз лӯзо дар шакли маӛрумият аз озодї сарфи назар аз мӯӛлати лӯзо, инчунин аз лӯзои бо маӛрумият аз озодї вобастанабуд, занон, ноболиғон, мардӛои аз 55-сола калонтар; маӛюбон ва беморони гирифтори касалии сил; иштирокчиѐни Љанги Бузурги Ватанї ва амалиѐти лянѓї дар қаламрави дигар давлатӛо; шахсоне, ки дар натиљаи садама дар ИБА Чернобил лароӛат гирифтаанд; шаӛрвандони хорилї озод карда шуда буданд.

Нисбати ӛамаи ин шахсон ӛамчунин тафтишоти парвандаӛое, ки таӛти таӛќиќ, таӛќиќи пешакі қарор дошта, аз лӯниби судӛо баррасї нагардида буданд, қатъ карда шуд. Илова бар ин, шахсони аз безӛтиѐтї лїноят содир намуда, ба мӯӛлати то 10 сол аз озодї маӛрум карда шуда буданд ва онӛое, ки лӯзояшон бо маӛрумият аз озодї алоќаманд нест, озод карда шуданд.

Бояд вазї иштирокчиѐни низоӛӛои шаӛрвандии солӛои 1992-1997-ро таъкид намуд, ки 23 июни соли 2007 гурӯӛи иборат аз 10 нафар ба назди бинои Бюрои СММ оид ба мусоидат ба истиќрори сулӛ (UNTOP) ба гирдиӛамоии эътирозї омаданд. Норозигии лӯамӯомадагон, аниќтараш хешовандони иштирокчиѐни мухолифати шаӛрвандї аз он иборат буд, ки афви умумии эълонгардида ба фарзандон ва шавӛарони онӛо паӛн намегардад,

ӛамчунин моӛи сентябри соли 2007, собиќ чонибдорони Фронти Халќи ва Иттићоди Мухолифини Тољик, ки дар мухолифати мусаллаӛонаи солӛои 1992-1997 дар Љумћурии Тољикистон иштирок карда буданд ва дар ӛабсхонаӛои Тољикистон адои лӯзо менамојанд, бо мактуб ба Президенти кишвар Эмомалї Раӛмон, ташкилотӛои байналмилалї ва ӛифзи ӛуќуќ мурољият намуданд. Муаллифони мактуб аз роӛбари давлат ва ӛокимияти қонунгузори ӛохиш намуданд санади афве қабул карда шавад, ки озодкунии онӛо ѐ аќалан кам кардани мӯӛлати лӯзои онӛоро пешбинї намојад. Онӛо ӛамчунин ба созмонӛои байналмилї ва ӛифзи ӛуќуќ дар мавриди он мурољият намуданд, ки онӛо ба қабул гардидани чунин санад мусоидат кунанд. Сабаби хоӛиши қабул намудани чунин қонун аз он иборат аст, ки ӛама қонунӛои пештара дар бораи афв ба ӛель ваљъ ба мӯӛлати адои лӯзои онӛо таъсир нарасонидаанд. Дар мактуб ӛамчунин таъкид мегардад, ки ӛангоми пешбурди таӛќиќоти пешакі ва то ба имрӯз дар лӯйӛои маӛрумият аз озодї нисбати онӛо шиканља ва муносибати ѓайриинсонї ба кор бурда мешавад. Дар натиља, тавре ки онӛо худашон зикр мекунанд, бисѐри онӛо маӛюб шудаанд.

V. Дахлнопазирии ӛаѐти шахсї ва оилавї

8 июни соли 2007 Қонун «Дар бораи танзими аӛана ва расму оинӛо дар Тољикистон» қабул гардид. Тибќи қонуни нав меѐрӛо оид ба даъвати меӛмонон ба тӯйӛо, маросимӛои дафн ва дигар маросимӛои миллї ва динї муќаррар карда шуданд. Масалан, шумораи меӛмонон дар тӯй набояд аз 150 нафар зиѐд бошад. Даъвати меӛмонон ба баъзе маросимӛои миллї, масалан, «гавӛорабандон» қатъиян маӛн карда шуд. Тибќи суханони ӛукуматдорони лӯмћурї – маќсади асосии қонуни нав – гирифтани сари роӛи харољотӛои барзиѐду исрофкориѐи аӛолї ва мусоидат ба паст гардидани сатӛи камбизоатї дар кишвар мебошад.

Намојандаӛои як қатор ӛизбӛои Тољикистон нисбати қабул намудани қонуни мазкур норозигиӛо баѐн намуданд. Ба аќидаи онӛо, қонун ӛуќуќӛои конституционии ӛар як шаӛрвандро маӛдуд мекунад. Тибќи суханони роӛбари шӯъбаи иттилоотию

таълилии ЂНИТ Ђикматулло Сайфуллозода, ба танзим даровардани расму оинъое, ки бо мурури солъо ба вуъуд омаданд, зарурате нест. Илова бар ин, ба танзим даровардани расму оинъо ба паст шудани сатъи камбизоатї мусоидат намекунад. Тавре ки Раъматулло Раъимов – муовини раиси Ђизби демократии Тољикистон зикр намуд, бо ин усул баргараф намудани сатъи пасти зиндагии аъолии Тољикистон имконнопазир аст. Бо шахсоне, ки маъракаи исрофкорунаи ба даромади онъо мувофиќатнакунандаро барпо менамоянд, бояд маќомоти дахлдор, аз он љумла Агентии мубориза бар зидди коррупсия сару кор намояд. Раиси Ђизби сотсиал-демократї Раъматулло Зойиров низ аќида дорад, ки агар фард «пулъои бо роњи ғайриќонунї бадастовардашро ба њаво партояд, бигзор сохторъои дахлдор бо ў сару кор намоянд, шахсоне, ки бо меънати њалол маблаѓоро барои барпо намудани маросимъои оилавї љамъ намудаанд, њуќуќ доранд маблаѓњояшонро бо салоњиди худ истифода намоянд».

Барои татбиќи Ђонуни мазкур Раёсати танзими анъана ва маросиму оинъо њамчун воњиди сохтори Дастгоњи иљрои Президенти Йумњурии Тољикистон таъсис дода шуд. Барои татбиќи Ђонун дар назди маќомоти иљроияи њокимияти давлатии вилоятъо, шаърњо, ноњияњо, љамоатъои шаъракъо ва дењоти љумњуриї комиссияњои доимии мањаллї таъсис дода шуданд. Дар ќонун ваќолатъои сохторъои зикргардида, аз љумла оид ба назорати танзими анъана ва расму оинъо мутобиќи талаботи Ђонун «Дар бораи ба танзим даровардани анъана ва расму оинъо дар Тољикистон» ва дигар санадъои меърию њуќуќї, инчунин тањияи тавсияњо ва дастуръои амалї барои камхарљ гузаронидани маросиму љашнъо муайян карда шудаанд.

Дахлнопазирии манзили истиќомати

Маъмурияти шаъри Душанбе соли 2007 ба татбиќи наќшаи генералии иморатсозї дар пойтахт, ки њанўз соли 1983 тарърезї шуда буд, шуруъ намуд. Ђамчунин, бозсозинъо дар минтаќањои гуногуни Тољикистон оѓоз гардиданд.

Бинобар ин, ваќтъои охир дар минтаќањои алоњидаи Тољикистон (хусусан дар Душанбе ва баъзе ноњияњои вилояти Суѓд) бинобар азнавсозии кўчањо, майдонъо, биноњо, васеќунии роњњо, барои энтиёљоти давлатї ва љамъиятї гирифтани заминњо проблемаи кўчонидани шаървандон аз манзилъои истиќоматии онъо (аз он љумла маљбуриї) шиддат ёфт. Ин мавзењо, чун ќоида, моликияти хусусии шаървандон мебошанд, вале инчунин онъо метавонанд дар ихтиёри фонди дигари манзили – давлатї, љамъиятї ё дар ихтиёри фонди кооперативи манзил бошанд. Хонањои кўњна ва хонањои начандон кўњна вайрон карда мешаванд, дар љойњои онъо сотмони объектъои нав оѓоз мегардад. Шаървандоне, ки дар ин хонањо истиќомат мекунанд ба хона ва истиќоматгоњњои дигар кўчонида мешаванд, одатан ба хонањое, ки аз хонањои ќаблии онъо дуртар љойгир шудаанд, на њама ваќт шароити зиндагї дар хонањои нав ба шароитъои хонањои пештара мутобиќат мекунад.

Бояд ќайд намуд, ки дар айни њол миќдори муурољияти шаървандони љумњуриї барои маслињатъои њуќуќї оид ба масъалањои ќонунї будани кўчонидани онъо, якбора афзуд. Масалан, истиќоматкунандагони шаъри Душанбе аз наќшањои њуќуматдорони пойтахт оид ба дигаргунсозии симои шаър дар ташвишанд.

Дар маљмўъ, вазъияти кўчонидани шаървандон аз манзилъои истиќоматї номусоид боќи мемонад, њолатъои риоя нагардидани њуќуќњои асосии шаървандон низ љой доранд, ба монанди њуќуќ ба њимоя, њуќуќ ба шикоят кардан аз ќароръои шахсони мансабдор, гирифтани маљлумот ва дастрасї ба адолати судї.

Наќшаи генералии иморатсозї дар шаъри Душанбе

Мамурияи шаъри Душанбе соли лорі ба татбики нақшаи генералии иморатсозі дар пойтахт шурӯъ намуд, ки нақшаи мазкур ӯнаӯз дар сол 1983 таъти роӯбарии меъмор В.А.Бугаев тарӯрезі шуда буд, вале бинобар сабабӯои дорои хислати иқтисоді он амалі нагардида буд. Мӯъллати татбики нақшаи генералі моӯи декабри соли 2005 гузашт, вале моӯи январӣ соли 2006 бо қарори ӯукумати ӯумӯурии Тоӯикистон мӯъллати он то соли 2030 дароз карда шуд. Тавре ки Сардори агенті оид ба сохтмон ва меъмории Тоӯикистон, Абдували Комилов хабар дод, Нақшаи генералии шаъри Душанбе бо дарназардошти даровардани тағйиротӯ ба он то моӯи сентябри соли 2009 пурра такмил карда мешавад. Тибки суханони ӯ тағйирот схемаи нақлиёт, таъминоти газу барқ, аз он ӯумла қисмати коммуникатсионии нақшаи генералиро фаро мегирад. Нақшаи генералии пойтахт барои дар Душанбе истиқомат кардани 1 млн. нафар пешбині гардидааст. Тавре ки сармеъмори пойтахт Баӯром Иззатов хабар дод, дар айнаи замон Душанбе ба се «ӯалқа» ӯудо карда шудааст. ӯалқаи якум кӯчаӯи: Карамов, У. Хаём, Турсунзода, Лоӯуті, Айнаі, соӯили чапи дарёи Душанбе; ӯалқаи дуюм: кӯчаи Карамов, Гафуров, Расулов, Набиев, ӯомі, Каӯоров, Фучик, Титов, А. Дониш, ӯиёбони «Дӯстии халқӯ», Бадахшон, Заӯматобод, Турсунзода; ӯалқаи сеюм бошад; минтақаӯи атрофи пойтахт то ӯудудӯои ноӯияӯои Рӯдакӣ, ӯисор, Варзоб, Ваӯдатро (то дарвозаӯои шаъри Душанбе) фаро мегирад.

Татбики нақшаи генералі ба марӯилаӯ ӯудо карда шуд, ки ӯар як марӯила мӯъллати панӯсолаи рушди шаӯро то соли 2030 фаро мегирад. Ин марӯилаи омадасозі – тайёр намудани зерасоси географі, ӯамӯ ва таълили маълумотӯои ибтидоі; солӯои 2007 – 2008 – таӯияи вариантӯои рушди минтакаӯи ва сохторӯои пойтахт; солӯои 2008 – 2010 – тарӯрезии бевоситаи нақшаи генералі; солӯои 2011 – 2015 – марӯилаи аввали татбики нақша; солӯои 2016 – 2020 – марӯилаи дуӯими татбики нақша; солӯои 2021 -2025 – марӯилаи сеӯими татбики нақша; солӯои 2026 – 2030 – марӯилаи ниӯоии татбики нақшаи генералі.

19 мартӣ соли 2007 дар ӯаласаи назораті Раиси шаъри Душанбе Маӯмадсаид Убайдуллоев қайд намуд, ки татбики нақшаи генералі дар доираи қонунгузории амалқунандаи ӯумӯурии Тоӯикистон аӯлом дода мешавад ва ӯуқуқӯои шаӯрвандон ба манзили истиқоматі риоя карда мешаванд. Вале тавре, ки талриба нишон дод, ӯангоми маълбуран кӯчонидани шаӯрвандон ӯуқуқвайронқуниӯ ӯой доштан, ба монанди ӯуқуқ ба дастрасии иттилоот, дастрасі ба адолати суді, ӯуқуқ ба манзили истиқоматии баробарарзиш ва ӯайра.

Маълбуран кӯчонидани шаӯрвандон

Охири моӯи майи соли 2007 як гурӯӯ шаӯрвандони кӯчаи Ш. Руставелли бо хоӯиши ба онӯ расонидани ёрии ӯуқуқі ба қабулгоӯӯои сохторӯои ӯуқуқі мурулӣат намуданд. Бо ин проблемаӯ истиқоматқунандагони кӯчаи мазкур баъд аз он, ки 10 мартӣ соли 2007 шаӯрдорі ба татбики қарори (160 аз 09.03.2007) раиси шаъри Душанбе Маӯмадсаид Убайдуллоев оид ба сохтмони қасри ӯавонони пойтахт дар ӯойи қаблин қаӯвахонаи «Бадахшон» ӯойгирбуда оғоз намуд, дучор шуданд. То охири соли 2007 14 хонаи шахсии воқеӯ дар кӯчаи Ш. Руставелли вайрон карда шуд.

Шаӯрвандон омилеро қайд намуданд, ки ӯукумати шаӯр, ӯуқуқӯои истиқоматқунандагон ва қонунӯои давлатро риоя накарда, «одамонро аз мавзеӯои истиқоматі ба заминӯои холии хиёбони «Ховарон» воқеӯ дар километри 9-ми роӯи мошингарди Душанбе-Ваӯдат бидуни ягон ӯубронпулі берун мебароранд». Тавре ки Раиси ӯизби сотсиал-демократии Тоӯикистон зикр кард, ӯукумат аз сабаби набудани маблағӯ барои татбики нақшаи генералі ва вайрон намудани фонди истиқоматі, истиқоматқунандагонро маълбур месозад, ки хонаӯоро аз ӯисоби худашон пӯшонанд, бо асоснок намудани он, ки онӯ метавонанд масолеӯи сотмониро барои пӯшондани манзили нав бо худ гирифта баранд. Соқинони ӯалқаи якум дар минтақаи хуб истиқомат меқунанд, вале баъдан хонаӯои онӯоро кашаида мегиранд ва пешниӯод меқунанд, ки ба

Теппаи шаркі кўчанд, бо вуљуди ин, онњо тавсия менамојанд, ки онњо њамаи масолењи сохтмонино, ки аз хонањои пештараи онњо боќи мондааст, барои пўшондани манзили истиќомати дар се сотик замини воќеъ дар минтаќаи нообод, бо худ гирифта баранд. Тибќи суханони Р. Зоиров, дар ин љо принципи пардохти љубронпулињо, ки бояд ќонунан риоя шавад, амал намекунад.

Алаќай дар соли 1983 минтаќаи Теппаи шаркі ба 5540 ќитъа таќсим карда шуда, онњо барои сохтмон ба истифодабарандагони хусуси дода шуда буданд. Масоњати шањраки мазкур 484 гектарро ташкил медињад. Вале то њол дар он љо танњо акчанд дањњо хонањо сохта шудаанд, бинобар он ки замини минтаќаи мазкур хеле номустаќам аст.

Тафтишоти суди вобаста ба кўчондани шањрвандон

Дар давоми соли 2007 дар судњои шањри Душанбе парвандањои љинояти вобаста ба кўчонидани маљбурии шањрвандон аз манзилњои истиќомати худ мавриди барраси ќарор дошанд.

Оид ба масъалањои кўчонидани шањрвандон аз манзилњои истиќомати бинобар барои энтиелоти давлати ва љамъияти гирифтани ќитъањои замин соли 2007 ягон њуќми суди ба манфиати шахсони кўчонидашуда бароварда нашудааст. Амалияи тањќиќшуда нишон медињад, ки судњо бештар ба далелњои пешнињодкардаи маќомоти њокимияти иљроия таќа мекунад ва фикру аќида, вазъи иќтисоди, имтиезњои шањрвандонро ба инобат намегиранд.

Дар љараёни суд љавобгарон (шањрвандони кўчонидамешуда) борњо талаб намуданд, ки барои барасмиятдарории арзёбии манзилњои истиќомати онњо комиссия таъсис дода шавад, вале суд ба ин розиги надод.

Оид ба њалли масъалањои категорияи мазкур (кўчонидан аз манзилњои истиќомати) адвокатон иштироки фаъл надоранд. Тибќи суханони яке аз аъзоёни Коллегияи љумњуриявии адвокатон, «хулосањо оид ба масъалањои мазкур пешаќи бароварда шудаанд ва иштироки адвокатон дар њалли ин масъала суде надорад».

Парвандаи љинояти нисбати Амиров Б.Д.

Тибќи суханони Амиров Бобольон Донаевич, оилаи ўро хостанд маљбури аз хобгоњи воќеъ дар хиёбони Борбад 50, квартираи 16 шањри Душанбе кўчонанд. Тавре ки маълум шуд, суди ноњияи Сино ќарор баровардааст, дар он гуфта шудааст, ки ў бояд хонаро холї намояд. 23 октябри соли 2007 иљроияи суди ноњияи Фирдавси якљоя бо ШКД-и ноњия, дастаи (наряди) сўхторнишонї ва кормандони тибќи ба хонаи истиќомати ў омаданд ва барои хонаро тарк намудан ба ў ваќт навода, кормандони њифзи њуќуќ ба хона даромада оилаи ўро лату кўб намуданд. Амиров муќобилият нишон дода, бо корд яке кормандони њифзи њуќуќро захмдор кард, ки дар натиља нисбати ў парвандаи љиної оғоз намуданд.

3 ноябри соли 2007 дар суди ноњияи Фирдавси муурофияи суди нисбати парвандаи љиноии Амиров Б оғоз гардид, ки дар он ўро мутобиќи Кодекси љиноятии Йумњурии Тољикистон: банди 2, ќисми 3 моддаи 237, ќисми 2 моддаи 328 (Истифодаи зўрварї нисбати намояндаи њокимият), ќисми 1 моддаи 330 (Тањќир намудани намояндањои њокимият) айбдор намуданд.

Дар љараёни муурофияи суди яктарафагии судя ва прокурор, ғайриодилона дар дида баромадани парвандаи љиної, кўшишњои ба шоњидони љониби њимоятгар фишор овардан, омўхтани нашудани далелњо ба мушоњида мерасиданд.

16 декабри соли 2007 адвокати Амиров Б. аз љониби суд, иљроии суд, кормандони ќитъавии милитсияи ноњияи Фирдавси ба Шўрои адлияи Йумњурии Тољикистон ва

Агенти мубориза алайњи коррупсия ва назорати молиявї ариза оид ба њуќуќваронкунињо пешнињод намуд. Тибќи далелњои љалб намудани иљрочињни суд ва кормандони ќитъавии милитсияи ноњияи Фирдавси, дар љарањни муурофияи судї, њамчунин дар даъвоњои ба Прокуратураи Љумњурии Тољикистон ва прокуратураи ноњияи Фирдавси пешнињодшуда, борњо масъалаи оѓози парвандаи љиної аз рўи далели аз њадди ваколатњои хизматї баромадани шахсони номбурда ба миён гузошта шуд. Вале њанўз аксуамали расмї зоњир нагардааст ва дар мавриди ин масъала љавобњо дода нашудаанд.

Дар охири соли 2007, парвандаи љиноятие, ки нисбати Амиров Б. оѓоз гардида буд, ба мўњлати номуайян боздошта шудааст.

Парвандаи љиноятї нисбати Майтдинова Г.

14 декабри соли 2007 дар суди ноњияи Синои шањри Душанбе муурофияи судї аз рўи парвандаи љиноятї, ки нисбати шањрванди Љумњурии Тољикистон, доктори илмњои таърих, профессори Донишгоњи славиянии Россияю Тољикистон (Славяни), роњбари Маркази таќќоти геополитикии ДСРТ Гузел Майтдинова оѓоз гардида буд, баргузор гардид.

Байни Майтдинова ва иљрочињни суди ноњияи И. Сомонии Шањри Душанбе дар љарањни иљрои ќарори суди ноњияи И. Сомонї аз 14.06.2007 љанљол рўй дод, ки дар натиља амалњои Майтдиноваро барои њимояи њуќуќњои худ, Прокуратураи ноњияи И. Сомонї мутобиќи Кодекси љиноятии Љумњурии Тољикистон њамчун љиноят арзёбї намуд. Ўро тибќи Кодекси љиноятии Љумњурии Тољикистон ќисми 1 моддаи 328 (Истифодаи зўрварї нисбати намояндаи њокимият), ќисми 1 моддаи 330 (Тањќир намудани намояндаи њокимият), ќисми 3 моддаи 356 (Тањдид ё зўрварї вобаста ба анљом додани адолати судї ё гузаронидани тањќиќи пешакї ва/ё тафтишоти пешакї) айбдор намуданд.

Муурофияи судї аз рўи парвандаи мазкур охири моњи декабри соли 2007 ба анљом расид. Суди ноњияи Синои шањри Душанбе нисбати Г. Майтдинова њуќми мањрум намудан аз озодї ба мўњлати панљ сол шартан бо ба таъхир андохтани иљрои њуќм ба мўњлати се сол баровард.

Тањти Қарори №322 аз 10.05.2007 Раиси шањри Душанбе хонаи шахсии Майтдинова Гузел вайрон карда шуд. Тибќи суханони ў ягон намояндаи њуќумат пешакї шартњои вайрон намудани хонаи ўро бо ў маслињат накардааст. Майтдинова Г. –ро хабардор накарда, дар асоси њуљъатњои ќалбакие, ки ба ў кормандони Идораи њисоби хољаѓ оид ба таќсимоти хонањои њуќуматї пешнињод намуданд, ќарори њуќумати шањри Душанбе оид ба вайрон намудани манзили истиќоматии Майтдинова Г. бароварда шуда буд. Камчунин ба маълумоти ў нарасонида, ўро дар квартираи воќеъ дар мањалли дурдасти шањр «Љойгир» карданд ва њамон лаъза нисбати Майтдинова Г. ба суд «Дар бораи ќўчонидан» ба квартирае, ки ў њатто тассавуроте надошт ариза пешнињод карда шуд. Оид ба варианти квартира (квартираи сеҳонаѓ дар ошњонаи 9 воќеъ дар мањалли дурдасти шањр ба љои манзили истиќоматии плании чорхонаѓ) ў расман дар суд фањмид, ки дар он ба ў на танњо аввалин маротиба аризаи даъвоѓ «Дар бораи ќўчонидан», балки њамчунин Қарори њуќумати шањри Душанбе оид ба вайрон намудани манзили истиќоматии ў пешнињод карда шуд.

Суди сатњи ноњиявї 14 июни соли 2007 аз рўи аризаи даъвогии маќомоти иљроия њокимияти давлатии ноњияи И. Сомонии шањри Душанбе ќарори маљбуран ќўчонидани Майтдиноваро баровард. Бо бањни норозигї ба ќарори ќабулнамудаи суди ноњиявї, Майтдинова ба Суди шањрии Душанбе аризаи кассатсионї пешнињод намуд. Вале 12 июл дар љаласаи коллегияи кассатсионии суди шањрї, ки тањти раисии муовини раиси суди шањри Душанбе Орифљон Т. баргузор гардид, ќарори суди ноњиявї бетаѓйирот боќї монд. Дар љаласаи мазкур ёрдамчии прокурори шањри Душанбе Саида Камроќулова талаб

намуд, то ки қарори суди ноҳияи И. Сомонӣ ҳамчун ғайриқонӣ бекор карда шуда, даъвои кассатсионӣ қонест гардонидани шавад. Бо вуҷуди ин, бо сабаҳои номақбули субъективӣ суд қарорро ба манфияти Ҳукумат мебарорад. Ба он нигоҳ накарда, ки аз ҷониби прокуратураи шаҳри Душанбе ҳамноми баровардани қарор оид ба қўчонидани Майтдинова аз манзили истиқомати шахсии ӯ Ҳукукбайронқуниёи зиёде ошкор карда шуд, 17 октябри соли 2007 маъмурияти Ҳукумати шаҳри Душанбе ба қонуншиносони қўчонидани оилаи Майтдинова аз манзили истиқомати шахсии онҳо шурӯъ намуд.

Вобаста ба масъалаи маъмурӣ намояндаҳои ҷумҳурии Илмӣ-тадқиқотии Россия, Тоҷикистон, Қазоқистон, Қирғизистон, Ўзбекистон, Италия, Францияю Британияи Кабир бо мақбули ошкоро ба Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон бо хоҳиши шахсан дахлат намудан ба вазъияти атрофи масъалаи манзили истиқомати шахсии Гузел Майтдинова ба вуқӯъомада, муҳолият ва умеди ҳудро ба баровардани қарори одилона избор намуданд. Ҳамчунин бо мақбул ба президент ҳуди Г. Майтдинова муҳолият намуд. Вале то ҳол ягон амале вобаста ба ҳимояи Ҳукукқои ӯ ба манзили истиқоматӣ анҷом дода нашудааст.

Дастрасӣ ба иттилоот

Дар давоми сол тавассути ВАО иттилоот оид ба қонуншиносони тавзеҳотии Маъмурияти Ҳукумати шаҳри Душанбе вобаста ба вазъи таъбиқи Нақшаи генералии шаҳри Душанбе дар байни аҳоли бо мақсади пешгирӣ намудани хароҷоти барзиёд аз ҷониби аҳоли, тариқи радиои «Садои Душанбе», «Азия-плюс» ва «Ватан», телевизиони «Пойтахт» интишор гардид. Ҳамчунин мизҳои муваффақ бо иштироки намояндаҳои соҳаҳои давлатӣ – сармемори шаҳри Душанбе Б.И.Изатов, раиси идораи заминсозии шаҳри Душанбе, қотиби матбуоти Ҳукумати ш. Душанбе зикр карда шуданд. Вале маълум гардид, ки ба сокинон Ҳукукқои онҳо, имконияти муҳолият ба суд ва ба дигар мақомот барои шикаст намудан аз амалҳои Ҳукуматдорон на ҳамеша фармонида мешуданд. Барои баъзе шаҳрвандон қўчонидан қомилан ногаҳонӣ буд.

3 апрели соли 2007 Идораи оид ба Ҳукукқои инсон ва риояи қонуният, бо хоҳиши пешниҳод намудани иттилооти оморӣ оид ба масъалаи қўчонидан аз манзили истиқоматӣ, ба Шӯрои адлия муҳолият кард. Оид ба ин 14 майи соли 2007 ҷавоб омад ва дар он зикр гардида буд, ки мутобиқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маълумоти ташкилкунандаи сирри давлатӣ» маълумотҳои оморӣ оид ба қонуншиносони (шаҳрӣ), вилоятии Ҷумҳурии Тоҷикистон иттилооти пӯшида мебошад. Вале, ин истинод дар Қонуни зикргардидаи Ҷумҳурии Тоҷикистон пайдо нагардид.

VI. Озодии баёни ақида

Тибқи маълумотҳои Ташкилоти байналмилалӣ «Хабарнигорони бидуни марз» (Reporters Sans Frontieres), ки ҳар сол гузориш оид ба сатҳи озодии суҳанро нашр менамояд, Тоҷикистон дар соли 2007 ҷои 115-ро дар байни 169 кишвари ҷаҳон ишғол мекунад. Ташкилот рейтингҳои худро аз рӯи 50 критерия тартиб медиҳад, аз он ҷумла аз рӯи қурбонии хабарнигорон ва таъдидҳои вобаста ба фарогириҳои онҳо, ҳолатҳои сензура, мусодираи нусхаҳои қўшуда, дастрасӣ ба воситаҳои ахбори оммаи муҳолифин (оппозитсия).

Тибқи гузориши ташкилоти байналмилалӣ Ҷуғуфӣ «Моддаи 19» (Лондон), ки ба озодии суҳан махсусгардонидани шудааст, воситаҳои ахбори омма дар Тоҷикистон асосан аз ҷониби давлат идора карда мешаванд ва онҳо бо монеаҳои зиёде дучор мешаванд, - аз таъдиду тарсонидан, мушқилиҳои бақайдгузори ва гирифтани литсензия, монеаҳо дар истифодаи матбаа то таъдиди барҳам додани ҳуди ташкилотҳо. Натилҳои ин қорҳо боиси ҳудсензура дар байни хабарнигорон гардид, ки ақсаран онҳо маълуманд

намчун воситаи таблиғоти ӯкумат ва дигар сарпарастон бо мақсади зиёд намудани маоши ночизи худ хизмат кунанд. Шароити вазнини иқтисодӣ, вуҷуд надоштани такмили малака, имкоято барои таъкиқ ва таҳассуси хабарнигорӣ, аз он ӯмла хоёиш надоштани ӯкуматдорон ба ошкоро будан низ садди роёи дар оянда ташаккул ёфтани матбуоти воқеан озод қарор доранд.

Ба мушкилиёи озодии сухан дар Тоҷикистон нигоҳ нақарда чунин рӯйдодҳои мусбӣ, аз қабилӣ таъсис ёфтани аввалин маркази матбуоти ӯмӯуриявӣ; ба қор оғоз намудани агентии Simonews (www.simonews.tj) ва «Зарафшонтаймс», порталӣ иттилоотӣ www.vagorud.tj; радиои байналхалқии «Овози тоҷик» ва радиои «Имрӯз»; телевизиони мустақили СМТ, аз ӯмла «Рӯзномаи сохтмонӣ»-ро зикр намудан зарур аст.

Моёи ноябри соли 2007 ташкилотҳои воситаҳои ахбори омма ва намояндаҳои ӯмеаи шаҳрвандӣ бо ташаббуси ислоёти қонунгузори «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма» баромад қарданд, зеро ки проблемаи ВАО ва хабарнигорон дар Тоҷикистон намчунин бо қонунгузории амалкунанда алоқаманд аст.

Аз моёи январ то моёи июни соли 2007 мониторинги ӯлатҳои полмолкунии ӯқуқи хабарнигорон ва ВАО-и Тоҷикистон 234 ахборотро ба қайд гирифт. Аз онҳо 136 вазъияти расмии ВАО-ро дар партави муёити илтимой-ӯқуқӣ ва сиёси муайян мекунанд, 70 оид ба бевосита вайрон қардидани ӯқуқҳои хабарнигорон ва ВАО маълумот медиёанд, 28 – дар бораи низоъ ва вайрониёе, ки тариқи воситаҳои ахбори омма айбдор қарда мешаванд³.

Тағйироту иловаҳои ба қонунгузории ӯмӯурии Тоҷикистон воридқардашуда

Тағйироти ба Кодекси ӯноятӣ воридқардашуда

Моёи июли соли 2007 ба Кодекси ӯноятии ӯмӯурии Тоҷикистон тағйиротҳои ворид қарда шуданд, ки барои тўғмат ва таъқирёе, ки тавассути на танҳо ВАО-и анъанавӣ, балки намчунин тавассути шабақаи Интернет паён қарда мешаванд, ӯвобгарии ӯноиро пешбинӣ мекунанд.

Вобаста ба масъалаи дар боло зикрқардиди хабарнигорони тоҷик ба Президенти ӯмӯурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раёмон бо дархости ошкоро муроёлӣ намуданд, онҳо аз президент хоёиш намуданд, то ки ӯ лоиёаи қонуни мазкурро тасдиқ накунад. Бо вуҷуди ин, ба муроёлӣ хабарнигорон нигоҳ нақарда, тағйиротҳои ба Кодекси ӯноятӣ қабул қардиданд. Ба ақиди хабарнигорон, эътирофи шабақаи Интернет дар ӯдуди ӯмӯури намчун воситаи ахбори омма ва ӯёдадориёи журналистон вобаста ба «тўғмат» ва «таъқир» дар Интернет, хилофи Конституцияи (Сарқонуни) ӯмӯурии Тоҷикистон мебошад, ки озодии суханро эълон ва сензурано манъ мекунад.

Дар навбати худ намояндаи САҲЕ оид ба масъалаҳои озодии ВАО Миклош Харастӣ Тоҷикистонро даъват намуд, ки қонунгузории кишварро бо ӯёдадориёи САҲЕ тариқи бекор қардидани тағйироти ба Кодекси ӯноятӣ воридқардиди, ки озодии суханро маъдуд мекунанд, мутобиқ қардонад.

Ислоёти Қонун «Дар бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма»

Зарурати ворид намудани тағйиротро ба қонун дигаргуниёи зиёде, ки дар кишвар баъди қабули қонун рӯй додаанд, тақозо менамояд, намудҳои нави ВАО, ба монанди Интернет рӯзномаҳо ва сайтҳои пайдо шуданд.

Моёи ноябри соли 2007 натиёҳои даврании фаёолияти гурӯёи қорие, ки аз ӯониби ташкилотҳои воситаҳои ахбори оммаи кишвар оид ба ислоёти қонун «Дар

³ Мониторинги НАНСМИТ
Мониторинг дар сайти <http://nansmit.tj/monitoring/?y=2007> дастрас аст

бораи матбуот ва дигар воситаҳои ахбори омма» таъсис дода шуда буд, ӯамъбааст карда шуданд. Гуруҳои кори оид ба 8 тағйирот ба қонуни мавҷуда ба мувофиқаи умумӣ омад.

Дастрасӣ ба иттилоот

Дастрасии маъдуд ба иттилооти расмӣ ӯанӯз ӯам барои хабарнигорони тольик ӯамчун яке аз проблемаҳои асосӣ боқӣ мемонад. Як қатор санадҳои ӯуқуқии Тољикистон, аз ӯумла Қонун «Дар бораи телевизион ва радио» ба дӯши ташкилотҳои давлатӣ, сиёсӣ, ӯамбиятӣ ва амалдорон ӯъдадории ба ВАО пешниҳод намудани танҳо маълумоти заруриро вогузор менамояд, ғайр аз маълумоте, ки сирри давлатӣ ё дигар сирри аз ӯониби қонун ӯифзшавандаро ташкил медиҳад. Вале амалдорон чандон хоёиш надоранд бо хабарнигорон ӯамкорӣ кунанд. Журналистоне, ки асосан ӯамчун хабарнигор барои агентии иттилоотӣ кор мекунанд, ӯангоми гирифтани иттилооти оперативӣ бо мушкилиҳо дучор мешаванд. Аксаран амалдороне, ки пешниҳод намудани иттилоотро рад мекунанд, аз хабарнигорон талаб менамоянд, ки барои гирифтани иттилоот ба таври хаттӣ, бо саволҳои пешакӣ омодашуда мувољият намоянд, вале чунин шакли мувољият на ӯамеша натиљаи дилхоҳ меорад. Амалдор бештар ба саволҳои хабарнигор посух намедиҳад ё то андозае посухро кашол медиҳанд ва дар натиља проблемае, ки хабарнигор онро инъикос карданӣ буд, моёияти худ гум мекунад.

Аз соли 2005 ин ӯониб сохторҳои давлатӣ ӯар се моҳ барои хабарнигорон конференсияҳои матбуотӣ доир менамоянд. Тибқӣ суханони хабарнигорон, онҳо дар ин конференсияҳо иттилоот ба даст меоранд, вале онҳо аксар ӯангоми танаффӯзҳои ин конференсияҳои матбуотӣ бо ӯолатҳои дучор мегарданд, ки ширкаткунандагони онҳо аз мусобиба ва додани иттилоот канораљӯӣ мекунанд. Сохторҳои ваколатдор аксаран нисбати матбуот безъятиоянд ва ба он иттилооти заруриро пешниҳод намекунанд. Раиси Иттиҳодияи журналистони ӯумӯурии Тољикистон Акбаралӣ Сатторов зикр намуд, ки 95 фоизи журналистон ақида доранд, ки конференсияҳои гузаронидашуда ошкоро набуданд.

Проблемаҳои дар гирифтани литсензияҳо (ильозатномаҳо)

Қонуни бо тағйироту иловаҳои зиёде амалкунандаи ӯумӯурии Тољикистон «Дар бораи телевизион ва радио», ки фаёолияти созмонҳои радио ва телевизионро танзим ва шароити ӯуқуқӣ, иқтисодӣ, иљтимоӣ, ташкилии фаёолияти онҳоро муайян менамояд, 14 ноябри соли 1996 қабул гардида буд. Мутобиқи меёрҳои қонуни дар боло зикргардида литсензиякунонии фаёолият дар соҳаи радио ва телевизион ба салоњияти Кумитаи радио ва телевизиони назди ӯукумати ӯумӯурии Тољикистон таалуқ дорад. Ин корро то имрӯз Комиссияи литсензиони Кумитаи радио ва телевизион анљом медиҳад. 2 соли охир ба комиссия зиёда аз 25 ариза аз ӯониби шахсони ӯуқуқӣ пешниҳод шудааст, вале танҳо 4-тои он литсензияи соҳаи радио ва телевизионро гирифтаанд. Ин вазъият чандин маротиба аз ӯониби ташкилотҳои мањаллии журналистӣ ва ташкилотҳои байналмилалӣ ӯифзи ӯуқуқ мавриди танқид қарор дода шудааст, вале пешравиҳои муёим дар фаёолияти Комиссияи литсензиони ба назар нарасидаанд. Бо вуљуди ин, ба шикоятҳои зиёд аз фаёолияти Комиссияи литсензиони нигоҳ накарда, ӯоло ягон талабгори литсензияи соҳаи радио ва телевизион кӯшиш накардааст, то ки ин масъаларо тавассути механизмҳои ӯуқуқӣ ӯал намояд⁴.

Бинобар ворид намудани тағйироту иловаҳои ба Қонунҳои «Дар бораи телевизион ва радио» ва «Дар бораи тартиби литсензиякунонии» дар соли 2005, 10 январи соли 2006 фаёолияти радиои ВВС дар Тољикистон мувақатан боздошта шуд. Мутобиқи санадҳои қонунгузори дар ӯудуди ӯумӯурии Тољикистон амалкунанда, барои ӯуқуқ фаёолият намудани радио ва телевизион зарурати гирифтани литсензия ба миён омад. Кумитаи

⁴ Бюллетени НАНСМИТ

Бо бюллетенҳои дар сайти <http://nansmit.tj/publish/?type=3> шинос шудан мумкин аст

радио ва телевизиони назди Њукумати Љумњурии Тољикистон лоињаи шартномаи байнидавлатии Тољикистону Британиаи Кабир оид ба рӯи мављ гузоштани барномаҳои ВВС-ро дар њудуди Тољикистон баррасї намуд. Масъалаи аз нав руї мављ гузоштани барномаҳои радиои ВВС соли 2007 ба сатњи баланди сиёси бардошта шуд ва аз љониби Вазири корњи хориљи Љумњурии Тољикистон Њамрохон Зарифї якљоя бо Сафири Британиаи Кабир ва Ирландияи Шимолї дар Љумњурии Тољикистон Грэм Лотен муњокима карда шуд. Вохӯрї бо хоњиши дипломати британї баргузор гардид, вале то њол радиои ВВС барои рӯи мављи диапазони FM гузоштан литсензия нагирифтааст.

Тибки суханони Курбон Аламшоев – роњбари Ташкилоти иттилоотии «Памир Медиа», дар давоми сол ў натавонист барои таъсис додани радиои мустаќил дар шањри Хоруғ литсензия гирад, гарчанде дар идораи адлияи вилоят њуљьятҳои зарурї ба расмият дароварда шудаанд ва тамоми шароитҳои барои оғози фаъолияти радио муњайе карда шудаанд.

Дар Тољикистон таъсис ва таъин намудани њайати Комиссияи литсензионї дар соњаи телевизион ва радио – ин салоњияти истиноии Кумитаи телевизион ва радио мебошад, ки ба шафопат ва њисоботдињї дар назди љома манфиатдор нест. Бинобар ин ба литсензиякунонии ташкилотҳои радиои ва телевизионї бояд маќомоти љамъиятї, ки статуси онро бояд на давлат, балки љома муайян кунад, машѓул шавад.

Бадномкунї

Тобистони соли 2007 парвандаи љиноятї оғоз гардида буд ва дар натиља нисбати сармуњарири рӯзномаи «Овоза» Саида Курбонова ва нисбати ду хабарнигори њафтанома - Муњайе Нозимова ва Фарангис Набиева њукм бароварда шуд. Њукми мутобики моддаҳои 135, 136, ва 144 Кодекси љиноятии Љумњурии Тољикистон – тўњмате, ки дар баромадҳои оммави инъикос ёфтааст, таъќире, ки дар баромадҳои оммави инъикос ёфтааст ва ғайриќонунї љамъ ва пањн кардани иттилоот оид ба њаёти шахси, бароварда шуданд. Асос барои оғоз гардидани парвандаи љиноятї, аризаи сарояндаи эстрадаї Райњона Рањимова буд, ки дар он ў хабарнигоронро барои таъќир ба шањну обрӯи ў айбдор намудааст. Ба аќидаи адвокати хабарнигорон Иноят Иноятв оғоз намудани парвандаи љиноии мазкур ғайриќонунї мебошад, зеро парванда оид ба шањну обрӯ бояд дар доираи мурофияи суди граждани дида шавад, њамчунин таъќиб барои танќид хилофи моддаи 30 Конституцияи (Сарќонуни) Љумњурии Тољикистон мебошад, ки дар зикр гардидааст: сензураи давлатї ва таъќиб барои танќид манъ аст. Дар маќолаи худ хабарнигорон истинод ба маъхаз намуданд – веб-сайт www.mynet.tj, вале муаллифони маводи дар сайти интернетї љойгиршуда ба љавобгарии љиної кашида нашудаанд. Моњи октябр, дар суди ноњияи Фирдавсии шањри Душанбе мурофияи судї аз рӯи парвандаи мазкур оғоз гардид ва то кунун парванда тањти баррасї ќарор дорад. Ба аќидаи раиси Ассотсиацияи миллии воситаҳои ахбори оммаи мустаќили Тољикистон Нуриддин Қаршибоев, таъќиби хабарнигорони њафтаномаи «Овоза», ин бешубња фармоиши сиёси мебошад.

Обунашавии маљбури ба наирияњо

Дар баъзе минтаќаҳои љумњури амалияи обунашавии маљбури ба рӯзномањо ба мушоњида мерасад. Омӯзгорони мактабҳои миёна ба наирияҳои давлатии «Љумњурият», «Садои мардум», «Омӯзгор» ва «Тањсилоти омӯзгор» маљбуран обуна карда мешаванд. Њар сол ба мактабҳои аз марказ супоришот дода мешавад, ки дар асоси он омӯзгорон ба рӯзномањо маљаллаҳои давлатї маљбуран обуна карда мешаванд. Барои омӯзгори тољик, бо маоши ночизи ў, обунашавї ба рӯзномањо маљаллаҳои давлатї гарон меафтад. Њамчунин, аз љониби Ташкилоти шањрии ш. Кўлоби Њизби халќи-демократии

Тољикистон (ЊХДТ) супоришот оид ба обунашавӣ ба нашрияҳои ЊХДТ барои соли 2008 таъбия ва ба 57 ташкилотҳои ибтидоии худ барои илрои ҷаҳми равои карда шуд. Эътирозҳои ва далелҳои муҳолиф ба инбат гирифта нашуданд.

VII. Озодии виљдон ва мазҳаб (дин)

Дар Тољикистон тақрибан 97% аҳоли худро мусулмон меъисобанд, гарчанде даралаи риояи маросимҳои динӣ дар кишвар хеле тағйир меҳӯрад. Зиёдшавии риояи фаъолони маросимҳои мусулмонӣ, хусусан миёни аҳолии шаҳришин, ки пештар чандон диндор ӯисобида намешуд, ба мушоҳида мерасад. Қисми зиёди аҳолии мусулмон (тақрибан 96% аз шумораи умумӣ) пайравони мазҳаби Њанафияи шоҳаи суннии ислом мебошанд. Тақрибан 1% мусулмонон шиа мебошанд, ки қисми зиёди онҳо исмоилиёанд. Қисми зиёди исмоилиё дар Вилояти Мухтори Қўъистони Бадахшони дурдасти шарқӣ, ӯамчунин дар баъзе ноҳияҳои вилояти ланубии Хатлон ва дар шаҳри Душанбе истиқомат мекунанд. Дар Раёсат оид ба корҳои дини назди Вазорати фарҳанги Љумӯурии Тољикистон 85 гурӯҳҳои мусулмонон ба қайд гирифта шудаанд. Дар лумӯури тақрибан 200,000 масеъиён истиқомат мекунанд, ки қисми зиёди онҳо русҳои этники ва намояндаҳои дигар гурӯҳҳои муъољирони давраи шӯравӣ мебошанд. Аз ӯама гурӯҳи калони масеъиён – ин намояндаҳои калисои русӣ-православӣ мебошанд; ӯамчунин ташкилотҳои бақайдгирифташудаи баптистӣ (панљто), калисои римӣ-насроӣ (дуто), калисои Адвентистҳои рӯзи ӯафтум (якто), Шоҳидони Иего (якто), Лютеранҳо (маълумотҳо вуљуд надоранд) ва калисои протестантии Кореягӣ, ки калисои Греис Сонминро дар бар мегирад (дуто). Гурӯҳҳои дигари ақалиятҳои динӣ инҳоро дар бар мегиранд: Баҳои (4 ташкилоти бақайдгирифташуда), Зардуштиён (маълумотҳо вуљуд надоранд), ӯаре Кришна (якто) ва яҳудиё (якто). Шумораи гурӯҳҳои мазкур зиёд нестанд ва қариб ӯамаи намояндаҳои онҳо дар пойтахт ва дигар шаҳрҳои калон истиқомат мекунанд. Тибқи баъзе арзёбиёи 0,1% аҳолиро атеистон, ё ин ки шахсони ба ягон конфессияҳои таалуқнадошта ташкил медиҳанд⁵.

Дар Конституцияи (Сарқонуни) Љумӯурии Тољикистон озодии виљдон ва мазҳаб (динӣ) пешбинӣ шудааст. Тавре, ки Маҳрӯзачии махсусӣ СММ оид ба масъалаи озодии дин ва эътиқод Асмо Љаъонгир, ки моҳи феввали соли 2007 ба Тољикистон ташриф оварда буд, қайд намуд, ӯукуматдорони Тољикистон лонибдори ўъдадоринҳои байналмилаллии худ мебошанд ва бо камоли эътиром ба ӯуқуқҳои шаҳрвандони худ ба озодии ақида ва эътиқоди динӣ муносибат мекунанд. Дар айнаи ҳол, ў қайд намуд, ки дар лумӯури ҳоло бо як қатор мушкилиёи дучор шудан мумкин аст. Бояд қайд намуд, ки ӯангоми таъбияи ӯамин Гузориши ӯарсола, гузориши хонум Љаъонгир ҳоло пешниҳод нашуда буд.

Вазъият бо озодии эътиқоди динӣ дар лумӯури тадрилан бад шуда истодааст, ки дар ин бора қўшушҳои давлат лӣнайти қабули Қонун «Дар бораи озодии виљдон ва иттиҳодияҳои динӣ», ки илова бар ӯама ӯуқуқҳои шахсро маҳдуд мекунад; манъи Вазорати маориф ба пўшидани ӯильоб (фаранљӣ) дар муассисаҳои ламъиятии таълимӣ, инчунин вайрон кардани масљидҳои мусулмонӣ, шаҳодат медиҳад.

Қонунгузории Љумӯурии Тољикистон дар бораи озодии виљдон ва эътиқоди динӣ

Лоиҳаи қонун «Дар бораи озодии виљдон ва иттиҳодияҳои динӣ»

Қонуни Љумӯурии Тољикистон «Дар бораи дин ва ташкилотҳои динӣ» 1 декабри соли 1994 қабул гардида ва соли 1997 тағйир дода шуда буд. Лоиҳаи қонун дар «Дар

⁵ Бюро оид ба масъалаҳои демократия, ӯуқуқи инсон ва меҳнат (ШМА): ӯисобот оид ба озодии эътиқоди динӣ барои соли 2007. ӯисобот ба забони англисӣ дар сайти <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2007/90235.htm> дастрас аст

бораи вильдон ва иттињодияњои динї», ки љои ќонуни амалкунандаро бояд гирад, соли 2005 аз љониби собиќ Кумита оид ба корњои дини назди Њукумати Љумњурии Тољикистон тањия гардида буд. Соли 2007 такмили лоињаро Дастгоњи иљроияи президент ба ўнда гирифт, њуќуќшиносони дастгоњ тасњењи охирино анљом доданд ва алаќай маротибаи дуом онро мавриди муњокимаи љомеа ќарор доданд. Яќум маротиба, баъд аз тасњењи онњо, лоиња дар љаласаи Шўрои љамњиятии љумњурї 7 ноябри соли 2007 мавриди муњокима ќарор дода шуда буд. Муњокимаи охиринаи ќонун 21 ноябр дар мизи мудаввар, ки аз љониби Идора оид ба нињодњои демократї ва њуќуќи инсон (ИНДЊИ/САЊА) бо иштироки намояндагони њуќумат, ташкилотњои динї ва байналмилали, сиёсатшиносон ва ходимони љамњияти ташкил шуда буд, сурат гирифт.

Аз лањзаи тањия, лоињаи ќонун алаќай панљ маротиба муњокима гардидааст ва дар асоси он эъродњои зерин ќабул карда шуданд:

- вазифањои ќонун пурра ва аниќ муайян карда нашудаанд.
- дар лоињаи ќонун талабот ва критерияњои оиннома – барои шахсони њуќуќї ва низомномаи намунавї – барои шахсони воќеї, хусусиятњои тартиби таъсиси онњо, азнавтаъсисдињї, барњамдињї, шумора ва таносуби муассисон, иштирокчиён ва љонибдорон, баќайдгирии давлатии онњо вуљуд надорад.
- лоињаи ќонун созмонњои диниро дар вобастагии зиёд аз маќомотњои давлатї ќарор медињад ва дар љараёни баќайдгирї монеањои зиёде ба вуљуд меорад.
- лоињаи ќонун ба Кодекси андози Љумњурии Тољикистон, ки пешбини менамояд, ки њељ гуна хайрия мавриди андозбандї ќарор дода намешавад, муњолифат мекунад. Вале, дар моддаи 30 лоињаи ќонун зикр шудааст, ки «хайрияњои молияви, амволии иттињодияњои динї мутобиќи Кодекси андози Љумњурии Тољикистон андозбандї мешаванд».
- дар лоињаи ќонун ташкилотњои динии шиа-исмоилимазњаб зикр нагардидаанд. Пайравони ин мазњаб дар њудуди љумњурї зиёда аз 10 аср зиндагонї мекунанд. Тибќи муќарароти асосии Ислом байни исмоилињо ва дигар пайравони ислом фарќияти зиёде вуљуд надорад, вале дар баъзе масъалањо онњо аќидаи худро доранд. Масалан, дар исмоилињо хонаи ибодатро «љамоатхона» меноманд, на масљид, ки ин дар навбати худ дар лоиња зикр нагардидааст. Масъалаи мазкур имкониятњоро барои дар оянда таъсис додани љамоатхонањо фароњам намеорад ва ба мављудияти исмоилињо таъсири манфи хоњад расонд.
- лоињаи ќонун метавонад ба имомхатибони масљидњо мушкилињо сари роњ гузорад. Мутобиќи лоиња, имомхатибон метавонанд танњо шахсоне бошанд, ки дорои маълумоти олиии динианд, чунин нафарон аз сабаби дар љумњурї вуљуд надоштани мактабњои олиии динии дахлдор нињоят каманд. Чунин нафаронро дар масљидњои калон пайдо намудан мумкин аст, вале дар масљидњое, ки дар њар як дења вуљуд доранд пайдо намудани хатиби дорои маълумоти олиии динї нињоят мушкил хоњад буд ва ё метавонад умуман ёфт нашавад.
- мутобиќи моддаи 9, ки дар он гуфта шудааст, ки таълимоти динї ба кўдакон танњо дар сурати ба синни 7-солагї расидани онњо омўзонида мешавад, гарчанде аз нўќтаи назари динї омўхтани Куръон то синни 7 солагї низ љоиз аст. Ин метавонад он маъниро дошта бошад, ки волидон наметавонанд ба кўдакон барои ибодат намудан иљозат дињанд, онњоро мутобиќи эътиќоди динии худ тарбия намоянд, ки ин хилофи озодии эътиќоди динї мебошад.

Ба аќидаи мутахассисон лоињаи ќонун хатари асосиро ба Њизби наъзати исломи Тољикистон (ЊНИТ) меорад, тибќи моддаи 7 фаъолияти ин њизб метавонад боздошта шавад, зеро дар ин модда пешбини шудааст: «њизбњои сиёси наметавонанд фаъолияти

худро дар асоси идеологияи динӣ ба роҳ монанд ва таълимоти диниро анъом диъанд». Дар навбати худ 28 июни соли 2007 намояндаҳои 22 гурӯҳҳои ақолиятҳои динӣ, аз ҷумла намояндаҳои Баҳоииҳо, Насронииён, Баптистон, Адвентистони рӯзи нафтум, Лютеранҳо, эликбашон ва дигар гурӯҳҳои протестанти бо мактуби ошкоро ба Президент ва ба Парламенти ҷумҳури муроҷиат карданд, онҳо дар мактуб ташвишҳои худро дар мавриди он, ки қонун метавонад ғайриқонунӣ гардонад, изҳор намуданд.

Раиси ҶНИТ Муъиддин Кабирӣ дар ҷаласаи Шӯрои ҷамъиятии ҷумҳури 7 ноябр эълон намуд, ки ғизб тафсири алтернативии лоиҳаро таъия намудааст. Тафсири алтернативии лоиҳаи қонун бо ном, набудани моддаи махсус, ки назорат ва тафтиши ғайриқонунӣ иттиҳодияро дар бар мегирад, маъбудияти синну сол барои таълимоти динӣ, талабот оид ба 10 муассис барои таъсис додани маркази динӣ, ғангоми бақайдгирӣ пешниҳод намудани маълумотнома аз мақомоти илроияи ғоқимияти давлатӣ оид ба ҷои истиқомати пайравони дини мазкур 10 соли охир ва ғайра, фарқ мекунад.

Тавре, ки аъзои Шӯрои машваратии мутахассисон оид ба озодии дин ва эътиқоди динии БНДҶИ/САҶЕ Герхард Робберс қайд намуд, ғангоми хондани лоиҳаи қонун тасаввур мегардад, ки қонун динро дар дохили кишвар на муттаъид балки ҷудо менамояд, аз ҷумла ғӯё дин хатарро меорад ва бинобар ин онро бояд назорат кард. Албатта, назорат лозим аст, агар ин барои беҳатарии ҷомеа зарур бошад, вале дар қонун ғама масъалаҳо аниқ бояд зикр карда шаванд. Вале дар қонунгузори мазкур ғама масъалаҳо аниқ баён нагардидаанд.

Манъ кардани бо ғильоб (фаранӯӣ) ба муассисаҳои таълимӣ омадан

Дар тӯли соли 2007 дар Тоҷикистон дар баъзе муассисаҳои таълимӣ омадан бо ғильоб ба дарсҳо манъ карда шуд.

Масалан, донишӯӣ Донишгоҳи давлатии забонҳои Тоҷикистон (ДДЗТ) Давлатмонъ Исмоилова моҳи июли соли 2007 ба суд бо ариза нисбати Вазорати маорифи Тоҷикистон, ки дар он ду талаботи худро зикр намуд: барӯам додани қарори Вазорати маориф аз 31 марти соли 2007, ки дар он тақозо шудааст, ки ба донишӯёни таълимгоҳҳои олі тафсия карда мешавад, то ки онҳо бо либосҳои муқаррарнамудаи вазорат дар дарсҳо иштирок кунанд, аз ҷумла ғайриқонунӣ донистани амали роғбарияти ДДЗТ, ки дар дарсҳо бо ғильоб иштирок намудани ўро манъ мекунад, муроҷиат кард.

Тибқи суханони Д. Исмоилова ба ў ва боз ба якчанд донишӯӣ бо ғильоб ба дарс омаданро илзот надоданд. Исмоилова чунин мешуморад, ки чунин амалҳои роғбарияти донишгоҳ ва Вазорати маориф ғуқуқҳои конституционии ўро поймол мекунанд, аз ин рӯ ў ба суд муроҷиат намудааст. «Аз 6 апрели то 2 майи соли 2007 ман ғар рӯз ба дарс мерафтам, вале алақай дар сағни донишгоҳ маро ректори донишгоҳ, проректор ва декани факулта интизор буданд. Онҳо ба ман мегуфтанд, ки агар ман хоҳам таъсилро идома диҳам, ман бояд рӯймоли худро аз сар гирам, вале ман инро карда наметавонам, барои он ки ғильоби ман – ин эътиқоди ман аст», мегӯяд Исмоилова.

12 июли соли 2007 суд дар қарори худ қонег гардонидани даъвои Д. Исмоиловаро нисбати Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ДДЗТ рад кард. Суди ноғияи Шоғмансури шағри Душанбе қарори радди аризаи даъвогии Д. Исмоиловаро дар асоси мавҷуд набудани далелҳо вобаста ба вайрон намудани ғуқуқҳои ў ба озодии эътиқоди динӣ баровард. Тавре ки Абдулло Рағматов дар муроғияи сӯди тақид намуд, Вазорати маориф ва таълимгоҳи олі дар доираи меғрҳои ғарағни таълим, ки дар Тоҷикистон қабул шудаанд, амал карданд.

Ҷангоми тағияи ғамин Ҷузориши ғарсола, тибқи суханони адвокати Д. Исмоилова, Шӯғрат Қудратов ба таври назоратӣ ба суди шағри Душанбе аз рӯи қарори коллегияи судӣ аз 20 ноябри соли 2007 даъво омода мешуд.

Тибқи суханони Исмоилова, ў рӯнафтада шудани нест ва мақсад дорад баъд аз

гузаштани механизмҳои миллии ҷимояи ӯқуқ ба мақомоти байналмилалӣ оид ба ӯқуқи инсон барои ҷимояи ӯқуқи худ ба ӯшидани ӯльоб дар муассисаи таълими мурӯбиат намояд.

Мавқеи худро вобаста ба масъалаи мазкур ташкилоти ноҳиявии шаҳри Кӯлоб ва ташкилоти шаҳрии Ҷизби Наҳзати Исломи Тоҷикистон тариқи изҳори эътирози расмӣ нисбати аз ӯониби Вазорати маориф манъ гардидани ӯшидани ӯльоб дар муассисаҳои таълими баён намуд. Эътироз дар конференсияи матбуоти, ки бинобар 3 сентябр дар мактаби миёнаи №3 шаҳри Кӯлоб, ки дар он якҷанд мактабдухтарони ӯльобпӯшидаро ба дарсҳои роғ надоданд, баргузор гардид, эълон карда шуда буд.

Катъ намудани фаъолияти Шоҳидони Иего

Дар давоми соли 2007 ӯлатҳои ба қайд гирифта шуданд, ки ӯқуматдорони маҳаллӣ дар ноҳияи худ аз бақайдгирии гурӯҳҳои динӣ саркашӣ мекарданд, масалан, дар шаҳри Турсунзода, ки дар он Идораи оид ба корҳои дин (ИКД) аз намояндаҳои гурӯҳи Шоҳидони Иего талаб намуд, ки онҳо дар сатҳи маҳаллӣ илова ба қайди миллии дошташон ба қайд гирифта шаванд. 11 октябри соли 2007 аз ӯониби Коллеҷияи Вазорати фарҳанги Тоҷикистон қарори манъкунандаи фаъолияти ташкилоти динии «Шоҳидони Иего» дар ӯудуди ӯумӯур ӯ қабул карда шуд. Тавре ки сардори шӯбаи иттилоот ва таълили саридораи оид ба корҳои динии Вазорати фарҳанги Тоҷикистон Саидбек Маъмадуллоев хабар дод, қарори мазкур бо пешниҳоди Прокуратураи генералии Тоҷикистон, ки аз ӯониби ин ташкилот риоя нагардидани қонунгузори тоҷикистонро муайян намуд, бароварда шуда буд. Тибқи суханони Маъмадуллоев, намояндаҳои ин ташкилот ғайриқонунӣ дар ӯйҳои ӯамбияти, аз ӯумла дар хонаҳои шаҳрвандон таблиғот гузарониданд, ки ин хилофи қонунҳои Тоҷикистон мебошад, ба пайравони худ онҳо тарғиб карданд, ки онҳо аз хизмат дар сафҳои артиш саркашӣ намоянд ва ба ӯои он хизмати алтернативиро талаб намоянд. Ба ақидаи Маъмадуллоев, чунин фаъолият хилофи меъёрҳои Конститутсия (Сарқонун) мебошанд, ки дар он зикр шудааст, ки хизмат дар сафҳои Қувваҳои мусаллаҳ ҳатми мебошад. Соли 2002 барои ӯқуқвайронкунии мушобеҳ фаъолияти «Шоҳидони Иего» ба мӯълати се моҳ боздошта шуда буд. Аз моҳи апрели соли 2007 ин ӯониб, ӯқуматдорон ба Шоҳидони Иего, сарфи назар аз доштани ильозатнома ва ӯӯльятҳои дахлдор, интишор намудани адабиётҳои динии ба ӯумӯурӣ вориднамударо ильозат надоданд. Дар аризаи хаттӣ ба унвони Шоҳидони Иего аз 15 июни соли 2007 ИКД эълон намуд, ки адабиёти мазкур ба ӯумӯурӣ таъсири манфӣ мерасонад ва тавсия намуд, то ки сохторҳои махсусгардонидашуда ба Шоҳидони Иего адабиётҳои надиҳанд. 2 апрели соли 2007 ӯқуматдорони шаҳри Душанбе ӯашнгирии иди динии Шоҳидони Иегоро, ки дар он зиёда аз 1,000 нафар иштирок доштанд, боздоштанд. Намояндаҳои ӯқумат ба ин гурӯҳ ташкил кардани чунин ӯашнҳоро бо иштироки шумораи зиёди одамон, бидуни ильозати мақомоти ӯқимияти маҳаллӣ манъ карданд.

Шоҳидони Иего аввалин маротиба соли 1994 бақайд гирифта шуданд, соли 1997 аз нав бақайд гирифта шуданд ва дар айни ҳол аз ӯониби давлат монеае вуҷуд надишт. Тавре ки ӯқуқшиноси Шоҳидони Иего Грегори Олд зикр намуд, онҳо то ҳанӯз ҳам дарк намекунад, ки барои чӣ фаъолияти онҳо боздошта шуд. Тибқи суханони С. Маъмадуллоев қарори боздоштани фаъолияти ташкилот қарори охири мебошад ва метавонад дар сатҳи Президенти ӯумӯурӣ бардошта шавад. Вале тибқи суханони ӯ онҳо чандон имконият надоранд, зеро Тоҷикистон 26-ум кишваре мебошад, ки фаъолияти ташкилоти мазкурро боздоштааст.

Катъ намудани фаъолияти ташкилотҳои насронӣ

Бо вуљуди ин, коллегияи Вазорати фаръанг инчунин қарори ба муддати се моҳ боздоштани фаъолияти боз ду ташкилоти насрониро қабул кард - «Ҳаёти фаровон» ва «Эъё», ки дар ҷумҳури муддати чандин сол фаъолият мекарданд. С. Маъмадуллоев зикр намуд, ки онҳо ба якчанд ӯқуқвайронкуниёе роҳ додаанд, ки бояд онҳоро ислоҳ намоянд. Аз ҷониби намояндаҳои Вазорати фаръанг зикр шуда буд, ки дар оинномаи «Ҳаёти фаровон» «ӯқуқвайронкуниёи начандон зиёд» ошкор гардида буданд: Ҳатто агар оиннома фаъолияти башардӯстонаро пешбинӣ кунад, пухтани хӯрок ва тақсими он хилофи оинномаи онҳо аст. Намояндаи «Эъё» қайд намуд, ки нисбати онҳо низ чунин талаботҳо, тавре ки назди «Ҳаёти фаровон» гузошта шуда буд, пешниҳод гардидаанд.

Баъси замин нисбати каниса

Баъси замин нисбати канисаи ягонаи воқеъ дар шаҳри Душанбе Ҳанӯз Ҳалли худро наёфтааст ва бинои қисман вайронкардашуда то Ҳол мавриди истифода аст. Моҳи феввали соли 2006 ӯқуматдорони маъалли канисаро дар қатори якчанд масъид ва биноҳои ҷамъиятӣ, ки дар минтақаи сохтмони боғи оянда воқеъ буданд, қисман варон намуданд. ӯқуматдорони шаҳр ва пешвоёни ҷамъияти ӯқудиён дар масъалаи ба Ҳои дигар интиқол додани каниса ё Ҳалли дигари алтернативӣ пайдо кардан, ба мувофиқа омада натавонистанд. ӯқуматдорони маъалли барои сохтмони канисаи нав қитъаи замин пешниҳод намуданд, вале бо вуљуди ин онҳо ба муқаррарот «оид ба Ҳудо намудани калисо аз давлат» истинод карда эълон намуданд, ки онҳо наметавонанд Ҳуброни иморатро пардозанд. Хоҳони канисаи шаҳри Душанбе хабар дод, ки 11 марти соли 2007 шахсони ношинос ғайриқонунӣ ба дохили калисои маъалли даромаданд. Вазорати қорҳои дохилӣ тафтишот гузаронд, вале ягон нафари ғумонбаршуда ба Ҳабс ғирифта нашуд.

Вайрон намудани масъидҳои мусулмонӣ

Барои Ҳамарӯза гузоштани намоз дар Тоҷикистон 2,842 масъид ба қайд ғирифта шудааст, ки ин ба кам шудани миқдори масъидҳои дар муқоиса бо соли 2006 бақайдғирифташуда, ки он сол ин шумора 2,885 ададро ташкил меод, шаҳодат медиҳад. Мутахассисон бар он ақидаанд, ки тақрибан 90% ин масъидҳо ғайриқонунӣ сохта шудаанд ва аз Ҳиёти шумора онҳо акчанд маротиба аз Ҳисоби миёнаи мактабҳои таълимӣ зиёданд.

Баъори соли 2007 аз ҷониби мақомоти давлатӣ амали вайрон намудани масъидҳои мусулмонӣ оғоз гардид. Далели боздоштани фаъолияти баъзе масъидҳоро прокурори шаҳри Душанбе Қурбонали Муњаббатов тасдиқ намуд, ӯ Ҳамчунин қайд намуд, ки танҳо он масъидҳо баста шудаанд, ки ғайриқонунӣ амал мекарданд. Тибқи суханони прокурор, қисми зиёди ин масъидҳо дар Ҳойҳои сохта шуда буданд, ки барои эътиёлотӣ Ҳамиятӣ пешбинӣ шудаанд ва ба меъриҳои меъморӣ ва санитарии пойтахт мутобиқат намекарданд. Ҳамин тариқ, дар маъаллаи 102-ми пойтахт бо қарори комиссияи махсуси ноҳияи Синои шаҳри Душанбе ду масъид, ки ғайриқонунӣ амал мекарданд, вайрон карда шуданд. Ҳамчунин аз ҷониби ӯқуматдорони пойтахт дар масъидҳои истифода намудани воситаҳои баландкунии овоз барои даъват ба намоз манъ карда шудааст.

Мактуб бо хоњиши боздоштани вайронкунии масъидҳо дар шаҳри Душанбе ба унвони Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон аз ҷониби раиси ҲНИТ Муњиддин Кабирӣ, вакили халқи палатаи поёнии Парламенти ҷумҳури Муњамадшариф Ҳимматзода, аз Ҳумла азои палатаи болоии парламент Ҳолиакбар Тӯрализода фиристода шуд. Тавре ки Кабирӣ зикр намуда буд, ӯқуматдорони маъалли амалҳои фаъолро дар мавриди қўчондани масъидҳо андешиданд, вале ба Ҳель валь намехостанд ба бақайдғирии муассисаҳои динӣ қўмак кунанд. Тибқи суханони ӯ, тасаввуроте ба миён меояд, ки ғўё Саридораи оид ба қорҳои дин, ӯқуматдорони шаҳр ва ноҳияҳо байни худ рақобат

доранд, кї бисёртар масљидњоро мебандан, вале барои расонидани кўмак хоњишмандон ёфт намешаванд.

Тибки малумотњои Forum 18 (ташкилоти Нарвегия, ки дар соњаи озодии вилдон ва эътиқоди динї фаъолият мекунад) соли 2007 дар давраи шаш моњ маќомоти прокуратура якљоя бо намояндањои Идораи оид ба корњои дин тафтишоти тамоми љамъиятњои динии дар Тољикистон фаъолияткунандаро гузарониданд. Пешвоёни динњои гуногун ба маќомоти прокуратураи мањаллї даъват карда шуданд ва рўйхати аъзоёни калонсол ва кудаконеро, ки доим ба онњо мераванд, пешнињод намуданд. Онњо тамоми тафсилоти фаъолияти худро, аз љумла њуљъатњои андоз ва њатто сертификати истифодаи замиро пешнињод намуданд.

Таъсилоти динї

Дар Тољикистон 19 мадраса дар заминаи коллельњо ва як Донишгоњи исломї амал мекунанд. Фаъолияти мактабњои хусусии динї мутобики конунгузорї дар сурати доштани кайди расмї иљозат дода мешавад. Аз љониби њукумат якчанд мадрасањое, ки бидуни литсензия фаъолият мекарданд, баста шуданд.

Дар давоми соли 2007 сохторњои кудратї кўдаконеро, ки рўзона ба масљидњо меоманданд, аз он љо меронданд. Амалњои сохторњои кудратї дар заминаи изњороти њукумат дар бораи рўзона кўдакон бояд таъсил кунанд, на дар масљидњо намоз гузоранд, анљом дода шуданд. Шаървандон нисбати чунин амалњо норозигї баён намуданд. Тавре ки худи шаървандон кайд намуданд, онњо шоњида он буданд, ки чї тавр кормандони њукумати мањаллї имомхатибонро аз муљозоти љаримавї огоњ намуданд, ғайр аз ин онњо шоњида он буданд, ки чї тавр аз имомхатиби як масљид кормандони њифзи њуќуќ барои он, ки мактаббачагон дар намози бегоњирузї «Таробењ» иштирок карданд љарима ситониданд. Манъи ба масљидњо рафтани мактаббачагонро њукуматдорони мањаллї њамчун сабаби ба дарсњо иштирок накардани онњо ва риоя нагардидани конун «Дар бораи маориф» арёбї мекунанд, дар айни њол саволе ба миён меояд, ки барои чї њукуматдорон њангоми љалб намудани мактаббачагон ва донишљўён ба љамъоварии пахта дар љараёни соли таъсил ба муддати ду-се моњ инро ба хотир намеоранд.

Бо маќсади паст кардани сатњи эътимолияти радикализи аќидањои пешвоёни ояндаи дин, ба таъсилоти динї дар Тољикистон таъсилоти дунявї илова карда мешавад. Ташаббуси мазкур дар Шўрои Уламо – маќомоти олии динии Тољикистон дастгирї карда шуд. 27 январи соли 2007 дар Душанбе вохўрии гурўњњои корї оид ба тањияи Баромаи таълимї барои мактабњои миёнаи таъсилоти динї – мадрасањои Тољикистон баргузор гардид. Тибки суханони роњбари лоињаи «Мусоњиба дар Тољикистон», ки аз љониби Намояндагии Шветсария оид ба њамкорї маблаѓгузорї мешавад, Фаридун Ходизода, айни њол таъсилот дар мактабњои исломии Тољикистон тибки барномае, ки њанўз асрњои 16 дар мадрасањо таълим дода мешуд, сурат мегирифт. Куљъати мазкур аввалин барномаи таъсилотї барои мактабњои динї дар њудуди Осиёи Марказї мебошад ва ба шароити њозира мутобиќ карда шудааст. Тибки барномаи мазкур 70% ваќти таълимї ба омўхтани асосњои Ислом бахшида мешавад, 30% ваќти боќимонда таълимгирандагони мадрасањои исломї илмњои муосирро меомўзанд. Дар айни замон корњо оид ба тањияи барномаи нави таълимї барои мадрасањои Тољикистон ба анљом расонида шудаанд. Он, дар катори таъсилоти расмии теологї (илоњиёт), курсњои забонамўзї ва компютерї, адабиёт, таърих ва њуќуќро низ дар бар мегирад.

Моњи декабри соли 2007 аз љониби Вазорати маорифи Йумњурии Тољикистон хабар дода шуд, ки дар Тољикистон соли 2008 Донишгоњи исломї кушода мешавад. Дар айни њол Кумитаи давлатї оид ба инвеститсияњо ва амволи љумњури ба муайян намудани љои љойгиршавии донишгоњ машѓул аст. Баъд аз ин вазорат ба тањияи наќшањои таълимї, аз љумла муќаррар намудани шумораи факултањо ва шўъбањои таълимгоњи олі

шурӯъ мекунад. Нақшаи таълимӣ тибқи стандартҳои таълимии байналмилалӣ дар муассисаҳои мушобеҳи таълимӣ таъбия мегардад.

Аттестатсияи имомхатибони масъидҳои шаҳри Душанбе

10 августи соли 2007 дар шаҳри Душанбе ҷараёни аттестатсияи имомхатибони масъидҳои оғоз гардид. Тавре ки котиби масъули Шӯрои уламои назди Маркази исломии Љумъурии Тоҷикистон Саймуддин Ђомидзода хабар дод, мақсади аттестатсия аз маълум намудани мутобиқати имомхатибон ба мақом ва вазифаҳои ишғолнамудашон, аз ҷумла санҷиши маълумотнокии онҳо вобаста ба истифодаи ҷой ва масъидҳои иборат буд. Санҷиши сатҳи дониши имомхатибон вобаста қонунҳои шариат низ муъим буд. Чор имомхатиби ноҳияи Шоҳмансур аз аттестатсия нагузаштанд, ин далели он аст, ки онҳо оид ба қонунҳои Шариат маълумоте надоранд. Дар аттестатсия тақрибан 50 имомхатиб ва имомони масъидҳои тамоми ноҳияҳои шаҳри Душанбе иштирок намуданд. Дар ҷараёни аттестатсия маълум карда шуд, ки дар маълумоти донишҳои имомон қаноатбахшанд, қисми зиёди онҳо танҳо баъои се гирифтанд. Ђамчунин аттестатсия нишон дод, ки сатҳи дониши пирони дайри масъидҳои пойтахт – имомхатибон ба мақоми онҳо мувофиқат мекунанд.

Ба ақидаи раиси ЂНИТ Муъиддин Кабирӣ аттестатсия ғайриқонунӣ гузаронида шуда буд. Инчунин ӯ қайд намуд, ки гарчанде ба гузаронидани аттестатсияи имомхатибони масъидҳои зарурат буд, вале барои ин заминаи қонунгузорӣ тамоман вуҷуд надорад. Қисми зиёди имомхатибон дар ин бора хабаре надоштанд, ва онҳо, ки инро медонистанд, хел қор карда натавонистанд.

Манъи ғизб ва ҳаракатҳо

Аз ҷониби намоёнҳои прокуратура рӯйхати ғизб ва ҳаракатҳои, ки расман дар ғудуди Тоҷикистон ғамчун террористӣ доништа шуданд, номбар карда шуд. Дар қатори онҳо «Ал-Қоида», ҂аракати исломии Ѐзбекистон, «Тоҷикистони озод», «Лашқари Тойиба» ва ғайра. Вале ғизби фаъоляташ боздошташудаи «҂изб-ут-Таърир» дар Тоҷикистон ғамчун ғизби террористӣ доништа нашудааст. Тибқи суханони намоёнҳои прокуратура, аз ҷониби «҂изб-ут-Таърир» ғиноятҳои махсус вазнин содир нашудаанд, аъзоҳои ин ғизб боре қуштор ва амалиётҳои террористиро анҷом надоданд, бинобар ин, ғонибдорони ғизби мазкур ба тарғибот машғуланд, аз ин рӯ ғизб на ғизби террористӣ, балки экстремистӣ ғисобида мешавад.

Дар давоми сол тавассути воситаҳои ахбори оммаи ғумъури доим иттилоот оид ба боздошт шудан ё баровардани ғукмҳои судӣ нисбати аъзоҳои ташкилотҳои экстремистӣ, ба монанди «҂изб-ут-Таърир» ва ҂аракати исломии Ѐзбекистон (ЂИЀ) инъикос мегардид. Ђамчунин бори аввал аъзои ноболиғи ҂изб-ут-Таърир маъқум гардида буд, ки мӯълати 8-солаи ғазоро дар колонияи низоми қатъӣ адо мекунад. Боздоштшудагон барои паън намудани варақаҳои бо даъвати сарнағун қардани сохтори конститусионии мавҷуда, қасди анҷом додани амалҳои террористӣ, инчунин таъсис додани ғурӯҳои ғиноятӣ ва баранғхтани зиддияти байни миллатҳои, нағод ва мазъабҳои айбдор қарда шуданд.

Қормандони Қумитаи давлатии амнияти миллии Тоҷикистон ғурӯҳои наврасони дар яке аз ғумъуриҳои ғамсоя омодагии динӣ ва террористӣ гузаштаре дастғир намуданд. Панъ нағари наврасони дастғиршуда қанд сол пеш бо ғульятҳои қалбақӣ барои омӯзонидани таълимоти динӣ ба яке аз давлатҳои исломӣ фиристода шуда буданд. Вале, он ғо тибқи маълумотҳои ҳадамати махсус, наврасон дар қатори таълимоти динӣ асосҳои фаъолияти террористиро низ омӯхтанд. Онҳо таъти зӯроварии ғисмонӣ ва рӯғӣ қарор дода шуда буданд. Онҳоро маълбур месохтанд, то ки онҳо филмҳои ғульятиро бо иштироки

муљоњидон ва шањидон тамошо кунанд. Наврасонро бо розигии волидонашон берун аз љумњури бурданд.

Њамчунин бањори соли 2007 кормандони Идораи мазкури Љумњурии Тољикистон дар шањри Душанбе гурӯњи нафаронеро муайян намуданд, ки ба љалби шањрвандони ноболиѓи Тољикистон ва баъдан ба фиристодани онњо ба яке аз давлатњои исломї машѓул буданд. Он љо бо истифодаи зўрварї ва тањдид, ба кўдакон машкњои омўзиши усуљои гузаронидани амалњои терористї гузаронида мешуд. Бо вуљуди ин, тобистони соли 2007 дар натиљаи гузаронидани амалиёте, ки аз љониби прокуратура анљом дода шуда буд, аз масљидњо ва нуќтањои фурўш таќрибан 2, 000 аудио ва видеокассетањо бо сабти фатвои динии зидди ќонунї ва дорои хислати экстремистї мусодира карда шуд.

Тибќи маълумотњои Прокуратураи генералии Љумњурии Тољикистон дар нимсолаи аввали соли 2007 14 парвандаи љиної нисбати аъзоёни њизби экстремистии манъкардашудаи «Њизб-ут-Тањрир» оѓоз гардида буд, ва тибќи маълумотњои расмї, аз љониби Суди вилояти Суѓд барои узвият ба ЊИЎ, аввали сол 23 нафар мањкум карда шудаанд.

Адабиёти динии манъкардашуда

Моњи июли соли 2007 аз љониби Вазорати фарњанги Тољикистон рўйхати адабиётњои диние, ки дар ќаламрави љумњури пањн карданашон манъ аст, интишор карда шуда буд. Асосан он аз китобњои динї-экстремистии ташкилоти «Њизб-ут-Тањрир» иборат буд. Ба рўйхат таќрибан 60 китоб ва таќрибан ба њамин миќдор вараќањои «Њизб-ут-Тањрир», аз љумла «Садо аз паси девор», «Исломи љангљўй», «Давлати исломї» ва «Демократия – системаи беимонњо» ворид карда шудаанд. Њамчунин нашрияњои таблиѓотии «Шоњидони Иего» манъ карда шуданд.

VIII. Озодии иттињодияњо

Ќонунҳои нави Љумњурии Тољикистон «Дар бораи иттињодияњои љамњиятї» (минбаъд - «Ќонун») аз 19 май соли 2007 эътибор пайдо кард.

Ба аќидаи Маркази байналмилалии ғайритилъоратии њуќуќ, умуман, ба истисноњои хурд, Ќонун муњити њуќуќиро барои ташкилотњои љамњиятї нисбат ба Ќонунҳои пештара, бењтар нагардонид.

Таѓйироти ањамияти зиёддошта дар Ќонун инњоянд:

- *Љорї намудани се шакли ташкилї-њуќуќии иттињодияњои љамњиятї (ташкилоти љамњиятї, њаракати љамњиятї ва маќомоти худфаъолияти љамњиятї)*

Ќоидањо нисбати њаракатњои љамњиятї ва маќомоти худфаъолияти љамњиятї пурра возењ намебошанд. Дар муќоиса бо ташкилоти љамњиятї, њаракати љамњиятї аъзогии доимї надорад. Ба љои ў мафњуми нофањмои ишорашудаи «иштирокчиён» зикр гардидааст, ки њайати онњоро ташкилот вазифадор нест ба назар гирад.

Дар мавриди маќомоти худфаъолиятии љамњиятї бошад, меъёрњои њуќуќї барои чунин шакл, бинобар як ќатор лањзањои ихтилофнок ва вуљуд надоштани мафњумњои даќиќ, комилан духўра мебошанд. Мутобиќи Ќонун маќомоти худфаъолиятии љамњиятї шахси њуќуќї намебошад, вале он бояд њатман ба ќайд гирифта шавад.

Талабот нисбати он, ки маќомоти худфаъолиятии љамњиятї бояд дар маќомоти њуќумати мањаллї ба ќайд гузошта шаванд, чандон фањмо нест, зеро Ќонун ягон хел тартиби чунин баќайдгирии њатмиро муќаррар накардааст.

- *Мањдудкунии њуќуќи шањрвандони хориљї ва шахсони бе шањрвандї дар мавриди муассис будан њангоми таъсис ё аъзо будан дар иттињодияи љамњиятї*

Шаървандони хорилӣ ва шахсони бе шаървандие, ки дар Тоҷикистон истиқомати доимӣ ё илзозатномаи зист надоранд, ӯқуқ надоранд иттиҳодияҳои ӯамбиятӣ таъсис диҳанд ва аъзо ё иштирокчиҳои онҳо бошанд. Ҷамҷунин, шаървандони хорилӣ ё шахсони бе шаървандӣ наметавонанд роъбарони иттиҳодияҳои ӯамбиятӣ бошанд.

- *Ҷуқуқи на танҳо шаървандон ва иттиҳодияҳои ӯамбиятӣ, балки инҷунин дигар шахсони ӯуқуқи, аз он ӯумла ташкилотҳои ӯуқуматӣ, ба узвият дар «иттиҳокҳои иттиҳодияҳои ӯамбиятӣ»*

Ин – муқаррароти мусбии навест, ки ба шахсони воқеӣ муттаъид шуданро ба иттиҳодияҳои ӯамбиятӣ, ташкилотҳои тилоратӣ ва муассисаҳои давлатӣ барои ӯалии проблемаҳои муъими илтимоеӣ имконпазир мегардонад.

- *Номӯи васеи манъқуниҳо вобаста ба таъсиси иттиҳодияҳои ӯамбиятӣ, яъне, мутобиқан, ӯуқуқи одамон ба иттиҳод, аз ӯумла манъи нав вобаста ба «таъсис ва фаъолияти иттиҳодияи ӯамбиятие, ки ба ӯуқуқ ва манфиатҳои қонунии шаървандон, ба саломатии одамон ва ба ахлоқи ӯамбиятӣ сӯиқасд мекунад»*

Таъсис ва фаъолияти иттиҳодияи ӯамбиятие, ки наҷодпарастӣ, миллатгароеӣ, хусумат, бадбинии илтимоеӣ ва мазнабиро тарғиб мекунад ва ё барои зӯран сарнагун қардани сохтори конституционӣ ва ташкили гурӯҳҳои мусаллаъ даъват менамояд, манъ аст. Таъсис ва фаъолияти иттиҳодияи ӯамбиятие, ки ба ӯуқуқ ва манфиатҳои қонунии шаървандон, ба саломатии одамон ва ба ахлоқи ӯамбиятӣ сӯиқасд мекунад, манъ аст.

- *Номӯи васеи сабабное, ки бинобар онҳо бақайдғирӣ метавонад рад қарда шавад – номутобиқатӣ ба «санадҳои меъерӣ»; зикр қардани маълумоти носанеъ дар ӯульятҳои таъси ташкилот; пешниҳод қардани маълӯи нопурраи ӯульятное, ки барои бақайдғирӣ талаб қарда мешаванд*

Бақайдғирии давлатии иттиҳодияи ӯамбиятӣ метавонад дар асосҳои зерин рад қарда шавад:

- агар оинномаи иттиҳодияи ӯамбиятӣ ба Конституцияи (Сарқонуни) ӯумӯурии Тоҷикистон, муқаррароти моддаҳои 14, 17 ва 18 Қонуни мазкур ва дигар санадҳои меъерии ӯуқуқии ӯумӯурии Тоҷикистон муҳолифат қунад;

- агар номӯи пурраи ӯульятҳои барои бақайдғирии давлатӣ зарур, ки Қонуни мазкур муайян қардааст, пешниҳод қарда нашуда бошад ё маълумот дар ӯульятҳо ба тартиби зарурӣ расми қунонида нашуда бошанд ё ба мақомоти номувофиқ пешниҳод қардида бошанд;

- агар дар ҳуди ӯамон ӯудуди марзиви маъмурӣ, бо ӯамон ном иттиҳодияи ӯамбиятии қаблан ба қайд қирфташуда фаъолият намояд;

- агар муқаррар қардад, ки дар ӯульятҳои таъсисии пешниҳодшуда маълумоти носанеъ мавлуд бошад;

- агар номи иттиҳодияи ӯамбиятӣ ахлоқ, ӯисси миллӣ ва динии шаървандонро таъқир намояд.

- *Манъи азнавбақайдғирии иттиҳодияи ӯамбиятии барнамадоддашуда бо номи нав*

Қи тавр мақомоти давлатии масъули бақайдғирӣ муайян менамояд, ки оё гурӯҳи барои бақайдғирӣ мурулиятқунанда иттиҳодияи нав ё пештар барнамадоддашуда мебошад? Тарзи

мазкури гузоштани масъала ба муассисаи давлаті ӯқуқ мединад, ки бо салоҳиди худ амал кунад ва метавонад, моњиятан, ӯқуқи одамонро ба иттињодия мањдуд созад.

- *Манѓи фањолияти ташкилотњои хорилїи дар Тољикистон ба кайд гирифтанаишуда*

Чунин муќаррарот боиси ташвиш аст, зеро дар ќонунгузори Тољикистон мафњуми «фањолият» чист вуљуд надорад. Аз нигоњи назариявї, ташрифи кории намояндаи ташкилоти хорилїе, ки дар Тољикистон ба кайд гирифта нашудааст, ё ки пешнињоди њама гуна ќўмак – молиявї ё иттилоотї – аз љониби ташкилоти хорилїба ташкилоти тољикистонї «фањолият» буда метавонад, ва, бинобар ин, метавонад њамчун хилофи ќонун будан таќиб гардад.

- *Талабот дар мавриди азнавбаќайдгирии тамоми иттињодияњои љамњиятї то 1 январи соли 2008*

Моддаи 41 Ёонун муќаррар менамояд, ки њама иттињодияњои љамњиятї бояд на дертар аз 1 январи соли 2008 аз нав ба кайд гирифта шаванд⁶.

Тибќи маълумотњои Раёсати баќайдгирии њизбњои сиёсї ва иттињодияњои љамњиятии Вазорати адлияи Љумњурии Тољикистон Давлат Сулаймонов, мутобиќи Ёонун мазкур ќариб 1040 иттињодияи љамњиятї аз нав ба кайд гирифта шуданд. Дар натиља миќдори ташкилотњои ғайридавлатї дар Тољикистон дуоним маротиба кам гардид. То гузаронидани расмиёти азнавбаќайдгири дар Тољикистон зиёда аз 3,5 њазор ташкилоти љамњиятї вуљуд дошт. Тибќи суханњои Давлат Сулаймонов, њама ташкилотњо ўњдадор буданд то моњи январи соли 2008 аз нав ба кайд гирифта шаванд. Камчунин, аз зиёда аз 110 намояндагии ташкилотњои байналмилалї, барои азнавбаќайдгири њамагї аз 50 ташкилот каме зиёдтар мурољият намуданд. Давлат Сулаймонов илова намуд, ки фањолияти њама ташкилотњое, ки аз нав ба кайд гирифта нашуданд, бо фармони Вазорати адлияи Љумњурии Тољикистон боздошта шудааст ва мутобиќи моддаи 41 Ёонун фањолияти ин ташкилотњо бояд бекор карда шавад.

Тибќи ќонунї нав филиалњо ва намояндагињои ташкилотњои љамњиятї бояд дар маќомоти адлияи вилоятњо ба кайд гирифта шаванд. Рўйхати њуљьатњое, ки барои баќайдгирии филиалњо заруранд, дар моддаи 11 Ёонунї Љумњурии Тољикистон «Дар бораи баќайдгирии давлатии шахси ӯқуќї» зикр шудааст. Вале, баъзе маќомоти адлияи вилоятї барои баќайдгири њуљьатњои иловагиро талаб мекунанд. Масалан, раёсати адлияи Вилояти Мухтори Ёўњистони Бадахшон илова ба њуљьатњои пешбининамудаи Ёонун, њамчунин вараќањои шахсии муассисон бо суратњо, инчунин нусхањои шиносномањои њама муассисони ташкилоти љамњиятиро талаб мекунад.

IX. Харидуфурўши одамон (одамфурўши)

Моњи июни соли 2007 Котиби давлатии ШМА Кондолиза Райс интишор гадидани Гузориши умумилїанониро дар бораи харидуфурўши одамон дар соли 2007 эълон намуд. Тафсири мухтасари гузориш 21 июн аз љониби сафорати ШМА дар Тољикистон интишор карда шуд.

⁶ «Тањлили Ёонунї Љумњурии Тољикистон «Дар бораи иттињодияњои љамњиятї», Маркази байналмилалїи ӯқуќи ғайритилїоратї, 7 июни соли 2007.

Бо матни пурраи тањлил дар сайти: http://www.icnl.org/knowledge/news/2007/6-15_Tajik_Analysis_Rus.pdf шинос шудан мумкин аст.

Тибќи маълумотҳои дипломатӣ, дар гузориш таъкид мегардад, ки Тоҷикистон ӯнаӯз ӯнам ба «категориаи 2»⁷ мансуб аст, зеро ӯнукумати ӯлумӯурӯи стандартҳои ӯадди аќали барӯнамдиҳои харидуфурӯши одамонро, гарчанде дар ин самт саӯю кӯшишҳои зиёд карда истода бошад ӯнам, дар ӯнаљи пурра риоиа намекунад. Дар айнаи замон, тибќи маълумотҳои сафорати ШМА, ӯнукумат ба конунгузори амалкунанда дар бораи харидуфурӯши одамон (одамфурӯши) барои даќиќ муайян намудани истилоҳи (мафӯуми) «харидуфурӯши одамон» таснеёт ворид накардааст ва дар мавриди ошкор намудани ӯодисаҳои иштироки сохторҳои давлатӣ дар корҳои вобаста ба харидуфурӯши одамон чандон чораҳои кофӣ наандешидааст.

Њамчунин тибќи маълумотҳои гузориш, коррупсия дар доираҳои давлатӣ ӯнамчун монеи ӯидии садди роҳои корҳои самаранок оид ба мубориза бо харидуфурӯши одамон боќи мемонад. ӯнукумати ӯлумӯурии Тоҷикистон бояд бо таври катӣ соеибмансабони ӯнукуматиеро, ки ба ин проблема ӯнамдастӣ доранд ва мусоидат мекунанд, бо тартиби судӣ тафтиш ва таќиб кунад, маъкум намояд ва ӯазо диҳад; ба кодекси ӯинояти тағйирот ворид намояд, то ки мафӯуми харидуфурӯши одамонро ба таври даќиќ муайян кунад; инчунин корро оид ба баланд бардоштани сатњи огоњи ањи ӯомеа дар ин самт баланд бардорад.

Дар навбати худ, розигии худро ба ин гузориш сарвари департаменти Ташкилоти Байналмилалии Муӯольират Фирӯз Сатторов баён намуд. 6 июл дар конференсияи матбуотии бахшида ба масъалаҳои муковимат ба харидуфурӯши одамон дар Тоҷикистон ва ба танзим даровардани равандҳои муӯольират, ӯ избор намуд, ки дар гузориши Департаменти ШМА вазӣ корҳои оид ба ӯалли проблемаи мазкур дар Тоҷикистон ба таври мутаносиб инъикос нагардидааст. Дар робита бо ин, ӯ натиҷаҳои таќикоти дар ин соға доирнамудаи Ташкилоти Байналмилалии Муӯольиратро пешниҳод намуд. Аз ӯумла Сатторов иброз дошт, ки дар соли 2006 аз ӯониби маќомоти ӯифзи ӯуќуќи ӯлумӯурӯи 45 парвандаи ӯиноятӣ вобаста ба ӯиноятҳои, ки бо харидуфурӯши одамон алоќаманданд ва 12 парвандаи ӯиноятӣ аз рӯи далелҳои харидуфурӯши ноболигон оғоз карда шудаанд. Дар соли 2006 аз ӯониби маќомоти дахлдори давлатии Тоҷикистон дар мавриди репатриатсия ва реабилитатсияи 92 ӯабридидаи чунин ӯиноятҳои кӯмак расонида шудааст. 82 шаӯрванди ӯумӯурии Тоҷикистон аз Амوراتҳои Муттаҳидаи Араб ба Ватан бозгардонида шуданд.

Дар дањ моњи соли 2007 дар ӯумӯурӯи 13 ӯодисаи ба кишварҳои хориља бурдани духтарон барои истисмори шаӯвонӣ ошкор карда шуд. Асосан духтаронро ба Амوراتҳои Муттаҳидаи Араб мебурданд. Аз ӯониби маќомоти ӯифзи ӯуќуќи ӯумӯурии Тоҷикистон аз оғози сол 18 ташкилотчи фаёл боздошта шуданд. Мунтазам корҳои оид ба озод намудани занони тољик аз асорат ањлом дода мешаванд, ба ин ӯамчунин

⁷ Департаменти давлатии ШМА дар гузориши худ давлатҳои ба се категория ӯудо намуд:

Категориаи 1: кишварҳои, ки ӯнукуматҳоишон стандартҳои ӯадди аќали дар Конун муќарраргардида ро пурра риоиа мекунанд.

Категориаи 2: кишварҳои, ки ӯнукуматҳоишон стандартҳои ӯадди аќали дар Конун муќарраргардида дар ӯнаљи пурра риоиа намекунанд, вале кӯшишҳои зиёде менамоянд, ки илҳои онҳо бо шартҳои зерин таъмин кунанд:

Рӯйхати назоратии кишварҳои категорияи 2 - кишварҳои, ки ӯнукуматҳоишон стандартҳои ӯадди аќали дар Конун муќарраргардида дар ӯнаљи пурра риоиа намекунанд, вале кӯшишҳои зиёде менамоянд, ки илҳои онҳо бо шартҳои зерин таъмин кунанд:

а. Шумораи мутлаќи ӯабридидагони шаклҳои вазини харидуфурӯши одамон аз ӯад зиёд аст ё хеле маафзояд; ё

б. Пешниҳод намудани далелҳои кӯшишҳои рӯзафзун оид ба мубориза бо шаклҳои вазини харидуфурӯши одамон дар муќоиса бо соли пештара имконпазир нагардид; ё

с. Аќида дар мавриди он, ки кишвар ӯињати илҳои стандартҳои ӯадди аќал кӯшишҳои зиёд мекунад, ба ӯндадорҳои кишвар нисбати андешидани тадбирҳои иловаѓи дар соли оянда асос ёфтааст.

созишномаи баимзорасидаи байни Љумњурии Тољикистон ва АМА, Туркия, Катар ва Сурия дар соњаи мубориза бо харидуфурӯши одамон мусоидат менамояд.

Ғайр аз ин, бо мақсади мубориза бо харидуфурӯши одамон, моњи августи соли 2007 дар Душанбе Комиссияи мубориза бо харидуфурӯши одамон таъсис дода шуд. Қарор дар бораи таъсиси комиссия 13 августи соли 2007 аз љониби Раиси шаър Маъмадсаид Убайдуллоев ба имзо расид. Комиссия мутобиќи Оинномаи Комиссияи байниидоравї оид ба мубориза бо харидуфурӯши одамон, ки бо қарори Њукумати Љумњурии Тољикистон аз 2 апрели соли 2005 тасдиќ шудааст, амал хоњад кард. Раиси Комиссия муовини аввали Раиси шаъри Душанбе Абдусаттор Сулаймонов таъин гардидааст, ба њайати он – раисони њама чор ноњия пойтахт, як қатор роњбарони шўъбањо, раёсатњо ва кумитањои маќомоти њокимияти давлатии иљроияи шаър дохиланд.

Њоло дар шаърњои Душанбе ва Хуљанд паноњгоњњои аз љониби ташкилотњои ғайрињукумати таъсисдодашуда барои љабрдидагон фаъолият мекунанд, ки дар онњо дар маламўъ зиёда аз сад нафар қарор доранд.

Х. Манъ намудани мењнати маламўри

Алаќай муддати солњои зиёде аст, ки дар Тољикистон амали маламўран ба мењнат љалб намудани шаървандони љумњури ба мушоњида мерасад. Хусусан ин ба љамъовари намудани пахта алаќаманд аст, ки ба он асосан донишљўён ва мактаббачагон љалб карда мешавад. Далели мазкур аз љониби намояндањои Вазорати маориф бо он шарњ дода мешавад, ки пахта – ашѓи стратегии мост, бинобар ин љалби донишљўён барои кўмак намудан ба пахтачинони љумњури чораи зарурї ба њисоб меравад.

Њар сол барои љамъовари намудани пахта шумораи зиёди донишљўён љалб карда мешаванд, соли 2007 ба заминњои пахта зиёда аз 7000 донишљўё фиристода шуда буд. Бинобар он, ки љамъовари пахта метавонад то 2 моњ кашол ёбад, донишљўён ба ин мўњлат аз дарсњо озоданд ва аз барномаи дарси хеле оќиб мемонанд.

Донишљўёни Тољикистон соли 2007 расман ба љамъовари намудани пахта љалб гардида буданд. Қарори мазкур 12 сентябри соли 2007 аз љониби Вазири маорифи Љумњурии Тољикистон Абдуљаббор Рањмонов бароварда шуда буд. Мутобиќи қарори мазкур, донишљўёни таълимгоњњои олии воќеъ дар вилоятњои Суѓд ва Хатлон, синфхонањои худро тарк намуда, аз 12 сентябри соли 2007 дар саърњои пахтазор буданд.

Мониторинги «Риояи њуќуќњои донишљўён њангоми маъраќаи љамъовари пахта», ки дар вилояти Суѓд гузаронида шуд, нишон дод, ки њангоми љамъовари намудани пахта риоя нагардидани њуќуќњои донишљўён ба мушоњида мерасид⁸.

Хусусан, қисми зиёди донишљўёни ба љамъовари пахта љалбгардида аз тарси он ки онњоро метавонанд аз донишгоњ хорил намоянд ба саркашї намудан аз љамъовари пахта худдорї мекарданд, ки ин борњо аз љониби роњбарияти донишгоњ таъкид шуда буд. Масъалаи шароити истиќомати донишљўён дар љойњои љамъовари пахта, сифати хўрок, оби нўшоќї, шароити санитарї ва ғайра мавзўи алоњида аст.

Шароити санитарї-зиндагонї дар љойњои истиќомати донишљўён ба талабот љавобгў нест, зеро дар онњо панљарањо нестанд, донишљўён дар рўи фарш хоб мекунанд,

⁸ «Риояи њуќуќи донишљўён њангоми маъраќаи љамъовари пахта», њисобот тибќи мониторинг, Ассоциатсияи њуќуќшиносони љавони «Ампаро», Хуљанд-2007. Њисоботи мазкур дар сарїти hrt.tj, фасли Њисобот ва тадќиќот дастрас аст.

ки ин ба саломатии онъо таъсири манфӣ мерасонад. Дорукуттӣ Ӣаст, вале вакте ки донишльӢй бемор мешавад, доруъо аз Ӣисоби худи онъо оварда мешаванд. Инчунин Ӣамом ба Ӣама дастрас нест.

Проблемаи дигар ин сифати хӯрок ва оби нӯшокӣ мебошад. Тавре ки донишльӢён кайд намуданд, Ӣам сифати хӯрок ва Ӣам сифати об ғайриканоатбаш аст, хӯрокро кам медиӢанд ва об дар ғунльоишъои аз бетон сохташуда нигоъ дошта мешавад.

Дар навбати худ Кунун «Дар бораи маориф» бечунучаро ва аник пешбинӣ менамояд, ки Ӣайати омӯзгоронро аз илрои вазифаъои асосии худ дур кардан манъ аст, инчунин лалб намудани донишльӢён ва дигар таълимгирандагони системаи маориф ба коръои кишоварзӣ ва дигар коръое, ки ба таълиму тарбия алокамандӣ надоранд манъ аст.

Тавре ки таълили конунгузори нишон дод, дар лъараёни гузарондани мониторинги пахта мукаррароти зиёди Кодекси меънати Лумъурии Толикистон вайрон карда мешавад. Конунгузории меънати Лумъурии Толикистон ба коргар кафолатъои зиёдеро медиӢад ва Ӣукуку манфиатъои коргарро Ӣимоя менамояд, вале дар амал мукаррароти

Кодекси меънати Лумъурии Толикистон риоя намегардад ва Ӣукукъои донишльӢён вайрон карда мешаванд.

Илова бар ин, бо ягон донишльӢй барои коръои ламъоварии пахта, тавре ки инро конун такозо мекунад, шартномаи индивидуалии меънатӣ баста намешавад. Президенти Лумъурии Толикистон Эмомалӣ Раъмон дар баромади худ зикр намуд, ки дар коръои ламъоварии пахта истифодаи меънати донишльӢёну мактаббачагон манъ аст, дар мавриди донишльӢёне, ки шахсан хоъиш изъор намудаанд, онъо бояд дар асоси шартнома лалб карда шаванд.

Тибки суханони донишльӢёни таълимгоъъои олі, дар сурати дар маъракаи ламъоварии пахта иштирок накардани онъо аз лъониби роъбарияти таълимгоъи олі назди онъо шартъои муайне гузошта мешуд, масалан, ба монанди аз донишгоъ хориль намудан ё ларима кардан.

ДонишльӢёне, ки пахта намечинданд нисбати онъо чунин чораъо андешида мешуд: чидани пахта то торик шудани Ӣаво, Ӣезумшиканӣ, назди Ӣама таъкир кардан, рӯбучини гирду атроф ва ғайра.

ДонишльӢён бо воситаи наклиёт таъмин набуданд ва ба минтакаъои дур онъо пиёда мерафтанд.

ДонишльӢён Ӣар рӯз пахта мечинданд, онъо рӯзъои истироъатӣ ва рӯзъои ид надошанд, баъзе рӯзъо онъо 9-10 соат дар заминъои пахта кор мекарданд. Рӯзъои истироъатӣ он рӯзъое ба шумор мерафтанд, ки агар боду Ӣаво вайрон мешуд ва чидани пахта имконнопазир мегашт.

Меънати кӯдакон

Мутобики Конуни Лумъурии Толикистон «Дар бораи маориф» дар муассисаъои таълимӣ лалб намудани таълимгирандагон ва тарбиятгирандагон ба коръои кишоварзӣ ва дигар коръои ба лъараёни таълим алокаманднабуда, манъ аст. Ӣамин тариқ, моъи январӣ соли 2006 Президенти Лумъурии Толикистон Эмомалӣ Раъмон Фармон баровард, ки он лалби хонандагонро ба Ӣама гуна коръое, ки ба лъараёни таълим дар давоми соли таъсил халал мерасонанд, манъ мекунад. 14 сентябри соли 2007 аз лъониби президент малълиси машваратӣ оид ба масъалаи ламъоварии пахта ва дигар маъсулоти кишоварзӣ гузаронида шуда буд, дар он ӯ Ӣамчунин супориш дод, ки лалби мактаббачагон ба ламъоварии пахта бояд катъиян манъ карда шавад. Вале, Фармони Президент пурра илро намешуд ва саросари лумъурӣ њолатъои лалби донишльӢён ва мактаббачагон ба ламъоварӣ намудани

пахта ба мушоњида мерасид. Дар натиља, ба ӯи он, ки кӯдакон таъсил кунанд, онҳо дар ӯамӯварӣ намудани пахта "ёри" мерасониданд.

Тибки маълумотҳои ташкилотҳои гуногуни байналмилалӣ, то 40% ӯосили пахта аз ӯониби кӯдакони Тољикистон бар ивази музди ночиз, ба зарари саломатии худ ва сифати донишомӯзи ӯамӯварӣ мегардад. Њангоми пурсиши волидон ва мактаббачагон маълум гашт, ки бинобар ӯамӯварии пахта кӯдакон соли дар 380 соатҳои дарси иштирок намекунанд. Баъзеи онҳо аз сабаби ӯамӯварии пахта дар давоми як чоряки соли таъсил дар дарсои иштирок надошанд.

Тибки суханони намояндаҳои ТГД-и вилояти Хатлон дар қисми зиёди мактабҳои вилоят аз оғози соли таъсил дарсои боздошта шуданд ва ӯамаи хонандагони сифҳои 5-11, дар баъзе ӯолатҳои хонандагони синфҳои ду низ ба ӯамӯварии пахта ӯалб карда шуда буданд. Асос барои ӯалб намудани хонандагон ба ӯамӯварии пахта фармони шифоии намояндаҳои ӯукумати маълалӣ гардид. Дар мактаби миёнаи №25 ноҳияи Шаъритуз ба ӯамӯварӣ намудани пахта ӯайр аз хонандагони синфҳои якум ва ёзда, тамоми хонандаҳои дигари мактаб ӯалб гардида буданд. Тибки суханони хонандагони ин мактаб, ба ӯамӯварии пахта онҳо алақай дар оғози мои август ӯалб гардида буданд. Вазият бо он душвор мегардид, ки баъзе кӯдакон рӯза медашанд. Инчунин ба ӯамӯварӣ намудани пахта хонандагони мактабҳои №1 ва №3 ноҳияи Шаъритуз ӯалб гардида буданд.

Тавре ки баъзе омӯзгорон ва хонандагон қайд намуданд, мактаббачагонро барои ба заминҳои пахта баромадан раисони хољагии деҳқонӣ ва роибарони мактабҳои хоиш менамуданд. Дар мавриди он, ки президент ва Вазорати маориф истифодаи меънати кӯдаконро барои ӯамӯварӣ намудани пахта қатъиян манъ кардаанд, баъзе омӯзгорон хабаре надошанд. Дар як рӯзи корӣ дар заминҳои пахта, ӯар як хонанда метаванист зиёда аз 15 кг пахта чинад. Кӯдакон барои ӯар 1 кг пахтаи чидашон 13 дирам (тақрибан 0,037\$) мегирифтанд, тибки суханони яке аз омӯзгорон баъзан, ба кӯдакон музди меънати кардаашон пардохта намешуд. Рӯзи дароз хонандагон дар заминҳои пахта кор мекарданд, ба он ӯо пиёда мерафтанд, хӯрокро бошад, аз хонаҳои худ меоварданд. Барои саркаши намудан аз кор, кӯдаконро асосан бо гузоштани баҳои ду ва хориљ кардан аз мактаб метарсонданд.

Ба ӯамӯварии пахта, ӯамчунин хонандагони мактаби №11 ноҳияи Қабодиён ӯалб гардида буданд. Тибки суханони хонандагон, ба ӯамӯварии пахта ӯатто хонандагони синфҳои панљи мактаб ӯалб гардида буданд. 16 октябри соли 2007 280 хонандаи сифҳои 7-11-и мактаби миёнаи №10 ноҳияи Кӯлоб барои ӯамӯварӣ намудани пахта ба хољагии деҳқонии Њоким Бобохонов ва Ыӯрахон Муродов фиристода шуда буданд. Илова бар ин, дар заминҳои пахта хонандагони синфҳои болоии мактаби миёнаи №32 ноҳияи Кӯлоб кор мекарданд.

Тибки суханони яке аз омӯзгорон, меънати кӯдакон бинобар нарасидани кӯваи корӣ истифода мегардад, зеро қисми зиёди сокинони ноҳияҳои аз сабаби паст будани музди хоиши дар заминҳои кор қаданро надоранд.

Бояд қайд намуд, ки мактабҳои дар боло зикршуда ягона мактабҳои намебошанд, ки ба ӯамӯварии пахта ӯалб шуда бошанд. Дар амал ба корҳои саъро қисми зиёди мактабҳои миёнаи ӯумӯурӣ ӯалб гардида буданд.

Таҳои мои ноябри соли 2006 Тољикистон аз ӯараёни татбиқи Паймони байналхалқӣ доир ба ӯуқуқи иқтисодӣ, иљтимоӣ ва фарҳангӣ ӯисобот додаст. Тибки натиљаҳои баррасии Гузориши миллӣ ва алтернативӣ Кумитаи СММ оид ба ӯуқуқи иқтисодӣ, иљтимоӣ ва фарҳангӣ вобаста ба масъалаи меънати маљбурии кӯдакон, хусусан дар ӯамӯварӣ намудани пахта ва дар заминҳои кишоварзи ташвиши худро изњор намуд. Кумита ба Тољикистон андешидани тадбирҳои заруриро тавсия намуд, аз ӯумла иттилоотӣ оид ба иттилоотони ва баланд бардоштани савияи маълумотнокии доираи васеи ӯомае барои таъмин намудани ӯимояи ноболигон аз истисмори иқтисодӣ ва иљтимоӣ, то

ки онъо тавонанд пурра њукукъои њудро ба таъсил ва шароити зиндагии арзанда амалї намоянд⁹.

Ѓайр аз донишљўён ва мактаббачагон барои љамъоварї намудни пахта њамчунин соњибкороне, ки дар бозорњои ноњияњои Хатлон савдо мекарданд, љалб карда шуда буданд. Моњи августи соли 2007, бо фармони раисони се ноњияи вилояти Хатлон – Абдурањмони Љомї, ноњияи Кубодиён ва Шањритуз бозорњои марказии ноњияњои мазкур баста шуда буданд. Маълумоти мазкур дар љамъияти «Тољикматлубот», ки он љо кайд намуданд, ки њамаи соњибкорони дар ин љо савдомекарда ба заминњои пахта фиристода шуданд, тасдиќ гардида буд. Дар дарвозањои бозори Кубод воќеъ дар минтаќаи Кубодиён њатто эълони «Њама ба пахтачинї» овезон карда шуда буд. Фурўшандањои дар бозор нишаста, кайд намуданд, ки онњоро бо навбат, маљбурї ба заминњои пахта мефиристонанд, аз онњое, ки аз ин қор саркашї мекарданд, маљбурї 40-50 сомонї мерўёнданд. Раиси бозори мазкур кайд намуд, ки ў наметавонад ба ин вазъияти бавуќуъомада даҳолат кунад.

Тавре ки сокинон кайд намуданд, њангоми љамъовари пахта дар қисми зиёди ноњияњо сокинон наметавонистанд бо мушкилињои худ ба ин ё он идора муурољият намоянд, зеро њама идорањо баста буданд.

XI. Њукуќи муњољирони мењнатї

Дар чанд соли охир дар Љумњурии Тољикистон, проблемаи муњољирати мењнатї доираи васеъ пайдо кардааст ва он яке аз проблемањои мурами кишвар ба њисоб меравад. Одамон дар ватан қор пайдо карда натавониста, маљбур мешаванд онро беруи аз њудуди кишвар љустуљўї намоянд.

Мутаассифона, омори объективї (воќеї) оид ба шумораи муњољирони мењнати тољик вуљуд надорад. Тибќи маълумотњои ғайрирасми њар сол аз Тољикистон зиёда аз миллион нафар ба хориљи кишвар барои пулқоркунї сафар мекунад. Мувофиќи маълумотњои хадамоти давлатии муњољирати Тољикистон, њар сол таќрибан 400 000 шањрванди Љумњурии Тољикистон ба Федератсияи Россия барои пул қор қардан ба муњољирати мењнати мераванд. Қариб нисфи онњо (44,8%) дар сохтмон, 16,4% - дар соњаи савдо, 6,7% - дар истењсолоти қорқард, 2,8% - дар соњаи наќлиёт, 2,6% - дар истењсолоти кишоварзї қор мекунад.

Қисми асосии муњољиронро љавонони аз 16 то 25-сола ташкил медињанд. Аксари муњољирон забони кишвари будубошро наметавонанд, ихтисос, кайди истиќомат, инчунин љои доимии зист надоранд. Қисми муайяни муњољирон маълумот (таъсилот) надорад ва ба сифати қорғари њамақора (ғайритахассусї) ба пулқоркунї меравад.

15 январ соли 2007 дар қаламрави Федератсияи Россия барои шањрвандони хориљї қоидањои нави будубош ва қортаъминқунї љорї карда шуданд. Љорї гардидани қоидањои нав вазъияти муњољирони мењнатиро вазнинтар қард ва ба аќидаи роњбари маркази иттилоотии Ташкилоти Байналмилалии Муњољират Музаффар Зарипов, ин ба он вобаста аст, ки аксари шањрвандони Федератсияи Россия худашон бандњои нави қонунро дуруст нафањмиданд. Масалан, аз 15 январ дар қаламрави баъзе бозорњои воќеъ дар шањрњои бузурги Федератсияи Россия шањрвандони хориљї, аз љумла шањрвандони Љумњурии Тољикистон роњ дода нашуданд.

Муњољирати мењнатї даромади зиёди иловаѓи ба буљети (хазинаи) давлатии Тољикистон мебошад. Тибќи маълумотњо аз гузориши қоршиносони Бонки Умумиљањонї «Remittance Trends 2007», ки дар он њолати интиќолоти пул аз хориљи кишвар ва дурнамои оянда инњикос гардидааст, Љумњурии Тољикистон ва Молдова дар љањон аз љињати њиссаи интиќолоти пулии шањрвандони дар хориља қорқунанда дар

⁹ Бо матни пурраи тавсияњои Кумита дар сайти

http://www.hrt.tj/downloads/tj_un/final_remarks_comitet_ecosocial_rights.doc шинос шудан мумкин аст.

маълуми маъсулоти дохилишон (ММД) лойҳои аввалро ишғол мекунад. Нишондиҳандаҳои интиқолати пул дар ҳиссаи умумии ММД-и онҳо, тибқи пешгуи Бонки Умумиҷаҳонӣ, аз рӯи натиҷаҳои соли 2007 36,7 фоизро ташкил медиҳад.

Дастрасӣ ба иттилоот

Фаъолияти иттилоотӣ-маърифатӣ оид ба ҳукуки муҳолирон аз тариқи телефизион, радио, ВАО, ТҶН ва мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ анҷом дода мешавад. Бо вуҷуди ин, ҳангоми ба хориҷи кишвар барои пурқоркунӣ муҳолират қардан, аксари муҳолирони меънатӣ дар бораи кишваре, ки онҳо муҳолират мекунад, инчунин қонунгузори он кишварро, расмиёти бақайдгирӣ, тартиби қортаъминкунӣ ва қоидаҳои будубош (истиқомат) тасаввуроте надоранд. Аксарият ҳатто аз трафик, инчунин аз лойҳое, ки дар ҳолатҳои фавқулодда муҳолират намудан мумкин аст, тасаввурот надоранд.

Ҳукукҳои худро надонистани муҳолирон сабабаш дар он аст, ки ба онҳо иттилооти ҳукукӣ дастрас нест, аз хизматрасонии аз лониби ташкилотҳои ба масъалаҳои муҳолират машғулбуда пешниҳодшаванда тасаввуроти кофӣ надоранд, сатҳи саводнокии онҳо ва ғайра хеле паст аст.

Депоортатсияи муҳолироти меънатӣ ба Тоҷикистон

22 октябр дар ҷараёни конференсияи матбуотӣ Директори Ширкати ҷавопаймоии Тоҷикистон Ҳокимшо Тиллоев иброз дошт, ки дар тӯли 9 моҳи соли 2007 ба Тоҷикистон 377 муҳолири меънатӣ депоортатсия шуданд, ки 99 фоизи онҳо аз шаҳри Москва таъвил шуда буданд. Ба гуфтаи ӯ, дар ҳар рейс аз Федератсияи Россия барои муҳолирони меънатии депоортатсияшуда якчанд лой қарда мешавад, сарфи назар аз он ки дар Федератсияи Россия ба самти Тоҷикистон проблемаи дастрас намудани билети ҷавопаймо вуҷуд дорад. Алақай баъди расидан, барои он, ки ширкати ҷавопаймоӣ хароҷоти худро ҷуброн кунад, ҳуҷҷатҳои шаҳрвандони депоортатсияшудаи Тоҷикистонро мегирад ва талаб менамояд, ки нисфи арзиши билетро пардозанд.

Аксари муҳолирони меънатӣ умуман наредонанд, ки дар манбаи маълумотҳои оид ба шахси депоортатсияшуда чӣ қикр гардидааст ва ҳангоме ки баъди гузаштани вақти муайян онҳо боз ба Федератсияи Россия сафар мекунад, танҳо дар он ҷо мефаҳманд, ки муҳолирати меънатӣ ба Россия ба онҳо манъ аст, ҳадамоти муҳолират бошад онҳоро ба Тоҷикистон аз ҳисоби маблағи худи онҳо бармегардонад. Ба гуфтаи сардори Ҳадамоти муҳолирати ВҚД Ҷумҳурии Тоҷикистон генерал-майори милитсия Рамазон Раҳимов, ба қарибӣ дар ҳадамоти муҳолират манбаи маълумот оид ба муҳолирони меънатии депоортатсияшуда таъсис дода мешавад.

Меънатқашоне, ки дар муҳолират ғалок мешаванд

Дар тӯли соли 2007, дар воситаҳои ахбори омма мунтазам иттилоот дар бораи зӯрварие иштишор мегардиданд, ки нисбати муҳолирони меънатӣ ба қор бурда мешуд, аз он ҷумла инчунин иттилоот дар бораи қуштори шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон. Тибқи маълумотҳои Раёсати қорҳои дохилӣ дар нақлиёти Вазорати қорҳои дохилии (ВҚД) Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷумҳури аз шаҳрҳои Федератсияи Россия дар тӯли 10 моҳи соли ҷорӣ 322 «қори-200» расонида шуд. Аз ин миқдор 61 тобут – бо ҷасади тоҷикистониёне, ки бо марғи маљбурӣ ғалок шудаанд, 129 – дар натиҷаи беморӣ фавтидаанд, 26 нафар – дар натиҷаи садамаи нақлиётӣ ғалок шудаанд, 74 нафар – дар натиҷаи ҳодисаҳои нохуш ва ғайра фавтидаанд. Аксари ғалокшудагон дар Федератсияи Россия муҳолири меънатӣ буданд. Дар ҳамин давраи соли гузашта ба ҷумҳури аз Федератсияи Россия 317 тобути оғанин расонида шуда буд. Сардори Ҳадамоти

муъольирати ВКД Љумъурии Тољикистон генерал-майори милитсия Рамазон Рањимов чунин мешуморад, ки дар мавриди сол аз сол ба мушоњида расидани тамоюли афзудани миқдори «бори-200»-и аз Федератсияи Россия бо љасади њамватанони мо воридшаванда сухан гуфтан нодуруст хоњад буд. Ба гуфтаи ў, дар ин омор бояд онро ба назар гирифт, ки миқдори муъольирони мењнатї аз Љумъурии Тољикистон низ сол аз сол меафзояд.

Хадамоти нав оид ба кор бо муъольирони мењнатї

Дар тўли соли 2007 дар Тољикистон ва берун аз ќаламрави он хадамоти мухталиф оид ба кор бо муъольирони мењнатии Тољикистон таъсис дода шуданд, ки дар њалли проблемањои вобаста ба мушкилоти муъольирати мењнатї мусоидат мекунанд

Хадамоти муъольирати назди ВКД Љумъурии Тољикистон

Дар оѓози соли 2007 дар назди Вазорати корњои дохилии Љумъурии Тољикистон хадамоти муъольират таъсис дода шуд, ки ба он собиќ муовини Вазири корњои дохилии кишвар Рамазон Рањимов сарварї мекард. Акнун ин идора њамчунин бо барасмиятдарории визањо ва баќайдгирї низ машѓул хоњад шуд.

Бахши оид ба корњо бо муъольирони мењнатии депортатсияшуда

Бахши нав оид ба корњо бо шахсони депортатсияшудаи раёсати хадамоти муъольирати ВКД Љумъурии Тољикистон 25 июн дар бинои хадамоти шањрии муъольират кушода шуд. Зарурати таъсис додани ин бахшро вуљуд надоштани иттилооти боэътимод барои шањрвандони Љумъурии Тољикистон дар бораи статуси онњо њангоми гузаштан аз сарњадњои давлатњои хориљї, аз љумла кишварњои ќабули муъольирони мењнатї аз Тољикистон ба миён гузошт.

Маќсадњо ва вазифањои асосии ин бахш – таъсис додани манбаи ягонаи маълумот оид ба шањрвандони депортатсияшудаи Љумъурии Тољикистон, љамъоварї ва тањлили манбаи маълумот оид ба њама шањрвандони Тољикистони аз кишварњои хориљї рондашуда ва депортатсияшуда, аз љумла Федератсияи Россия ва Қазоќистон, пешнињод намудани иттилооти боэътимод оид ба статуси њуќуќии репатриантно ба вазорату идорањои дахлдори Љумъурии Тољикистон, пешнињод намудани иттилооти боэътимод ба шахсони депортатсияшуда ва аъзои оилањои онњо.

Гурўњи сайёри мусоидат ва кўмак ба шањрвандони Тољикистон

Тобистони соли 2007, дар шањри Москва гурўњи сайёри мусоидат ва кўмак ба шањрвандони Тољикистон таъсис дода шуд. Тавре намояндаи расмии сафорати Љумъурии Тољикистон дар Федератсияи Россия Муњаммад Эгамзод, гурўњ дар шањри Москва бо супориши сафири Љумъурии Тољикистон дар Федератсияи Россия Абдулмаљид Достиев таъсис дода шуд ва аз кормандони сафорат ва намояндагони сохторњои давлатии Љумъурии Тољикистон дар Федератсияи Россия иборат мебошад. Маќсади гурўњи сайёр – навбатдории доимї дар аэропорти «Домодедово» ва вокзали Қазони шањри Москва дар давраи оmodану рафтани њам њавопаймоњо ва њам поездњо аз Тољикистон, инчунин андешидани чорањои фаврї њангоми њодисањои вобаста ба шањрвандони Љумъурии Тољикистон рўйдода. Камоњангсозии фаъолияти гурўњ ба зиммаи Шўъбаи консулии сафорат ва роњбари намояндагии ВКД Љумъурии Тољикистон оид ба муъольират дар Федератсияи Россия вогузор карда шудааст.

Маркази минтақавӣ ии иттилотӣ дар Тоҷикобод

Дар ноҳияи Тоҷикободи Тоҷикистон тирамоњи соли 2007 Маркази минтақавӣ иттилоотӣ барои муҳољирони меънати водии Қаротегин кушода шуд. Ғайр аз сокинони ноҳияҳои Тоҷикобод, Маркази минтақавӣ ба муҳољирони меънати эътимолӣ аз ноҳияҳои Љиргатол, Ғарм, Тавилдара ва Нуробод хизмат мерасонад. Маркази минтақавӣ бояд ба муҳољирони меънати эътимолӣ дар бораи шароити муҳољирати меънатӣ дар хорилъа, дар бораи қонунгузори кишварҳои қабулқунанда, дар бораи хавфҳои эътимолӣ, ки муҳољирони меънатӣ мумкин аст ӯнгоми сафари худ бо онҳо рӯ ба рӯ гарданд, иттилоот диҳад. Марказ ӯамчунин тасмим гирифтааст намоёндогани мақомоти маъаллии ӯокимиятро бо усулҳои кор дар байни муҳољирони меънати эътимолӣ омӯзонад.

ХII. ӯуқуқ ба таъсил

Дар Тоҷикистон марӯила ба марӯила лъараёни ислоти соъаи маориф ва мутобиқсозии он ба шароити ӯозира идома дорад. Соли 2003 дар сатҳои давлатӣ барномаи такмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Тоҷикистон барои солҳои 2004-2014 ва барномаи компютерикунонии мактабҳои таъсилоти умумии Тоҷикистон барои солҳои 2003-2007, ки минбаъд то соли 2015 дароз карда шуд, қабул гардида буд. Бо вуҷуди ин, дар айни ӯол Тоҷикистон аз лӯниби UNICEF (Фонди қӯдакони СММ) ӯамчун кишвари дорои нишондиҳандаи пасти иштироки қӯдакон дар машғулиятҳои мактабӣ, ба қайд гирифта шудааст.

Тибқи маълумоти гузориши UNICEF таъти унвони «Маориф: якто зиёд, якто кам?», Тоҷикистон кишвари дорои нишондиҳандаи пасти иқтисодӣ мебошад, ки дар он сатҳои пасти иштирок дар муассисаҳои таълимӣ: камтар аз 50% байни хонандагони синфҳои болоӣ дар мактаби миёна, дар баъзе ӯолатҳо – камтар аз 30% қӯдакони синни томактабӣ ба мушоҳида мерасад. Аз гузориш бармеояд, ки лӯмӯурӣ ба таъмин намудани имкониятҳои баробари духтарону писарон дар гирифтани маълумоти заминавӣ муваффақ нашудааст. Танҳо дар Туркия ва Тоҷикистон барои амалӣ намудани Мақсадҳои рушди ӯазорсола № 3 «Таъсил барои ӯама», хусусан: то соли 2015 барӯам додани нобаробарӣ байни лӯинсияҳо дар ӯама сатҳои таъсилот мушкилиҳои вуҷуд доранд. Тадқиқотҳои гузаронидашуда нишон доданд, ки ислоти оғозгардида дар соъаи маориф ӯанӯз то синфхонаҳои нарасидаанд. Ин дар маълумӯ ба сифати хизматрасонии таълимӣ таъсири манфӣ расонидааст, хусусан дар ноҳияҳои ва деҳоти аӯолиашон камбизоат. Дар гузориш оғонӣ дода шудааст, ки ба Мақсади рушди ӯазорсола №3 ноил шудан ӯайриимкон аст, агар вазъият лӯнин боқӣ монад, дар сурате ки «яке аз дигаре ба таъсил ӯуқуқи бештар дорад». Гузориш даъват менамояд, ки харољотҳои барои эътиёлоти маориф зиёд карда шаванд, тариқи барои ин лӯдо намудани ақалан 6% ММД ба лӯи 3-4% имрӯза, инчунин гузаштан аз модели зиёдқунандаи нобаробарии тақсимооти харољотҳои давлат, ки имрӯз вуҷуд дорад, ба модели зидди нобаробарӣ.

Дар мактабҳои ӯанӯз усулҳои таълимии қӯна, замоне, ки омӯзгор иштирокчи фаъоли лъараёни таълиму тарбия, талабагон бошанд – беғайрат буданд (дарсҳои асосан дар шакли лексионӣ мегузаштанд), истифода мегарданд. Ба ақидаи мутахассисон барои лӯорӣ намудани усулҳои муосири таълим дар муассисаҳои камаш 10-12 сол лозим аст.

Тибқи суҳанони муовини аввали Вазири маориф Фарӯод Раӯимов, дар Тоҷикистон тибқи маълумоти расмии Вазорати маорифи лӯмӯурӣ тақрибан 4,800 қӯдакон ва наврасон ба таъсил лӯалб карда нашудаанд, танҳо 75% духтарон ва 90 % писарон таъсилоти ӯатмии нӯӯсоларо хатм меқунанд. Барои ӯалли ин проблема ӯуқумати лӯмӯурӣ комиссияи махсусро ташкил намуд, ки ба ӯайати он ӯамчунин қормандони Вазорати маорифи Лӯмӯурии Тоҷикистон дохил мешаванд.

Қисми зиёди кўдакони ба таъсил ҷалбнашуда дар бозорҳои шаҳри Душанбе кор мекунанд. Онҳо аз ноҳияҳои дурдасти ҷумҳури омадаанд ва қайди ӯи истиқомат надоранд. Албатта, бидуни қайди ӯи истиқомат онҳо наметавонанд рафта дар мактабҳо таъсил намоянд. Ин проблемаро бидуни таъсир ва мудохилаи мақомоти илҳоии маъалли сохторҳои қудраті ғал қардан имконнопазир аст. Аз ӯониби Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар мавриди ба мактабҳо баргардонидани ин кўдакон як қатор тадбирҳои андешида мешаванд. Тибқи суханони Ф. Раҳимов ба Донишкадаи илҳои педагогии Академияи илҳои педагогии Ҷумҳурии Тоҷикистон супориш дода шуда буд, ки масъалаи дар наздкии бозорҳои таъсис додани мактабҳо ро дида барояд, яъне ба ин кўдакон имконият дода мешавад, ки ақалан шабона, алақай баъди кор таъсил намоянд.

Бо вуҷуди ин мутахассисони ташкилотҳои байналмилалі зикр мекунанд, ки дар Тоҷикистон тақрибан 30% хонандагон аз ҷараёни таъсил дуранд.

Тибқи маълумотҳои Вазорати маориф, дар айни ҳол дар мактабҳои таъсилоти ғамагонии ҷумҳури ба ҷараёни таъсил 1 млн. 672 ғаз. 731 хонанда ҷалб қарда шудааст.

Проблемаи нарасидани омўзгоронро бояд махсус қайд қард, сабаби ин дар маоши пастр ва мушкил будани қори омўзгорі мебошад. Мутахассисон қори маоши нисбатан баландтар доштаро интиҳоб мекунанд ё дар ӯустуљўи қор ба Федератсияи Россия муљойират мекунанд. Бо вуҷуди ин, тавре ки Вазирати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд намуд, сатњи дониши баъзе омўзгорон ба талабот ӯавобгў нестр.

Проблемаи дигар ин нарасидани мактабҳои таъсилоти ғамагоні мебошад. 200 хатмқунандагони синфҳои поёни дар ӯамоати Даштиљуми ноҳияи Шўроободи вилояти Хатлон натавонистанд дар соли хониши ӯорі аз сабаби дар қишлоқҳои наздик набудани мактабҳои асосі ё миёна таъсил қудро давом диғанд. Тавре ки мудири шўъбаи маорифи ноҳияи Шўрообод Розик Содиков хабар дод, ғар сол шумораи хонандагон дар ноҳия ба ғисоби миёна то 400-500 нафар зиёд мешавад, ки қушодани мактабҳои нава ва васељ намудани мактабҳои маљударо талаб менамояд. Охири соли 2007 сохтмони мактаби муосири дуошёна барои 300 хонанда оғоз гардид, ки ба он вазорати маориф зиёда аз 2 млн. сомоні ӯудо намуд. Чунин ваъият дар ноҳияи Бохтари вилояти Хатлон низ ба назар мерасид. 1226 нафар хонандагони мактаби №19 ноҳияи Бохтар азбаски бинои мактаб тадриљан вайрон мешуд, дар толорҳои анборхонаи боғчаи кўдакони маъалли, дар қойхона ва ғатто дар хонаҳои хусусии соқинони ноҳия дарс мехонданд, вале танҳо на дар худди мактаб.

Омили дигари ағамияти зиёддошта ин бастании ягона мактаби таъсилоти умумии «шабона» дар шаҳри Қўлоб (вилояти Хатлон) мебошад. Муовини сардори шўъбаи маорифи шаҳри Қўлоб Абдуљафиз Мизарипов хабар дод, ки мактаб бо қарори идораи маорифи вилояти Хатлон баста шуда буд, ки ин иқдом ба ақидаи ў одилона нестр, зеро ақсари соқинони маъалли ба ин мактаб эътиёл доштанд. Тибқи суханони ў намояндаҳои идораи маорифи вилоят барои бастании мактаби шабона вуљуд надоштани толори алоғида барои ғузаронидани машғулиятҳои амалі, аз ӯумла вуљуд надоштани заминаи модди-техникиро далел меоранд.

Їорі намудани либоси расмии мактаби

Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон либоси расмии мактабиро барои таљлимқирандагони мактабҳои таљмоти ғамагоні ва донишљўёни таљлимғоғҳои олиии Ҷумҳурии Тоҷикистон омода ва қабул намуд. Тавре ки сармутахассиси Идораи мактабҳои ғамагонии Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон Їалолиддин Амиров хабар дод, барои таљлимқирандагони мактабҳои ғамагонии ҷумҳури Вазорати маориф зиёда аз 10 намуд либоси мактабиро омода намуд. Пўшидани либоси қимат дар мактаб манљ аст. Барои духтароне, ки намехоғанд либосҳои эвропоі пўшанд, варианти либосҳои миллии якранга, эзор ва рўймол пешниҳод гардиданд. Инчунин духтарон метавонанд шиму қостом, юбкаи аз матои сиёғ, қабул ё қағварангро пўшанд. Пўшидани ғильоб ба

духтарон катъиян манъ аст. Дар арафаи идъои Нарӯз Сада ва 8 март аз либосъои миллӣ танъо пӯшидани либоси атлас иълзат дода мешавад. Нисбати либосъои мактаббачагон бошад, Вазорати маориф таъкидкорона тавсия менамояд, ки писарон бояд пӯшидани «куртаи сафед, шими сиёъ»-ро риоя намоянд. Ба пӯшидани танъо костюми сиёъ иълзат дода мешавад. Талабагон аъзоёни ташкилоти мактабӣ мебошанд ва ўъдадор карда мешаванд, ки галстукъои махсуси дорои нишони парчами миллӣ, ки мансубияти онъоро ба ташкилоти мактабӣ нишон медиъад, банданд.

Имкониятъои бештареро донишълъён доро мебошанд. Барои интихоб ба онъо 10 намуд либос пешниълд карда мешавад: аз костюми сиёъ то либосъои миллии якрангаи сурхи аз маътои пахтагин дўхташуда. Ба духтарон пӯшидани эзор ва рўймол иълзат дода мешавад. Вале соли 2007 дар баъзе таълимгоъъои олиии Тоълкистон далелъои манъи пӯшидани нълъоб ба мушоъида расида буд. Ба донишълъён-ълвонон пӯшидани шимъои танг, либосъои дорои навиштаълон, љавоъирот ба монанди занълр ва дастпонаъо манъ аст. Инчунин Вазорати маорифи љумъурӣ пӯшидани юбкаъои кўтоъ, кофтаъои танг, либосъои дорои рамзъои дигар давлатъоро манъ намудааст. Дар айни нъл, вазорати маориф ба донишълъён пӯшидани токиро иълзат додааст.

Тавре ки дар Вазорати маориф зикр намуданд, гузаштани донишълъён ва мактаббачагон ба либоси ягонаи мактаби нълъз хислати тавсиявӣ дорад.

ХШ. Нукул ба саломатӣ

Дар Тоълкистон нълло норасоии 3 нълзори 142 духтур ва 5 нълзори 365 нълмшираи шавкат ва фелдшер эъсос мегардад. Дар ин бора ба журналистон 20 апрел дар конференсияи матбуотӣ хабар дода, Вазири тандурустии љумъурии Тоълкистон Ранохон Абдураъмонова таъкид намуд, ки дар нълли нълзир дар кишвар 13 нълзори 267 духтурон (19 духтур ба 10 нълзор аъллӣ) ва 29 нълзори 437 нафар кормандони сатъи миёнаи тиббӣ (42,1 корманд ба 10 нълзор аъллӣ) кор мекунанд.

Омили ташвишовар афзоиши шумораи одамони ба ВИЧ сироятшуда мебошад. Тибки суханони директори Иттиълдияи љамъиятии «Гули сурх» Севар Комилова, шумораи одамони бо ВИЧ сироятшуда дар Тоълкистон нълло зиёда аз 1 нълзор нафарро ташкил медиъад. Вале, тибки маълумотъои расмии Вазорати тандурустии љумъурии Тоълкистон, дар кишвар то 1 октябри соли 2007 872 нафар бо ВИЧ сироятшудагон ба кайд гирифта шудаанд, зимнан 162 нафари онъо танъо дар даъ моъи соли 2007 ошкор карда шудаанд. Аксарияти сироятшудагонро нашъамандони тазрикӣ ташкил медиъанд, сарфи назар аз он, ки утолъои боварӣ, ки дар онъо ба нашъамандон сўзандоруъо ва контрацептивъои бепул дода мешаванд ва онъо шабонарўзӣ кор мекунанд.

Мутаассифона, 20 нафар шахсони бо ВИЧ сироятшудае, ки таъти терапияи антиретровирусӣ (АРВ-терапия) фаро гирифта шуда буданд, аз лаъзаи дар Тоълкистон љорӣ гардидани АРВ-терапия дар моъи феврали соли 2006 фавтиданд. Аз замони татбики барномаи АРВ-терапияи шахсони гирифтори сирояти ВИЧ 107 нафар таобат гирифтанд. Сабаби чунин сатъи баланди фавтро мудирӣ утолӣ маърамонаи Маркази љумъуриявӣ оид ба мубориза ва пешгирии СПИД Зўъро Нурляминова хоъиши таобат надоштани шахсони сироятшуда меъисобад. Ба гуфтаи ў, ин беморон мунтазам барои таобат нълзир нашуданд ва нақшаи таъиннамудаи духтуронро риоя накарданд.

Бояд таъкид намуд, ки чунин омили мусбӣ, ба монанди дар Душанбе кушода шудани «Маркази саломатии рўнӣ ва ВИЧ/СПИД» бо дастгирии Ташаббуси глобалӣ ва психиатрия боиси тазаккур аст. Кормандони марказ духтурон, мутахассисон-психологъо дар соъаи саломатии психологӣ, пешгирии ВИЧ/СПИД ва дигар бемориъои дар байни аъллии кишвар аъамияти махсусдошта мебошанд. Нълмчунин дар Душанбе барои одамоне, ки гирифтори ВИЧ/СПИД мебошанд, «Хонаи умед» даръои худро боз намуд. Одамони гирифтори сирояти ВИЧ метавонанд барои муошират ба ин љо оянд, нълмчунин ба онъо хўроки бепул пешниълд карда мешавад.

Соли 2007 дар Тољикистон вазъи комилан шадиди паъншавии бемории сил ба мушоњида мерасид. Дар нимсолаи аввали соли 2007 дар байни ӯар 100 ӯазор аъолӣ 171 бемори нав ба ин касалӣ гирифтورشуда ба қайд гирифта шуд.

Проблемаи асосие, ки дар мубориза бо бемории сил халал мерасонад – ин огоњи надохтани аъолӣ аз ин беморӣ ва усулҳои мубориза бо он мебошад. Пешгирӣ намудани паъншавии бемории сил вақте имконпазир аст, агар аъолӣ аз беморӣ огоњи дошта бошад, инчунин ваксинатсияи аъолӣ гузаронида шавад. Вале проблемаи дигари муъиме низ дар мавриди фарогирии аъолии гирифтори бемории сил бо табобат вуљуд дорад. Дар ҳоли ҳозир на ҳама ноъияноое, ки дар онҳо эътиёл вуљуд дорад, бо табобат фаро гирифта шудаанд, ба ибораи дигар, на ҳама сокинони гирифтори ин беморӣ имконияти дастрас намудани дорувории заруриро дорад.

Барои мубориза бо ин беморӣ Фонди глобалии СММ оид ба мубориза бо СПИД, бемории сил ва малярия ба Тољикистон \$17 млн. људо намудааст. Маблағҳои људогардида барои 5 сол пешбинӣ шудаанд. Маблағҳои барои Тољикистон људокардашуда чандон кам нестанд, вале ба ӯар ҳол онҳо барои дар ҳаљи пурра мубориза бурдан бо бемории сил кофӣ намебошанд.

ӯар сол намояндагии ТҮТ дар Тољикистон љиёати харидории дорувории зарурӣ барои беморони гирифтори касалии сил 350 ӯазор доллари ШМА људо менамояд.

XIV. ӯуқуқҳои қӯдак

Сарфи назар аз он, ки Тољикистон барои беътар намудани шароити татбиқи ӯуқуқҳои қӯдакон ва дар ин соға ҳамкорӣ намудан ҳам бо ташкилотҳои байналмилалӣ ва ҳам бо љомеаи шаървандӣ тадбирҳои муайян меандешад, масъалаи ӯуқуқҳои қӯдак ҳанӯз масъалаи ҳалталаб боқӣ мемонад.

Хусусан таъкид намудани проблемаи зӯрварӣ нисбати қӯдакон муъим аст. Далели аз љониби Тољикистон эътироф гардидани проблемаи мазкур инъикоси он дар Нақшаи Миллии ҳимояи ӯуқуқ ва манфиатҳои қӯдакон барои солҳои 2003-2010 мебошад. ӯамчунин проблемаи категорияҳои мухталифи қӯдакон, ба монанди қӯдакони қӯча ва қӯдакони дорои имкониятҳои маъдуд ташвишовар аст. То айнаи ҳол истифодаи меънати қӯдакон дар заминҳои пахта, сарфи назар аз манъи он аз љониби президенти љумҳури ва Вазорати маориф, ба мушоњида мерасад.

Кам шудани фавти қӯдакон дар Тољикистон далели мусбӣ мебошад. Дар ин маврид дар љараёни конференсияи «Амнияти байналмилалӣ дар соғаи ӯифзи тандурустӣ», ки 6 апрели соли 2007 дар шаъри Душанбе баргузор гардида буд, сарвари намояндагии ЮНИСЕФ дар Тољикистон Юкио Мокуо хабар дод. Тибқи суханони ӯ, Тољикистон ба нишондиҳандаҳои комилан кофии паст шудани фавти қӯдакони синни то панљсола ноил гарид. Бо вуљуди ин, имрӯз Тољикистон вобаста ба фавти қӯдакон байни кишварҳои собиқ шӯравӣ дар сафи пеш аст. Тибқи маълумотҳои гузориши «Нуфузи аъолии љаён дар соли 2007», ки аз љониби Фонди Созмони Милали Муттаъид дар соғаи нуфузи аъолӣ таъия гардид, дар Тољикистон аз 1000 қӯдаки зиндатоваллудшуда 86-и онҳо ҳалок мешаванд.

Зимнан чунин лаъзаҳои мусбиرو, ба монанди сохтмони хобгоњи барои қӯдакони ятим дар Рӯшон (ВМКБ), кушодани курсҳои роигони забони англисӣ, омӯзиши компютер ва мусиқӣ барои қӯдакони биноияшон заиф дар Хоруғ (ВМКБ), ҳамчунин кушодани маркази рӯзонаи «Офтобак» оид ба пешниҳод кардани хизматрасониҳои барои қӯдакони дорои имкониятҳои маъдуд дар ӯисор (НТЉ) қайд кардан муъим аст.

Адлияи ювеналӣ (ноболиғон)

Амалияи дар ӯли ӯзир вуљуддоштаи судї ба андозаи пурра ба стандардартҳои байналмилалии адлияи ювеналї мутобиќат намекунад. Бо вуљуди ин, сољҳои охир аз љониби ӯкумати Тољикистон дар соњаи адлияи ювеналї тадбирҳои андешида мешаванд. Тренинги оид ба ӯќуќҳои кӯдак ва стандартҳои байналмилалии кор бо кӯдакон барои кормандони милитсия, прокуратура ва судҳои гузаронида мешаванд. Соли 2007 тадќикоти «Баррасии ӯќумҳои нисбани ноболигон» гузаронида шуда буд. Тадќикот нишон дод, ки дар амал риоя нагардидани як ќатор моддаҳои Кодекси муурофиявии љиноятї (КМЉ) ва Кодекси љиноятии Љумњурии Тољикистон ба мушоњида мерасад. Хусусан, нисбати баъзе ноболигони бо ќонун ихтилофдошта ва онњое, ки љиноятҳои начандон вазнин ва миёна содир намудаанд, чунин чорањо, ба монанди мањрум кардан аз озодї то баровардани ӯќуми судї истифода мегардиданд. Вале мутобиќи Кодекси љиноятии Љумњурии Тољикистон њангоми аз љониби ноболигон содир гардидани љиноятҳои начандон вазнин ва миёна, мањрум намудан аз озодї њамчун чораи љазо истифода намегардад. Мањдуд намудани ӯќуќи ноболигон ба њимоя, камбудии дар љалби мутахассисон, ба монанди равшаноси ноболигон дар љараёни муурофияи судї ба мушоњида мерасад. Амалияи судҳои сайёро, ки дар мактабҳои гузаронида мешаванд, таъќид намудан зарур аст. Дар њолатҳои мазкур, муурофияи судї дар назди хонандагони дигар ва омӯзгорон гузаронида мешавад, ки ин дар навбати худ барои психикаи кӯдакон омилҳои харобкунанда мебошад.

Аз љониби ӯкумати Љумњурии Тољикистон соли 2008 таъсис додани гурӯњи кории назди ӯкумати Љумњурии Тољикистон оид ба дида баромадани имкониятҳои ва иловањо ба КМЉ Љумњурии Тољикистон ба наќша гирифта мешавад. Чорабиниҳои мазкур имконияти дар ќонунгузорї зикр намудани Алтернативаҳои адлияи юнивелиро дар КМЉ барои аз љониби маќомоти њифзи ӯќуќ равшаноси намудани ӯќуќвайронкунандагони ноболигон ба ташкилотҳои љамъиятї љињати ба онњо расонидани хизматрасониҳои таълимї ва офиятбахшї кафолат медињад.

Кӯдакони дорои имкониятҳои мањдуд

Дар Љумњурии Тољикистон проблемаи кӯдакони дорои имкониятҳои мањдуд (КИМ) сољҳои охир ба проблемаи басо муњим табдил ёфтааст. Барои кӯдакони чунин категория дар љумњуриї муассисаҳои махсус амал мекунанд, вале амалан тамоми КИМ (дорои нуќсонҳои узвҳои такаљоњу њаракат, шунавої ва ғайра) ба мактаб намеравад ва дар хона имконияти гирифтани маљумоти заруриро надоранд. Барои кӯдакони дорои имкониятҳои мањдуд яке аз монеаҳои асосии њамгириї дар љомеа ин табъиз њангоми гирифтани маљумот мебошад.

Мутобиќи Конститутсияи (Сарќонуни) Љумњурии Тољикистон, кӯдакони дорои имкониятҳои мањдуд низ ба таъсил ӯќуќ дорад. Вале на њамаи кӯдакони дорои имкониятҳои мањдуд имконияти дар мактабҳои таъсилоти њамагонї таъсил намуданро доранд. Қариб тамоми мактабҳои пурра ба маљубони дорои мушкилињо дар њаракат дастрас нестанд: онњо бо пандус ва лифт таљњизонида нашудаанд. Мактабҳои оддї, чун ќоида, барои омӯзондани кӯдакони дорои нуќсонҳои шунавої, чашм, нутќ ва ғайра шароитро надоранд. Чунин кӯдакон одатан дар хона ё дар мактабҳои махсус дарс меомӯзанд.

Таљрибаи таъсил дар хона нишон дод, ки чунин навъ наметавонад таълимоти сифати баланддошта ва њамгирии муносиби кӯдаки маљубро дар љомеа пурра таъмин наояд. Кӯдак аз муњити иљтимої мањрум карда мешавад, аз њайати њамсолони худ, ки дар он ў табиятан инкишоф меёбад, дур мешавад. Кӯдаконе, ки дар мактабҳои махсус (офиятбахшї) таъсил менамоянд, њамчунин хеле аз љомеа дур карда шудаанд. Сатњи дониши мегирифтаи кӯдакони маљуб дар доираи навъи донишҳои дар мактабҳои махсус ё дар хона додешавандаи барои Тољикистон анъанавї, аз сатњи донишҳои дар мактабҳои таълимоти њамагонї пешнињодшаванда фарќи зиёд дорад.

Тадќикотњои соли 2007 дар вилоятњои Суѓд ва Хатлон гузаронидашуда омилњои зеринро нишон доданд¹⁰:

- КИМ наметавонанд, пурра нуќуќњои худро ба таъсил амалї гардонанд, зеро норасоии адабиётњои махсус, асбобњои шунавої ва воситањои техникї ба мушоњида мерасад;
- дастрасї ба муассисањо ва воситањои наќлиёт имконнопазираст, бинобар он, ки онњо бо пандус, олоти болобардор ва дастгоњњои ёрирасон тальњизонида нашудаанд;
- талонњои рафтуромадеро, ки барои хонандагони мактабњои махсус дода мешаванд, ронандањои такси рад менамоянд, роњкиро талаб менамоянд. Бо чунин проблема омўзгорони мактабњои махсус низ дучор мешаванд;
- ба омўзгороне, ки ба хонањои кўдакон барои донишомўзонї мераванд, тамоман роњкироњ пардохта намешавад, ќисми зиёди хонандагоне, ки дар хона дарс мегиранд, аз мактабњо дур зиндагонї мекунанд;
- мактабњои Тољикистон умуман барои ќабули кўдакони дорои имкониятњои мањдуд мутобиќ гардонида нашудаанд, онњо бо воситањои ёрирасон тальњизонида нашудаанд;
- ќариб дар тамоми муассисањо камбуди зиёди китобњои дарсии дорои барномањои соддакардашуда барои кўдакони дар инкишофи аќлї бозмонда ва гунгу ношунавоён ба мушоњида мерасад. Баъзе кўдаконе, ки дар хона дарс мегиранд, онњо чунин китобњои дарсиро надоранд;
- барномањо барои КИМ, ки дар хонањои худ дарс мегиранд, мањдуданд. Агар пештар 16 соат бошад, њоло миќдори соатњо то ба 6-8 соат дар як њафта кам карда шудаанд. Њамчунин шароитњо барои дар хона дарс гузаштан муњайё карда нашудаанд;
- зарурат ба мутахасисони дефектолог, логопедњо ва сурдопедагогњо вуљуд дорад;
- курсњои махсуси такмили ихтисос, ки барои омўзгорон тањин шудаанд, вуљуд надоранд;
- дар муассисањои махсусгардонидашуда аксаран кўдакон дар шароити барои истиќомат номусоид истиќомт мекунанд. Ёисми зиёди биноњо ба таъмири пурра энтиель доранд, дар фасли зимистон бошад, гарм карда намешаванд.

Кўдакони кўча¹¹

¹⁰ «Риояи нуќуќи дастрасї ба таъсилот барои кўдакони дорои имкониятњои мањдуд», вилоятњои Суѓд ва Хатлон. Маълумотњои тадќикот дар сайти hrt.tj, дар фасли Њисобот ва тадќикот дастрас мебошанд.

¹¹ Иќтибос аз Тадќикоти маљмўї оид ба вазъи кўдакони кўча дар шаърњои Кўлоб, Кўрѓонтеппа, Хўљанд ва Душанбе. Маркази тадќикоти стратегии назди Президенти Љумњурии Тољикистон, Душанбе-2007. Тадќикот дар сайти hrt.tj, дар фасли Њисобот ва тадќикот дастрас аст. Ба аќидаи гурўњи тадќикотї, ба «кўдакони кўча» дар Тољикистон кўдаконе мансуб доништан мумкин аст, ки ваќти асосии худро ба љустуљўи кор барои таъмини оила ва худ сарф мекунанд, дар айни њол аксари

То ба ӧол дар лумӧурї маълумотӧо акалан доир ба шумораи тақрибии кӯдакони кӯча вулуд надоранд. Инспексияи оид ба корӧои ноболигони (ИКН) шўъбаи корӧои дохилї танӧо ӧисоботи он кӯдаконро мебаранд, ки ягон лїноят содир намудаанд, ба он инчунин метавонад шумораи ӧам кӯдакони кӯча ва ӧам дигар кӯдакон, аз лумла кӯдакон аз оилаӧои дорои шароити хуб дохил карда шаванд. Мушкилии муайян намудани шумораи тақрибии кӯдакони кӯча аз бисёр лїнатӧо бо он алоқамандї дорад, ки то айни ӧол дар лумӧурї мафӧуми умумии кӯдакони кӯча ва критерияи муайян намудани онӧо вулуд надорад. Натїлаӧои мусоӧибаи инфиродї бо маълумотдиӧандагони асосї (намояндаӧои мақомоти корӧои дохилї, Ӣукуматӧо, кумитаӧои маӧаллї, КИМ (ЖЭУ), ташкилотӧои ғайридавлатии маӧаллї ва байналмилалие, ки бо кӯдакон ва дигар хоӧишмандон сарукардоранд) шумораи тахминии зерини кӯдакони кӯчаро дар шаӧрӧо маълум карданд: Душанбе – 6000; Хўланд – 2000; Кўргонтеппа – 1000; Кўлоб 500 – 600.

Яке аз проблемаӧои асосї барои кӯдакони кӯча, хусусан барои кӯдакони аз деӧот омада, ин лои истиқомат аст. Баъзе кӯдакон ӧатто дар кӯчаӧо, хонаӧои лўраӧояшон, шиносон, дар таӧхонаӧо, бозорӧо, аз лумла дар бомӧои хонаӧои баландошѐна хоб мекунаанд. Кӯдакони кӯча нисбати дигар кӯдакон таӧти зўрвари гуногун қарор дода мешаванд. Ин шаӧодати он аст, ки онӧо нисбат ба дигар кӯдакон бештар осебпазир ва ӧифзнашуда мебошанд. Бештар аз ӧама кӯдакони кӯча аз лониби мақомоти ӧифзи ӧуқуқ (кор мандори милитсия), кӯдакони нисбатан калонтар ва пешвоѐни ғайрирасмї (дар байни мардум онӧоро «рэкетири» меноманд) таӧти зўрварї қарор дода мешаванд.

Кӯдакони кӯча ѐ тамоман таӧсил намекунаанд, ѐ мунтазам ба мактаб намераваанд. Бояд қайд кард, ки таносуби фоизии духтароне, ки дар мактаб таӧсил намекунаанд, дар муқоиса бо писарон хеле зиѐдтар аст. Дар қатори сабабӧои ба мактаб нарафтани кӯдакони кӯча, пеш аз ӧама, инӧоро мансуб донистанд: надоштани вақт бинобар кор, надоштани маблағ ва хоӧиши таӧсил. Ба таӧсил хоӧиш надоштани кӯдакон дар чунин ӧолат бештар аз ӧама ба он вобаста аст, ки кӯдакон аз дар давом додади таӧсили худ дурнамое намебинанд. Қисми зиѐди кӯдакон қайд намуданд, ки ӧатто агар онӧо танӧо бо баӧои аӧло таӧсил кунанд ӧам, ӧель гоӧ ба таӧлимгоӧӧои олї дохил шуда наметавонанд. Ба ақидаи онӧо, дар айни ӧол, барои дохил шудан ба таӧлимгоӧӧои олї на дониш, балки пулӧои калон лозиманд.

Стратегияи асосии кӯдакони кӯча дар мубориза бо ӧаѐт ин кор берун аз маӧаллї истиқоматї мебошад. Тавре ки дар боло зикр гардид, қисми зиѐди кӯдакон ба мактаб намераваанд, зеро онӧо барои рўзгори хона пул кор мекунаанд. Маӧз кор берун аз маӧалли истиқомат яке аз критерияӧои мансуб донистани кӯдакони кӯча ба чунин категория мебошад. Ба ӧисоби миѐна дар як рўз кӯдакони кӯча 12,5 сомонї даромад мекунаанд. Давомнокии рўзи корї ба ӧисоби миѐна зиѐда аз 6 соатро ташкил медиӧад.

Сатӧи огоӧї оид ба ВНМБ/СПИД дар байни кӯдакони кӯча дар шаӧрӧои мавриди тадқиқот қарордодашуда, пастр аст. Қисми зиѐди кӯдакони кӯча дар мавриди лойӧое, ки онӧо метавонанд аз муоинаи ВНМБ гузаранд, маълумоте надоранд.

Зўрварї нисбати кӯдакон

Дар шароити вазнини иқтисодї оилаӧо ба мушкилиӧо рў ба рў буда, азоби рўӧї мекашанд, ба кӯдакон ӧамеша хатарӣ дар кӯча мондан, ба муассисаӧои махсус додани онӧо, таӧти зўрварї, муносибати бераӧмона ва истисмор қарор гирифтани, бе сарпараст мондан, таӧдид мекунад.

Дар аксар ӧолатӧо, кӯдакон бе сарпаноӧ мемонанд ва ба лои он, ки дар оила зиндагї кунанд, дар муассисаӧои махсус лойгир карда мешаванд, қисми зиѐди онӧо ба

онӧо таӧсил намекунаанд ѐ ки на ӧамеша ба мактаб мераваанд. Онӧо асосан кӯдакон аз оилаӧои камбизоат, оилаӧои муӧољирони меӧнатї, оилаӧои носолим ва кӯдакони ятимро ташкил медиӧанд.

мактаб намераванд, онъо дар кўчаъо маскан мегиранд. Бо дарназардошти ин ӯама шумораи кўдаконе, ки таъти зўроварї, истисмори иктисодї ё шаъвонї, муносибати бераъмона қарор мегиранд ва бе сарпараст/нигоъубин мемонанд, ба истеъмоли машрубот, нашъа ва дигар моддаъои психотропї (фалачкунандаи асаб) кашида мешаванд, кўдаконе, ки ба таъсилот дастрасии маъдуд доранд, меафзояд.

Вале, ба даст овардани маълумоти дақиқ оид ба шумораи кўдакони осебпазир ва зиёд шудани ӯолатъои зўроварї нисбати кўдакон аз бисёр лїъат масъалаи душвор аст, аз лумла: далелъои муносибати бераъмона бо кўдакон, дуруштї, беъътиної нисбати онъо аксаран ошкор карда намешаванд, маълумотъо доир ба онъо бошанд, чун коида каманд, масъалаъо доир ба никоъ байни хешу табор ва шаъват мавриди баъс қарор дода намешаванд, маълумотъо оид ба чунин проблемаъо бошанд, ба монанди худкушии кўдакон ва наврасон, ӯомиладорї, беҳонагї, майзадагї ва нашъамандї «оморї» пешниъод нагардидаанд.

Тадқиқоти «Имкониятъои система оид ба ошкор намудан, бақайдгирї ва иттилоотонї ва ӯодисаъои зўроварї нисбати кўдакон»¹², ки аз соли 2006 то 2007 гузаронида шудааст, нишон дод, ки:

- дар Тољикистон санади меъёрии ягонае, ки ба ӯимояи ӯуқуқ ва манфиатъои кўдакон равона гардидааст, вуљуд надорад;
- манъи бевоситаи истифодаи лъазоъои лїсмонї (лату кўб) дар муассисаъои таълимї ва дигар муассисаъои махсусгардонидашуда барои кўдакон вуљуд надорад;
- мақомоти ягонаи ӯифзи ӯуқуқ ва манфиатъои кўдак вуљуд надорад. Бинобар ин мақомоти гуногуни давлатї (ӯифзи тандурустї, маориф, коръои дохилї, адлия ва таъминоти иљтимої) ба лъанбаъои гуногуни ӯифзи ӯуқуқ ва манфиатъои кўдакон машгўланд;
- дар қонунгузории миллї муқаррарот оид ба самтъои мушаххаси фаъолияти мақомоти гуногуни давлатї вобаста ба таъмини ӯифзи ӯуқуқ ва манфиатъои кўдакон, принципъои ӯамкории ин мақомотъо, оид ба вазифаъои вобаста ба ошкор намудан, ба қайд гирифтани ва иттилоотонї доир ба масъалаъои зўроварї нисбати кўдакон вуљуд надорад;
- дар бисёр ӯолатъо муассисаъои таълимї, ӯифзи тандурустї ӯодисаъои зўроварио расман ба қайд намегиранд;
- мақомоти ӯифзи ӯуқуқ (мақомоти прокуратура, коръои дохилї ва адлия) асосан бақайдгирии расмии ӯолатъои зўроварї нисбати кўдаконро бинобар ваколатъои вазифавии худ анљом медиъанд.

Намудъои аз ӯама паънгардидаи зўроварї инъоянд:

- ба эътибор нагирифтани дониш;
- куштор;

¹² Тадқиқоти «Имконияти система оид ба ошкорсозї, бақайдгирї ва иттилоотонї ва ӯодисаъои зўроварї нисбати кўдакон». Тадқиқот аз лъониби Идора оид ба ӯуқуқи инсон ва риояи қонуният бо дастгирии молиявии UNICEF гузаронида шудааст. Дар доираи тадқиқот мусоъибаъо бо маълумотдиъандагони асосие, ки дар муассисаъои гуногуни пешниъодкунандаи хизматрасониъои иљтимої ва/ё дар соъаи ӯифзи ӯуқуқи кўдак фаъолияткунанда кор мекунанд, гузаронида шуданд. Тадқиқот дар сайти hrt.tj, дар фасли ӯисобот ва тадқиқот дастрас аст.

- таъкири лафзи (дашном додан);
- меънати вазнин дар шароити барои Ӵаёт ва саломати хатарнок;
- лату кӯби кӯдак;
- таловуз ба номус;
- лазои лисмонӣ, чун усули интизомӣ.

Умуман хулоса баровардан мумкин аст, ки намояндаҳои мақомоти давлатӣ аз муқаррароте, ки зӯроварӣ нисбати кӯдаконро дар кишвар ба танзиз мебароранд, шиносии кофӣ надоранд. Онҳо оид ба чунин намудҳои зӯроварӣ, ба монанди зӯровариҳои психологӣ, таъкир, истисмори меънатӣ ва ғайра чандон тасаввуроти надоранд. Ӵамчунин надоштани донишҳои дахлдор оид ба меъёрҳои системаи ӯқуқии танзимкунандаи тартиби ошкор намудан, бақайдгирӣ ва андешидани тадбирҳои ӯангоми содир шудани зӯроварӣ нисбати кӯдакон эъсос мегардад.

XV. Ӵуқуқҳои занон

Дар соли 2007 вазӣ ӯқуқии занон дар Ӵумӯурии Толикистон ӯамчун яке аз проблемаҳои аз ӯама муъим боқӣ мемонад. Аз лӯниби давлат вобаста ба беътар намудани вазӣ занон дар ӯумӯури тадбирҳои андешида мешаванд, вале беъбудии назаррас ба мушоида намерасад.

Вазъияти вазнини иқтисодӣ дар кишвар, муволирати оммаи меънатии қисми мардонаи аҳоли вазӣ занони Толикистонро боз ӯам душвортар мегардонад. Паъншавии зӯроварӣ нисбати занон дар оила, инчунин проблемаҳои вобаста ба ноил шудан ба баробарӯқуқии занону мардон дар лӯмеаро метавон қайд намуд.

Ӵанӯз мои ноябри соли 2005 аз лӯниби шабакаи ташкилотҳои ғайриӯқумати дар ӯайати Ассотсиатсияи занони дорои маълумоти оли, ТҒӴ «Анӯанаҳо ва замони муосир», «Лигаи занони ӯқуқшинос», «Гендер ва рушд» ва «Модар» лоиҳаи қонун «Дар бораи ӯифзи илтимои-ӯқуқӣ аз зӯроварӣ дар оила» таъия гардида буд, вале, то ба ӯол қабули ин қонун кашол мебад.

26 январи соли 2007 Толикистон нахустин бор дар назди Қумитаи рафӣ тамоми навҳои таъиз нисбати занон оид ба татбиқи Конвенсия, ки онро ӯумӯури ӯанӯз соли 1993 ба тасвиб расонида буд, ӯисобот дод. Дар қатори Гузориши милли ӯамчунин Гузориши алтернативӣ, ки аз лӯниби 25 ТҒӴ-и дар Толикистон ба масъалаҳои ӯифзи ӯқуқҳои занон машӯлбуда таъия гардидааст, пешниҳод карда шуда буд. Тибқи нагилаҳои баррасии гузоришҳои Қумита мулозизаҳои хотимавино оид ба рафӣ таъиз нисбати занон изнор намуда, дар он тавсияҳои худро ба Ӵумӯурии Толикистон баён кард.

Баробарӯқуқии мардону занон ва манӣ таъиз

Ба қафолатҳои конституционии риояи баробарӯқуқӣ нигоҳ накарда, як қатор монעהҳои вуӯуд доранд, ки ба занон барои ба қадри кофӣ ишкишоф ёфтан ва истифода намудани озодиҳои асосӣ ё ӯқуқҳои баробар монעה мегарданд. Дар лӯраҳои таълили проблемаҳои асосии ноил шудан ба баробарӯқуқии пурраи мардону занон дар лӯмеа, омилҳои зерин муайян карда шудаанд:

- Кам лалб шудани занон ба лӯраҳои қабули қарорҳои дар ӯама сатҳои ӯоқимият. Сарфи назар аз он ки тамои ӯиҳо и мусби дар ин соҳа ба назар мерасанд, дар ӯама шохаҳои ӯоқимият намояндагии занон камтар аз 30% аст. Дар табақаҳои болоии ӯоқимият бошад, занон ангуштшуморанд.

- Паст шудани сатњи донишомўзии занон. Агар то синфи 7 духтарон то 47 фоизи хонандагонро ташкил кунанд, дар синфи 11 онҳо танҳо 39 фоизанд. Вазъияти ӯнаўз ӯнам шадидтар дар деҳот ба мушоӯида мерасад. Дар байни донишљӯӯени таълимгоӯнҳои оӯли духтарон танҳо 25%-ро ташкил медиӯанд. Бесаводии функсионаӯли, хусусан байни занон меафзояд.
- Дар соӯаи шуӯл фаркӯияти гендерии возеӯ вуљуд дорад – бартариати миӯдори занон дар соӯаҳои маоши паст доштаи иӯтисодиёт, ба монанди кишоварзӯи, ӯифзи тандурустӯи, маориф. Дар ин соӯаҳо занон 85,5%-ро ташкил медиӯанд, аз онҳо 75,1% дар соӯаи кишоварзӯи. Музди меӯнати моӯона дар ин соӯаҳо нисбат ба дигар соӯаҳои истеӯсолӯи (саноат, сохтмон, наӯклиёт, аӯлоӯа) таӯрибан 4-7 маротиба пастар аст. Шумораи зиӯди занони синну соли коӯбили меӯнат бо корӯои хона ё дар сохтори ӯайрирасмии иӯтисодиёт, аз љумла дар бозорӯо машӯули коранд.
- Паст шудани дастрасии хизматрасониӯои тиббӯи барои занон ва дар малъмӯљ барои тамоми аӯлоӯи. Ба ин ба андозаи коӯбили мулоӯиза паст шудани мурољияти аӯлоӯи барои хизматрасониӯои тиббӯи дар нӯлати бемориӯои зиӯде шаӯодат медиӯад. Яке аз проблемаҳои шадид ин зиӯд шудани шумораи таваллудкунӯи дар хона бидуни ёрии тахассусии тиббӯи мебошад. Проблемаи профилактикаи саратони ӯадудӯои шир, муӯимтарин проблема мебошад. Аз љиӯнати фавт аз варамӯои зарарнок саратони ӯадудӯои шир дар навбати аввал меистад. Зиӯда аз 75% беморон ба клиникаҳои онкологӯи дар давраҳои III-IV бемори мурољият мекунанд. Йанбаҳои гендерии ВИЧ/СПИД ӯарчи бештар ба проблемаи мадди назар табдил меёбад.
- Зиӯдшавии шумораи харидуфурӯш ва истисморӯи занон, фоӯишагарӯи.
- Ба тадбирӯои аз љониби Њукумат андешидашуда нигоӯ накарда проблемаи занони деҳот, вазӯи онҳо ӯанӯз ӯам душвор боӯи мемонад. Омилҳои асосии ба таъмини ӯуӯуӯӯои занони деҳот таъсиррасонанда инӯоянд:
 - Рушд наёфтани зерсохторӯо дар деҳот
 - Дастрасии нобаробар ба замин
 - Њукмронии муносибатҳои патриархали ва фишори коӯлабҳои расмшудаи гендерӯи
 - Сатњи пасти дониш
 - Бехабарӯи ва надоштани донишҳои коӯфӯи оид ба ӯуӯуӯӯои худ, ислоӯоти замин, оид ба расмиётҳои таъсиси хољагиӯои деҳконӯи (фермерӯи) ва ӯайра
- Дар соӯаи муносибатҳои оилави маӯоми пасти зан ба мушоӯида мерасад, хусусан дар оилаҳои авлодашон зиӯд. Проблемаи дузанагӯи шиддат меёбад, ӯам ӯуӯуӯӯои зани якум ва ӯам ӯуӯуӯӯои зани дуоӯм вайрон карда мешаванд. Дар байни занҳои дуоӯм зиӯдшавии шумораи духтарони љавон, коӯблан ба шавӯар набаромада боиси ташвиш мегардад¹³.

Соли 2005 Коӯун «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарӯуӯуӯии мардону занон ва имкониятҳои баробари татбики онҳо» коӯбул гардид. Коӯуни мазкур шарӯ намедиӯад, ки чӯ тавр дар амал кафолатҳои эълонгардидаи баробарӯуӯуӯи таъмин карда мешаванд ва аниӯ намекунад, ки бо кадом тарз масъалаҳои вобаства ба таъйиз нисбати занон ӯар карда

¹³ Гузориши алтернативии ташкилотҳои ӯайриӯукуматӯи дар Йумӯурии Тољикистон оид татбики Конвенсияи раӯи тамоми шаӯклҳои таъйиз нисбати занон.

Бо матни пурраи гузориш дар замима, инчунин дар сайти http://www.hrt.tj/downloads/tj_un/8.doc шинос шудан мумкин аст.

мешаванд, ин конун хислати расмӣ (декларативӣ) дорад. Кумитаи СММ оид ба рафъи таъбиз нисбати занон вобаста ба масъалаи мазкур ба Тоҷикистон тавсия намуд, ки имконияти ворид намудани тағйирот ба Конун дар бораи кафолатҳои давлатиро баррасӣ намояд, то ки механизми истифодаи амалии он аниқ карда шавад, ҳамчунин ба он муроҷиат намояд, ки Кумита оид ба қонун ва оила назорати риояи қонуни дар боло зикргардида тариқи механизмҳои байниидоравӣ самаранок анҷом диҳад.

Тадқиқоти гузаронидаи Фонди Женеваи СММ дар Љумњурии Тоҷикистон (UNIFEM) «Арзёбии талаботи занон ба ҳуқуқи истифодаи замин дар Тоҷикистон» нишон дод, ки илрои қонунҳои асосии ҷаҳонӣ дар қолхозҳо, хоҷагиҳои деҳқонӣ ва дар заминҳои наздишаҳарӣ, аз ҷумла дар «заминҳои Президентӣ» ба дӯши занон гузошта шудааст. Дар баъзе қишлоқҳои занон аз 50% то 80 фоизи қонунҳои фермериро илро мекунанд. Қонунҳои дар қолхозҳои қолқунанда дар вазъияти боз ҳам бадтар қарор доранд: онҳо маоши кам мегиранд, аз 1.5 сомонӣ (тақрибан 0,43\$) то 5 сомонӣ (тақрибан 1,43\$), баъзеҳои онҳо тамоман маош намегиранд. Сертификатҳои соҳибият ба қитъаи замин дар хоҷагиҳои коллективӣ деҳқонӣ аз ҷониби сармоягузoron дода намешаванд ва дар дасти раисони асосиатсияҳои фермерӣ нигоҳ дошта мешаванд. Намин тариқ, қисми зиёди аҳолии деҳот, хусусан занон аз ҳиссаи замини ба онҳо тааллуқдошта маълумот надоранд ё ҳуқуқҳои худро ба баргардондани ҳиссаи замин намедонанд. Қонун ҳангоми ҷудо шудан (бекор қардани ақди никоҳ) ва ҳангоми тақсими мерос аз ҳуқуқҳои худ маълумот карда мешаванд; қисман ин натиҷаи надонистани ҳуқуқҳои худ мебошад, аз ҷумла аз сабаби надонистани қобилияти талаб намудани риояи ҳуқуқҳои худ. Қонун на танҳо ба замин, балки ба дигар манбаҳои дастрасии камтар доранд. Намчунин кам будани шумораи ТҶН, ки метавонистанд масъалаҳои замини ба занон тааллуқдоштаро ҳал намоянд ва ба онҳо на танҳо дар масъалаи ҳуқуқ ба замин, балки ҳамчунин дар масъалаҳои меърос ва дар маълумӣ масъалаҳои ҳуқуқ ба амволи шахсӣ маслиҳатҳои диҳанд, ба мушоҳида мерасад¹⁴.

Намчунин Кумита ташвиши худро дар мавриди дубора арзи вуҷуд намудани ақидаҳои патриархалӣ нисбати нақши тобеи занон ва қолабҳои расмшуда дар мавриди нақш ва вазифаҳои онҳо дар оилаи ҷомеа изҳор намуд. Бинобар ин, Кумита ба Љумњурии Тоҷикистон тавсия намуд, ки барои тағйир додани ақидаи мавҷуда оид ба нақши тобеи занон ва тасаввуроти қолабии расмшуда нисбати нақши ҳам мардҳо ва ҳам занон тадбирҳои андешад; ба сатҳи таъсилоти занон ва духтарон тавалҷӯӣ бештар зоҳир намояд ва барои барқарор намудани нобаробарӣ ҳангоми қабул ба мактаб ва барои таъмини таъсилоти ибтидоии умумӣ ба духтарон тамоми чораҳои зарурӣ андешад; дастрасии таъсилоти барои духтаронро таъмин намояд ва чораҳои махсусро, ки ба духтарон ва занони мактабро тарқамуда имкон медиҳанд дар шароити академии мутобиқ ба сунну соли онҳо таъсилро барқарор намоянд, андешад, инчунин қонун мардонро бо имкониятҳои баробар дар соҳаи шуғл таъмин намояд¹⁵.

Зӯроварӣ нисбати занон

Қонунҳои тоҷик на танҳо таъти зӯроварии ҷисмонӣ, балки ҳамчунин таъти зӯроварии шаъвонӣ, психологӣ ва иқтисодӣ қарор дода мешаванд. Проблемаи зӯроварии занон дар муносибатҳои оилави барои Тоҷикистон аҳамияти ҷаҳуллода дорад, зеро мушкилоти иқтисодӣ ва илтимои давраи гузариш боиси он гардиданд, ки аксари

¹⁴ “Needs Assessment of Rural Women on Land Tenure Rights in Tajikistan”, UNIFEM. Бо матни пурраи тадқиқот дар сайти <http://www.untj.org/library/?mode=details&id=307> шинос шудан мумкин аст.

¹⁵ Мулоҳизаҳои хотимагии Кумита оид ба рафъи таъбиз нисбати занон: Тоҷикистон (CEDAW/C/TJK/CO/3, февралӣ 2007). Бо матни пурраи нӯҷаҷаҷа дар сайти http://eurodent-tj.com/HRT/tj_un/discr_comment.pdf шинос шудан мумкин аст.

тасаввуроти анъанаві оид ба мақоми занон ва мардон дар оила ва ҷомеа дубора арзи вуљуд намуданд.

Тибќи маълумотҳои Кумитаи оид ба корҳои занон ва оилаи назди Ёукумати Љумњурии Тољикистон танҳо то моњи апрел ба Кумита қариб 150 аризаи шифоӣ аз заноне, ки тағти зӯроварӣ қарор гирифтаанд, ворид гардид. Ёама мувољиятҳо, асосан, аз хоњиш оид ба пешниҳод намудани кӯмаки роиғони аквоқатӣ ба занони тағти зӯроварӣ қароргирифта, ки аз шавъаронашон дуљо шудаанд ва бо қарорҳои судҳо розина намебошанд, иборат буданд.

Дар ҳоли ҳозир дар ҷумњури шумораи зиёди ҳодисаҳои худкушии аз ҷониби занон содиршаванда ба мушоњида мерасад. Мутобиќи омили расмии Вазорати корҳои дохилии Љумњурии Тољикистон Љумњурии Тољикистон дар 6 моњи соли 2007 дар Тољикистон 151 ҳодисаи худкуши ба қайд гирифта шудааст, аз онҳо 58 ҳодисаи худкушии занон. Дар вилояти Суғд – 60 ҳодисаи худкуши, дар вилояти Хатлон – 49, Вилояти Мухтори Кӯњистони Бадахшон – 8, Душанбе – 13, НТЉ – 21 ҳодиса. Омори давлатӣ ҳолати воқеии ҷиноятҳои нисбати занон содиршударо пурра инъикос намекунад, миқёси зӯроварӣ нисбати занон дар Тољикистон маълум нест. Сабаби асосии худкуши дар байни занон зӯроварӣ дар оила, аз ҷумла лату қўб аз ҷониби шавъар ё падар, тағќир, маљбур қардан ба никоњи бармањал, иљозат надодан ба идома додани тағсил ва ғайра мебошад.

Вазъи бамиёномада ҳамчунин бо он шиддат мегирад, ки аксаран мақомоти њифзи њуќуќ дар бораи ҳодисаҳои зӯроварӣ дар оила иттилоот ва аризаҳои дахлдор гиранд ҳам, бо њавола бар он, ки «дар оила чи ҳам рӯй намедињад», барои рафъ ё пешгирии ҷиноятҳо чораҳои фаврӣ ва дахлдор намеандешанд. Аксар ваќт ба ҷабрдидаи зӯроварӣ, барои он ки ба истифода гардидани ҷазои ҷиноятӣ ноил шавад, лозим меояд, ки мушкилоти вобаста аризаи ўро гиристан нахостани қормандони милитсия, муносибати дурушт бо ў, ҳолатҳои тарсонидан, пурсишҳои сершумори тоқатфарсо ва аксаран бемаврид, сари ваќт ба экспертизаи тиббӣ нафистодан, гузаронидани муонаи нодурст ва номатлуб, даҳолат ба њаёти шахсі, рўбарўкуниҳои осебовар, вуљуд надоштани њимоя ва њифзи ҷабрдидагон ва ғайраро аз сар гузаронанд¹⁶.

Дар ҷаласа оид ба иљрои ўндадорињо дар соњаи муносибати инсонӣ, ки шањри Варшава аз 24 сентябр то 5 октябри соли 2007 баргузор гардид, намояндагони ТЉЉ Тољикистон тағќид намуданд, ки мавќеи давлат, сарфи назар аз он ки ок њуљьятҳои миллӣ ва байналмилалиро ба имзо мерасонад, чандон ба муњайё намудани шароити оштинопазири ба зуљуроти зӯроварӣ нисбати занон мусоидат намекунад. Аз ҷониби давлат нисбати ҷабрдидагоне, ки зӯровариро аз сар гузаронидаанд, ба қадри кофӣ ғамхорӣ зоњир қарда намешавад. Қонунҳо њангоме њифз мекунанд, ки алақай ҷиноят содир шудааст ва шахси ҷиноят содирқарда алақай бояд ба ҷазои ҷиноятӣ қашида шавад. Љиноятҳои зикрқардида дар доираи проблемаҳои умумии ҷиноятқорӣ дар кишвар баррасӣ меқарданд.

Қонунгузори мављудаи ҷиноятӣ ва маљмури хусусиятҳои њуќм ва ҷазоро барои «зӯроварӣ дар хона» пешбини намекунад. Илова бар ин, қонунгузори ҷиноятӣ зӯровариро на танҳо тазоднок шаръ медињад, балки ҳамчунин хатари ҷамъиятии онро арзёбӣ менамояд. Зӯровари психологӣ, масалан, њатто дар њуќуќи ҷиноятӣ зӯроварӣ њисобида намешавад. Дар тафсири тарқиби ҷиноятҳо мафъуми зӯроварӣ танҳо нисбати нисшондод ба тағсири ҷисмонии инсон истифода меқардад, зӯровари рўњи бошад, беҳусусият қарда мешавад. Осеби рўњие, ки дар натиљаи тағдид расонида мешавад, қарчанде зарари расонидаи он ба саломатии инсон аз осеби ҷисмонӣ қамтар нест, дар қонунгузори ҷиноятӣ ба эътибор гирифта намешавад¹⁷.

Дар Тољикистон то њанўз қонуне, ки проблемаҳои зӯроварӣ дар оиларо ба танзим меқарорад, қабул нақардидааст. Вале, то ҳол корҳо оид ба тағйии чунин қонун ҷараён

¹⁶ Нигар ба эзоњи қоварќи № 9

¹⁷ Нигар ба эзоњи қоварќи № 9

доранд. Муаррифии лоињаи Конуни Љумњурии Тољикистон «Дар бораи ھیфзи занон аз зўрварі дар хона» 5 апрели соли 2007 дар шаҳри Душанбе баргузор гардид. Тањиягари лоиња Нукумати Љумњурии Тољикистон якљоя бо намояндагии Фонди Женеваи Созмони Милали Муттаїид дар Љумњурии Тољикистон (ЮНИФЕМ) мебошанд. Њамчунин тањрири алтернативии ин Конун аз љониби ТГЊ-и занон ва ташкилотњои байналмилалї тањия гардидааст.

Ба кабули њарчи зудтари конун мушкилоти тањсиси ва маблаѓгузори минбаъдаи Марказњои тиббї-санитарии офиятбахшии љабрдидагони зўрварї монеъ мегардад. Њама сабаб дар он аст, ки барои тањсиси марказе, ки дар он одамон метавонистанд якчанд монњ ќарор гиранд, маблаѓ вуљуд надорад. Дар Љумњурии Тољикистон марказњои бўњронї ба ќадри кофї фаълоне кор мекунанд, ки дар онњо љабрдидагони зўрварї метавонанд кўмаки зарурии иљтимої-њуќуќї гиранд, зимнан ба онњо мардњо – љабрдидагони зўрвари хонагї низ муурољият мекунанд.

Дар ин маврид Кумита ба Тољикистон тавсия намуд, ки ба рафњи тамоми шакљои табїиз нисбати занон тавалљўњи аввалиндараља зоњир намояд ва љињати мубориза бо он тадбирњои фарогир андешад; бидуни тањхир лоињаи тањиягардидаи конун дар бораи ھیфзи иљтимої ва њуќуќї аз зўрварї дар оиларо кабул намояд. Чунин конунгузори бояд таснифоти зўрварї нисбати занон ва духтаронро њамчун њуќуќвайронкунии љиноятї, дастрасии бевоситаи занон ва духтаронро, ки љабрдидаи зўрварї мебошанд, ба воситањои ھیфзи њуќуќї ва њимояти дигар тањмин намояд. Кумита њамчунин тавсия намуд, ки чорабинињои омўзиширо барои аъзои парламент, шахсони мансабдори маќомоти судї ва давлатї, аз љумла кормандони маќомоти ھیфзи њуќуќ ва кормандони тандурустї ташкил намояд, то ки онњо аз њама шакљои зўрварї нисбати занон огоњи пайдо кунанд¹⁸.

XVI. Риояи њуќуќи инсон њангоми даъват ба хизмати њарбї

Соле ду маротиба дар Љумњурии Тољикистон даъват ба хизмати њарбї эълон карда мешавад. Шањрвандони љинси марди синни аз 18 то 27-сола, ки дар кайди њарбї мебошанд ё ўњдадоранд дар кайди њарбї бошанд ва барои ба тањхир андохтани даъват ё озод шудан аз даъват ба хизмати њарбї њуќуќ надоранд, ба хизмати њарбї даъват карда мешаванд. Дар раванди даъват ба хизмати њарбї ба поймолкунии сершумори њуќуќи инсон роњ дода мешавад.

Сарфи назар аз расмиїти конун пешбининамудаи даъват ба хизмати њарбї, љавонон дар аксари њолатњо хилофи конунгузори маљбуран ба ќисмњои њарбї расонида мешаванд. Нисбати ўњдадорони њарбї барои онњоро ба хизмати њарбї љалб намудан усуљои ғайриконунї истифода мегарданд. Яке аз шакљои чунин амалњои ғайриконунї гирду дастгир кардан мебошад, ки њангоми он љавонон зўран боздошт шуда, ба комиссариатњои њарбї расонда мешаванд ва дар айни њол ба падару модарон ва хешовандон љойњои љойгиршавии онњо хабар дода намешавад. Баъдан љавонон ба ќисмњои њарбї таќсим карда мешаванд, аз њама гуна имконияти истифодаи њуќуќњои конунї, масалан, ба монанди њуќуќи шикоят намудан аз амалњои ғайриконунии кормандони комиссариатњои њарбї мањрум мебошанд.

Даъватњои ғайриконунї ба комиссариатњои њарбї, пешнињод кардани иттилооти дидаю дониста ғалат, њуќуќвайронкунињо њангоми муоинаи тиббї, риоя нагардидани талаботи конун дар масъалањои батањхиргузори ва озодкунї аз адои хизмати њарбї дар давраи даъват ба хизмат кори муќаррарї мебошанд.

Дар љараїни даъват њуќуќњои зерини даъватшавандагон поймол карда мешаванд:

¹⁸ Нигар ба эзоњи поварќи № 11

- поймол кардани ӯукук ба хизмати алтернативӣ;
- дахлнопазирии манзил;
- маъдудкунии озодӣ;
- ӯукук ба ӯустульӯй ва гирифтани иттилоот;
- истифодаи зӯровариӣ ӯисмонӣ;
- ӯукук ба ӯифзи саломатӣ;
- ӯукук ба ӯифзи судӣ.

Шахсоне, ки ба хизмати ӯарбӣ даъват шудаанд ва хизматчиёни ӯарбӣ дар қисмҳои ӯарбӣ дар ӯолати пӯшида қарор доранд, дар сурати поймол гардидани ӯукукӯнояшон бо волидон иртибот намудани онҳо мушкил аст. ӯомеа ва падару модарон имконият надоранд бе ильозати пешакии роӯбарият ба комиссариятҳои ӯарбӣ ворид шаванд. Ин ӯолат низ ваъиятро бо ӯукукҳои ӯавонон дар қисмҳои ӯарбӣ шидданок мегардонад.

Заминаи қонунгузори дар соҳаи даъвати шаӯрвандон ба хизмати ӯарбӣ, тартиби даъват, муоинаи тиббӣ вуӯуд дорад, вале бар хилофи талаботи қонунгузори ӯангоми даъвати шаӯрвандон ба хизмати ӯарбӣ усулҳои истифода мегарданд, ки ӯукуки инсонро поймол мекунанд. ӯамчунин дар санадҳои зерқонунӣ дар соҳаи даъват ба хизмат ихтилофот ва номутобиқатиҳои зиёд бо қонунҳои амалкунандаи ӯумӯурии Тоӯикистон вуӯуд доранд. Тақозо карда мешавад, ки санадҳои зерқонунии мазкур бо қонунҳои мутобиқ карда шаванд.

ӯумӯурии Тоӯикистон ба он кишварҳои мансуб аст, ки дар қонунгузориӣ худ хизмати алтернативиро эълон кардааст, вале чунин сохтор дар амалия истифода намегардад. Вуӯуд надохтани қонуне, ки тартиби адои хизмати алтернативиро ба танзим медарорад, ӯукуки инсонро ба рад кардани хизмати ӯарбӣ бинобар ақидаи мазҳабӣ, ки дар меӯерҳои байналмилалии эӯтирофнамудаи ӯумӯурии Тоӯикистон зикр гардидааст, маъдуд менамояд¹⁹.

Бояд таъкид намуд, ки чунин ӯукукӯвайронкунииҳо дар ӯараёни мониторинг дар вилояти Суғд ошқор карда шуданд. Таҳмин мегардад, ки ваъияти мушобеҳ дар дигар минтақаҳои кишвар низ вуӯуд дорад. Вале, барои ба даст овардани иттилооти пурра ва объективӣ, гузаронидани мониторинги мушобеҳ дар тамоми кишвар зарур аст.

XVII. Вақолатдори ӯукуки инсон (Омбудсмен)

Масъалаи таъсиси Сохтори Вақолатдор оид ба ӯукуки инсон (Омбудсмен) дар Тоӯикистон бори аввал дар оғози соли 2000 ба миён гузошта шуда буд. Вале, то соли 2007 ӯукумати Тоӯикистон чунин мешуморид, ки ӯумӯурии Тоӯикистон барои таъсиси сохтори миллӣ оид ба ӯукуки инсон омода нест. Қисми муайяни намояндагони мақоти ӯифзи ӯукук, прокуратураҳои судҳои Тоӯикистон гоҳи таъсис додани ин сохторро дар кишвар дастгирӣ накарданд, бо далели он, ки функцияҳои асосии Омбудсмен – қабули арзу шикоятҳои ва баррасии онҳоро маъз ин мақомотҳои иӯро мекунанд, ва дар ин сурат ин кор тақрор (дубл) мешавад.

Вале, 30 апрели соли 2007 дар пайёми ӯарсолаи худ ба парламент президент Эмомалӣ Раӯмон аз тасмими таъсис додани сохтори миллӣ оид ба ӯукуки инсон иброз

¹⁹ Ассотсиатсияи ӯукукшиносони ӯавони «Ампаро», ӯисобот тибқи мониторинги «Риояи ӯукуки инсон ӯангоми даъват ба хизмати ӯарбӣ», Хуӯанд 2007. Бо матни пурраи ӯисобот дар сати hrt.tj, фасли ӯисобот ва тадқиқот шинос шудан мумкин аст.

намуд, ки ин дар навбати худ иќдоми мусбат дар роњи таъсиси маќомоти мустаќиле, ки ба пешрафт ва њифзи њуќуќи инсон мусоидат менамояд, мебошад.

Пешнињоди таъсис додани сохтори омбудсмен аз Комиссаи олии Созмони Милали Муттаъид оид ба њуќуќи инсон Луиза Арбур њангоми мулоќоти душанбегии ў бо президент дар охири моњи апрели соли 2007 иброз гардид. Тавре ки ў њамон ваќт таъкид намуд, тасиси ин сохтор ба таъмини њуќуќи инсон дар Тољикистон бо усули бештарин мусоидат хоњад кард, гарчанде баъдан, њангоми таъйии заминаи њуќуќи, доир ба ин масъала шубњањо ба миён омаданд.

Тобистони соли 2007 гурўњи корї оид ба таъсиси сохтори ваколатдор оид ба њуќуќи инсон ташкил карда шуд. Ба њайати гурўњи кории расмї намояндагони љомеаи шаървандї, мутаассифона, ворид нагардиданд. Дар тўли шаш моњ, ваќте ки гурўњи корї лоињаи ќонунро омода намуд, љомеаи шаървандї њанўз њам ба ин фаъолият љабл нагардида буд, на њамчун коршинос, на чун машваратчи. Њамин тариќ, алаќай дар маръилаи таъйии он масъалае, ин сохтори чигуна бояд бошад, вайронкунии меърњои Принсипњои парижии Созмони Милали Муттаъид, ки стандартњои сохтори ваколатдор оид ба њуќуќи инсонро муайян менамоянд ва онњо љалби васеи љомеаи шаървандиро ба фаъолияти сохтори омбудсмен дар назар доранд, ба мушоњида мерасид.

18 декабри соли 2007 дар шаърри Душанбе муаррифии лоињаи ќонун «Дар бораи ваколатдор оид ба њуќуќи инсон дар Љумњурии Тољикистон» баргузор гардид. Намояндагони љомеаи шаървандї танњо якчанд рўз ќабл аз муаррифи ба лоињаи ќонун дастрасї пайдо намуданд. Баъзе муќаррароти лоињаи ќонун аз љониби намояндагони љомеаи шаървандї таъти танќид ќарор дода шуданд.

Тибќи лоињаи ќонун эроду пешнињодњои зерин баён карда шуданд:

- баъзе дарњам-барњамињо дар лоињаи ќонун байни сохтор ва шахсият бо истифодаи истилоњи мушобењи «Ваколатдор оид ба њуќуќи инсон» дар њар ду њолат вуљуд дорад;
- моддаи 1 лоињаи ќонун танњо «њифзи» њуќуќи инсон, вале на «пешрафт»-ро пешбинї менамояд, бинобар ин, илова намудани калимаи «пешрафт» тавсия мегардад;
- бо маќсади таъмини шаффофият ва раванди бештар демократии пешбарии номзад ба мансаби Ваколатдор, бояд раванде бошад, ки тавассути он, Дастгоњи Президент метавонанд номзадњо ба ин мансабро боистифодаи ошкорої ва шаффофият интихоб намояд (тавассути интишори эълонњо дар рўзномањо ва дигар воситањои ахбори омма). Баъдан номзадњои дар рўйхати кўтоњ интихобгардида ба Президент пешнињод карда мешаванд ва бо аксарияти овозњо дар Парламент интихоб карда мешаванд.
- функцияњои асосии Ваколатдор маъдуд мебошанд, ки онњоро бояд бо инњо такмил дод: њифз ва пешравии њуќуќи инсон, гирифтани ва баррасї намудани арзу шикоятњо оид ба поймолкунии њуќуќи инсон, Ваколатдор бояд дорои њуќуќи гирифтани иљозати Суд барои дањолат ба амалњои муурофиавї, истењсолоти судї дар сурате ки, агар ин ба масъалањое дахл дошта бошад, ки дар доираи салоњияти ў ќарор доранд, яъне тавассути изњори фикру аќида, хулосањо, њуќуќи интишори хулосањо ва ғайра бошад;
- «бозиди бемонеа» аз маќомот ва муассисањо барои фарогирии вазъи њабсхона, хусусан дастрасї ба мањбусон, кофї намебошад. Куќуќи дастрасї танњо ба роњбарон ва шахсони мансабдор, вале на мањбусон дахл дорад.
- рўйхати ташкилотњое, ки Ваколатдор њаќ дорад аз онњо маълумотњо, нуљљатњо ва маводи заруриро дархост карда гирад, артиш, милитсия, њабсхонањо ва ғайраро дар бар намегирад;

- ваколатњо барои ташаббус намудани тафтишот маъдуд карда шудаанд, ки ба Принсипњои Париж мутобиќ нест;
- пешнињоди шикоят танњо аз љониби худи даъвогар, вале на аз љониби намояндагони даъвогар ё шахсони сеюм пешбинї мегардад;
- маълум нест, ки бо кадом тарз шахсони бе шаървандї, одамони кўчонидашуда, бехона ва шахсони бе љойи муайяни зист шикоятнома пешнињод мекунад, зеро шикоятномае, ки ному насаб ва суроѓаи пурраи аризадињанда дар он зикр нагардидааст, беном њисобида шуда, мавриди баррасї ќарор дода намешавад;
- бояд таъмин намуд, ки имзо барои пешнињоди шикоят талаб карда нашавад; вараќае, ки барои пур кардани он танњо гузоштани кайдњо талаб карда мешавад, кофист;
- Ваколатдор њуќуќњои васеи рад намудани баррасии шикоятномаро дорад. Дар ин маврид маъдудияти ваколатњои ӯ ва назорати њуќуќї вуљуд надоранд, барои љавоби далелнок њель гуна талабот муќаррар нашудааст;
- ворид намудани таѓйироту иловањо ба Кодекси мурояиаи љиноятї нисбати он, ки Ваколатдор метавонад ба воситаи Прокуратураи генералї айбнома пешнињод кунад, зарур аст;
- Ваколатдор бояд дорои салоњиятњои кофї бошад, то ки барои иљрои ӯндадорињои вазифавии худ амволи заруриро талаб намояд;
- љалби љомеаи шаървандї ва таъмини гуногунии њайати аъзогї бояд махсус дар ќонун пешбинї карда шавад.

Дар лаъзаи таъйияи ин Гузориши њарсола, мутаассифона, маълум набуд, ки оё эроду пешнињодњои пешкашгардида аз љониби гурўњи корї аниќ карда шуданд, ё не.

Коршиносон ва намояндагони баъзе ташкилотњои њифзи њуќуќ бар он аќидаанд, ки дар маълумљ лоињаи ќонун ќодир нест мустаќилияти фаъолияти сохтори њифзи њуќуќи инсон дар Тољикистонро таъмин намояд. Ба аќидаи онњо, мутобиќи лоињаи ќонун мустаќилияти Ваколатдор таъти шубња ќарор мегирад, зеро Ваколатдор бо розигии Парламент аз љониби Президент таъин карда мешавад, ки он дар навбати худ раиси њукумати иљроия мебошад. Дар баъзе кишварњо амалияи таъин гардидани Ваколатдор аз љониби маќомоти њокимияти иљроия вуљуд дорад, вале, тавре ки талриба нишон медињад, ин модел самаранок намебошад ва комилан хилофи моњияти ин сохтор мебошад.

Талабот нисбати номзад ба вазифаи Ваколатдор доштани таъсилоти олии њуќуќї, синни болотар аз 35-сола, инчунин сифатњои баланди касбї ва маънавї (ахлоќї) мебошанд. Талабот нисбати салоњиятнокї дар соњаи њуќуќи инсон, мутаассифона, вуљуд надоранд. Нофаъмест, ки чї тавр одами бе салоњият метавонад дар ин соња чунин мансабро соњиб шавад. Ваколатдор ба мўњлати панљ сол таъин карда мешавад, дорои дахлнопазирї мебошад ва њуќуќ надорад ба фаъолияти сиёсї машѓул шавад, инчунин вакили халќ дар маќомоти намояндагї бошад.

XVIII. Мубориза бо коррупсия

Тибќи маълумотњои Ташкилоти байналмилалии Transparency International (Шаффофияти байналмилалї), ки њар сол «Шохиси (индекси) арёбии коррупсия»-ро интишор менамояд, Тољикистон, дар ќатори Казоќистон, Озарбойљон, Ёирѓизистон ва Белоруссия, аз љињати сатњи коррупсия (ришват) љойи 150-умро инѓол менамояд. Далели мазкур аз бењбудии вазњи мубориза бо коррупсия нисбати солњои пешин гувоњї медињад. Дар соли 2007 ба шохиси арёбии коррупсия маълумотњо оид ба коррупсия дар бахшњои давлатии 180 кишвар дохил карда шуда буданд. Кангоми муайянкунии сатњи коррупсия дарљаи порахўрї, дарљаи љалби хизматчиёни давлатї ба бизнес, мављудияти

адолати судии мустақил ва қонунгузорӣ оид ба мубориза бо шустани пулно, шаффофияти Ӣукумат ва таъти назорати лӢмеаи шаървандӣ қарор гирифтани он ба инобат гирифта мешаванд.

Моъи январи соли 2007 қисми дуоми Ӣисобот «Коррупсия дар Љумъурии Тољикистон: Афкори умум», ки аз лӢониби Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Љумъурии Тољикистон ва Барномаи Рушди Созмони Милали Муттаъид таъния гардида буд, пешниҳод карда шуд. Ба ақидаи роъбари гуруъи тадқиқотӣ Абдулвоъид Шамолов, проблемаи коррупсия дар лӢумъурӣ чандон Ӣуқуқӣ набуда, аслан илтимой-иктисодӣ мебошад, ва стратегияи пешгирӣ бояд ба чораҳои дорои хусусияти иқтисодӣ, илтимой ва сиёсӣ нигаронида шавад.

Ба ақидаи пурсидашудагон сохторҳои аз Ӣама бештар коррупсияшуда инҳоанд: судно, маъмурияи Ӣоқимияти маъаллӣ, мақомоти Ӣифзи Ӣуқуқ, Кумитаи амнияи миллӣ, Мальлиси намояндагон, Артиши миллӣ, Мальлиси Олӣ, Ӣукумат, Мальлисии маъаллӣ ва Дастгоъи илроияи Президенти Љумъурии Тољикистон.

Таъсиси Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсия

Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Љумъурии Тољикистон тибқи Фармони №143 Президенти Љумъурии Тољикистон Эмомалӣ Раъмон аз 10 январи соли 2007 таъсис дода шудааст. Агентӣ мақомоти назорати молиявӣ ва мақомоти Ӣифзи Ӣуқуқ мебошад, ки ба зиммаи он функцияҳои (вазифаҳои) собиқ Кумитаи давлатии назорати молиявии Љумъурии Тољикистон, Сридораи полиси андози Вазорати даромадҳо ва пардохтҳои давлатии Љумъурии Тољикистон, инчунин сохторҳои оид ба мубориза бо коррупсия ва лӢиноятҳои дорои хислати коррупсионии Прокуратураи генералии Љумъурии Тољикистон ва дигар мақомоти Ӣифзи Ӣуқуқи лӢумъурӣ вогузор карда шудаанд. Роъбари Агентии мазкур Шерхон Салимов аз лӢониби Парламенти Љумъурии Тољикистон таъин гардида буд.

Мақомоти мазкур бо мақсади васеъ намудани системаи мубориза бар зидди Ӣуқуқвайронкунии ва лӢиноятҳои дорои хусусияти коррупсионӣ, бартараф намудани Ӣодисаҳои такрорёбии функцияҳо ва ваколатҳои мақомоти идораи давлатӣ, таъмини шаффофият ва такмили фаъолияти назоратӣ-тафтишотӣ таъсис дода шудааст. Ӣамчунин рӯйхати штатӣ ва сохтори воъидҳои Агентии нав тасдиқ карда шуданд: дар дастгоъи марказӣ 150 нафар, дар шаъри Душанбе, вилоятҳои Суғд ва Хатлон – 85-нафарӣ, дар Вилояти Мухтори Қўъистони Бадахшон бошад – 25 корманд.

Тибқи маълумотҳои Агентӣ дар тӯли 9 моъи соли 2007 278 лӢинояти дорои хислати коррупсионӣ ва лӢиноятҳои иқтисодӣ ошкор карда шуданд. Аз онҳо 117 лӢинояти вазнин ва махсусан вазнин, аз лӢумла 63 лӢиноятро ришвахӯрӣ ташкил медиҳанд, ки 52-тои онҳо аз лӢониби мансабдорони давлатӣ, 11-тояшон аз лӢониби шахсони мансабдори сохторҳои тилоратӣ содир карда шудаанд, 118 лӢиноят ба азхудкунии ва камомади маблағҳои пулӣ ва арзишҳои моддӣ марбут мебошанд.

Қонунгузори Љумъурии Тољикистон оид ба мубориза бо коррупсия

Парламенти Љумъурии Тољикистон изҳор намуд, ки Конвенсияи Созмони Милали Муттаъид оид ба мубориза бо коррупсияро, ки аз лӢониби Ӣукумати Љумъурии Тољикистон 25 сентябри соли 2006 дар Нию-Йорк²⁰ ба имзо расида буд, ба тасвиб мерасонад. Зарурати гузаронидани экспертизаи қонунгузорӣ барои муайян намудани

²⁰ Тасмири мазкур Ӣангоми мизи мудаввар бахшида ба батасвибрасонии Конвенсия ва механизмҳои таъбиқи он дар Љумъурии Тољикистон, ки 11 майи соли 2007 дар Душанбе баргузор гардид, иброз шуд. Вохӯрӣ аз лӢониби Барномаи рушди Созмони Милали Муттаъид дар Тољикистон якҷоя бо Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Љумъурии Тољикистон доир карда шуда буд.

шароити ба коррупсия мусоидаткунанда, инчунин таъсис додани гурӯҳи корӣ оид ба таъбия Барномаи миллӣ оид ба мубориза бо коррупсия таъти сарпарастии Ёукумати кишвар бо љалби намояндагони тамоми шохаҳои њокимият ва љомеаи шаървандӣ таъкид карда шуд.

Гурӯҳи кории бо фармоиши Роњбари Дастгоњи иљроияи Президенти Ёумњурии Тољикистон таъсисдодашуда, тобистони соли 2007 ба таъбия лоињаи «Стратегияи Борномаи миллӣ оид ба мубориза бо коррупсияи Ёумњурии Тољикистон барои солҳои 2008-2010» оғоз намуд. Тибќи иттилооти Агентӣ, ба њайти гурӯҳи корӣ дастгоњи мушовирони Президенти Ёумњурии Тољикистон, намояндагони Дастгоњи иљроияи Президенти Ёумњурии Тољикистон, Прокуратураи генералӣ, Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ёумњурии Тољикистон, хадамоти гумрук, коршиносони Маркази тадќикоти стратеги назди Президенти Ёумњурии Тољикистон – њамагӣ 21 нафар дохил карда шуданд. Гурӯҳи кориро директори Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсия Шерхон Салимов сарварӣ намуд.

Лоињаи «Стратегияи (барномаи) давлатӣ оид ба мубориза бо коррупсия дар Ёумњурии Тољикистон барои солҳои 2008-2010» аз љониби Барномаи Рушди Созмони Милали Муттаъид оид ба пешравии шаффофият ва масъулият якљоя бо Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ёумњурии Тољикистон пешнињод гардида буд.

Стратегияи (барномаи) давлатии мубориза бо коррупсия дар Ёумњурии Тољикистон барои солҳои 2008-2010 (минбаъд – Стратегия) – њуљъати барномавии сиёсати зидди коррупсияи Ёумњурии Тољикистон мебошад, ки принципњо ва бархурдҳои асосии онро муайян менамояд.

Чорабиниҳои маљмӯии ташкилӣ-њуќуќӣ, иљтимоӣ-иќтисодии дар доираи ин Стратегия таъбияшаванда ба пешгирии самаранок ва таъсирбахш, ошкорсозӣ ва рафъи коррупсия, ташкили мубориза бо он дар сатњи баланди касбӣ нигаронида мешаванд. Дар айни њол, тавалљӯњи махсус ба андешидани чораҳои пешгирикунандае, ки ба баланд бардоштани сатњи фаълнокии ањолӣ дар мубориза бо коррупсия, ба вуљуд овардани фазои оштинопазирии умумӣ ба коррупсия ва бартараф сохтани сабабњо ва шароити ба он муоидаткунанда зоњир карда мешавад.

Стратегия њамчунин њамкории фаъоли байналмилалӣ ва кӯмаки мутаќобиларо дар доираи њамоњангсозии мубориза бо коррупсия якљоя бо ташкилотҳои байналмилалӣ дар назар дорад.

Вазифаҳои Стратегия таъмини њифзи њуќуќ, озодињо ва манфиатҳои қонунии инсон ва шаърванд, инчунин љомеа ва давлат аз коррупсия; такмили заминаи меъерии њуќуќӣ оид ба пешгирӣ, ошкорсозӣ ва рафъи њуќуќваронкунии коррупсионӣ; мувофиќсозии шаклњо, усулњо, воситаҳои муқовимат бо коррупсия; вусъатбахшии андешидани чораҳои пешгирикунанда дар мубориза бо коррупсия; њамкорӣ бо сохторҳои љомеаи шаървандӣ; вусъатбахшӣ ва фаългардонии њамкории байналмилалии Ёумњурии Тољикистон дар соњаи мубориза бо коррупсия мебошанд.

Татбиќи марњила ба марњилаи Стратегия инњоро таъмин менамоян:

- таъкими минбаъдаи устувории иљтимоӣ-иќтисодӣ ва сиёсӣ дар кишвар; ба роњ мондани сиёсати собитқадамонаи љиноятӣ-њуќуќӣ дар мубориза бо коррупсия; рафъи қотеонаи далелҳои (њодисаҳои) содиркунии љиноятҳои коррупсионӣ; мувофиќсозии ваколатҳои њалли масъалањо ва маъмурии мақомоти идораи давлатӣ; таъкими боварии љомеаи шаървандӣ ба њокимияти давлатӣ; вусъатбахшӣ ва таъмиќи мусоњба байни љомеа ва њокимият, базнес ва њокимият; ақсуламали фаврии њатмии мақомоти њокимият ва шахсони мансабдор ба иттилоот оид ба далелҳои коррупсия; рушди минбаъдаи љањонбинии зидди коррупсия ва фаългардонии фаъолияти зидди коррупсия; махдуд сохтани миќёси иќтисоди нињонӣ;

- рушди фаълнокии ташкилотҳои ғайридавлатӣ, њизбҳои сиёсӣ ва иттињодияҳои љамъиятӣ дар татбиќи сиёсати зидди коррупсия; ба вуљуд овардани шароит барои рушди

минбаъдаи иқтисод ва беътар гардидани фазои инвеститсионӣ; вусъатбахшии ӯнамқорӣ байналмилалӣ дар соҳаи мубориза бо коррупсия; таъкими обрӯи давлат дар арсаи байналмилалӣ.

Сиёсати давлат оид ба мубориза бо коррупсия, пеш аз ҳама, ба он асос хоҳад ёфт, ки чораҳои зидди коррупсия, дар шакли механизми махсус таъиягардидаи маъдудиятҳо, дар қори ӯнамарӯзаи мақомоти давлатӣ лӯрӣ қарда шуда, аз лӯниби онҳо мунтазам мавриди илро қарор дода мешавад.

Дастгирии ламъиятӣ яке аз унсурҳои қалидии (асосии) мубориза бо коррупсия мебошад. Бинобар ин, Стратегия чорабиниҳо оид ба лалби дастгирии аъли лӯмеаро ӯнамчун лӯзи тарқии ӯнама гуна чорабиниҳои зидди коррупсия дар бар мегирад.

Дар доираи татбиқи Стратегия тавалӯӯи махсус ба таъкимбахшӣ ва тақмили заминаи нуқуқи мубориза бо коррупсия, баланд бардоштани савияи қасбии қормандони мақомоти ӯифзи нуқуқ ва хизматчиёни давлатӣ, таъминоти зарурии моддию техникаи сохторҳои судӣ ва ӯифзи нуқуқ зӯир қарда мешавад. Бо мақсади асосноксозии тадбирҳои Стратегияи зидди коррупсия арзёбии мунтазами доира ва миқёси паъншавии коррупсия гузаронида мешавад.

Матритсаи чорабиниҳо оид ба татбиқи Стратегия 48 вазифаро пешбини менамояд, дар баёни онҳо: гузаронидани таълили санадҳои қонунгузорӣ ва дигар санадҳои меъерии нуқуқӣ барои муайян намудани мусоидати онҳо ба коррупсия, инчунин барои соддагардонии расмиёти маъмурӣ, андоз, гумрукӣ ва таъияи санадҳои дахлдори меъерии нуқуқӣ; ворид намудани тағйроту иловаҳои дахлдор ба Кодекси муруфияи лӯнояти Лӯмӯурии Толиқистон, Кодекси лӯнояти Лӯмӯурии Толиқистон, Кодеси Лӯмӯурии Толиқистон дар бораи нуқуқвайронқунии маъмурӣ, Қонунҳои Лӯмӯурии Толиқистон «Дар бораи мубориза бо коррупсия», «Дар бораи хизмати давлатӣ» ва дигар санадҳои меъерии нуқуқӣ; муқаррар намудани экспертизаи ӯатмии зиддикоррупсионии лӯиъаҳои санадҳои меъерии нуқуқӣ; таъияи қоидаҳои яғонаи гузаронидани озмун барои ишғоли мансабҳои ишғолнагардида барои ӯнама намуд хизмати давлатӣ; таъсиси сохтори миллии мустақил оид ба Нуқуқи Инсон (Омбудсмен); таъсис ва тақмили сохтори анлӯмдиъандаи назорати дохилӣ дар мақомоти ӯифзи нуқуқ; ташқили омӯзиши яклӯяи судяҳо, прокурорҳо, қормандони дигар мақомоти ӯифзи нуқуқ оид ба проблемаи мубориза бо коррупсия; ташқили мунокимаи васеи лӯиъаҳои санадҳои меъерии нуқуқӣ оид ба масъалаҳои ӯаётан муъим тавассути воситаҳои ахбори омма; пурзӯр намудани таблиғоти зидди коррупсия (мақолаҳо дар рӯзномаҳо, барномаҳои радиоӣ, телевизионӣ, кинофилмҳо, лавъаҳои таблиғотӣ); таъмини ба тасвиб расонидани Конвенсияи Созмони Милали Муттаҳид зидди коррупсия аз 31 октябри соли 2003; гузаронидани мониторинги илрои ўъдадориҳои байналмилалӣ аз лӯниби Лӯмӯурии Толиқистон дар соҳаи мубориза бар зидди коррупсия ва ба маълумоти аъли лӯмеаи байналмилалӣ ва ғайр расонидани натиъаҳои он.

Манбаҳои маблағгузори Стратегия маблағҳои булётҳои лӯмӯуриявӣ ва маъаллӣ, инчунин маблағҳои байналмилалӣ лӯдо менамоянд, ба ӯисоб мераванд. Дар доираи Стратегия, ки як навъ барномаи милли мебошад, таъсис додани лӯиъаҳои алоҳида дар соҳаи рушди сохторҳои лӯмеаи шаървандии бахши мубориза бо коррупсия, ки ба баланд бардоштани сатҳи самараноқии мубориза бо коррупсия нигаронида шудаанд, бо роҳи маблағгузори ин лӯиъаҳо ва сохторҳо аз ӯисоби фондҳои мақсадноқи байналмилалӣ, имқонпазир аст.

Гарчанде барнома тадбирҳои таъмини шаффофияти фаъолияти мақомоти давлатӣ, масъулият барои фаъолияти коррупсионӣ ва иштироки лӯмеаи шаървандиро дар мубориза бо коррупсия пешбини менамояд, мутаассифона, дар он механизми татбиқи онҳо таъия нагардидаанд.

Барнома таъсиси сохтори мустақили Вақлатдор оид ба нуқуқи инсон (Омбудсмен)-ро пешбини менамоянд, вале, нақш, таъсир ва фаъолияти ин сохторро муқаррар нақардааст. Дар барнома пешбини намудани инҳо мувофиқи мақсад хоҳад буд:

- Ёндадориёи мақомоти дахлдори давлати оид ба таъмини дастрасии аъли лъмеа ба иттилоот оид ба даромадёи хизматчиёи давлати;
- имконияти ворид намудани намояндагони лъмеаи шаърванди (аз лъумла ТГЪ) ба сохтори (воъиди) оид ба экспертизаи конунгузори аз нуқтаи назари мубориза бо коррупсия, инчунин кабл аз равон кардан ба Парламенти кишвар ба муъокимаи умум пешниёд намудани лоиъаёи конунёи нав ва лоиъаё оид ба ворид намудани таъйироту иловаё ба конунё;
- имконият ба ТГЪ барои гузаронидани мониторинги мустақил дар ин самт.

Хангоми навиштани гузориши мазкур чунин сарчашмаҳо истифода шудаанд:

Тавсияҳои хотимагии Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқҳои иқтисоди, иҷтимоӣ ва фарҳанги. (Е/С.12/ТҶК/СО/1, ноябри 2006),

http://www.hrt.tj/downloads/tj_un/final_remarks_comitet_ecosocial_rights.doc;

Тавсияҳои хотимагии Кумитаи СММ оид ба баргараф намудани ҳама гуна ҳуқуқпоймолкуни нисбати занон: Тоҷикистон (CEDAW/С/ТҶК/СО/3, феввали 2007),

http://eurodent-tj.com/HRT/tj_un/discr_comment.pdf;

Гузориши алтернативии ташкилотҳои гайридавлатии Тоҷикистон оиди татбиқи Конвенсия оиди баргараф намудани ҳама гуна поймолкуни нисбати занон,

http://www.hrt.tj/downloads/tj_un/8.doc;

Тахлили Конуни ЧТ «Дар бораи иттиҳодияҳои ҷамъияти». Маркази Байналхалқии ҳуқуқи гайри соҳибқори, 7 июни 2007 с,

http://www.icnl.org/knowledge/news/2007/6-15_Tajik_Analysis_Rus.pdf;

Баромади умумичаҳони оиди хариду фуруши одамон дар соли 2007. Департаменти давлатии ШМА,

<http://usinfo.state.gov/russian/Archive/2004/Nov/15-238258.html>;

Хисобот оиди озодии виҷдон ва ибодат дар соли 2007. Идора оиди масъалаҳои демократия, ҳуқуқи инсон ва меҳнат (ШМА),

<http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2007/90235.htm>

Мониторинг ва бюллетенҳои Ассотсиатсияи Миллии Воситаҳои Ахбори Умуми Мустақили Тоҷикистон. (АМБАУМТ), <http://nansmit.tj/monitoring/?y=2007>, <http://nansmit.tj/publish/?type=3>;

«Риояи ҳукуки донишҷуен хангоми маъракаи чамоварии пахта». Хисоботи мониторинг. Ассотсиатсияи ҳукукшиносони ҷавон «Ампаро». Хучанд, 2007, <http://www.hrt.tj/reportsnational.htm>;

«Риояи ҳукуки инсон хангоми даъват намудан ба хизмати харби». Хисоботи мониторинг. Ассотсиатсияи ҳукукшиносони ҷавон «Ампаро». Хучанд, 2007, <http://www.hrt.tj/reportsnational.htm>;

«Риояи ҳукуки қудакони маъҷуб (имкониятҳои маҳдуддошта) ба таҳсил». Хисоботи мониторинг. Вилоятҳои Сугд ва Хатлон. 2007, <http://www.hrt.tj/reportchild.htm>;

Тадқиқоти байнисоҳави оиди вазъи қудакони дар берун монда дар шаҳрҳои Қулоб, Кургон-теппа, Хучанд ва Душанбе. Маркази тадқиқоти стратегияи дар назди Президенти ҶТ. Душанбе, 2007, <http://www.hrt.tj/reportchild.htm>;

Тадқиқот «Имкониятҳои низом оиди маълумқуни, бақайдгири, ва маълумотдиҳи хангоми қайди ҳолатҳои зулмовари нисбати қудакон». Душанбе, 2007. Идора оид ба ҳукуки инсон ва риояи қонуният; UNICEF, <http://www.hrt.tj/reportchild.htm>;

«Needs Assessment of Rural Women on Land Tenure Rights in Tajikistan», UNIFEM; <http://www.untj.org/library/?mode=details&id=307>.

«Дастрас намудани маълумот оиди ҳукуқҳои худ аз тарафи муҳоҷирони меҳнати». Хисоботи мониторинг. Вилояти Хатлон. 2007 с, <http://www.hrt.tj/reportsnational.htm>.

Воситаҳои ахбори умуми ҷопи:

1. «Факты и комментарии»;
2. «Народная газета»;
3. «Бизнес и политика»
4. «События»;
5. «Вечерний Душанбе»;
6. «Курьер Таджикистана»;
7. «Crime-инфо»;
8. «Азия-плюс»;
9. «Миллат»;
10. «Начот»;
11. «Тоҷикистон»;
12. «Нигоҳ»;
13. «Фараж»;
14. «Зиндаги».

Пахнкунии ахбор аз ҷониби аҷонсҳои маълумотдиҳии Asia-plus, Avesta, «Памир Медиа».

Шарҳи воқеот оиди риояи ҳукуки инсон дар вилоятҳои Сугд ва Хатлон, инчунин ВМКБ аз тарафи намоёндагони маҳали дар ҷаҳорҷубаи лоиҳаи «Баландбардории савияи дониши намоёндагони ташкилотҳои ҷамъияти дар гузаронидани тадқиқотҳо дар соҳаи ҳукуки инсон» бо дастгирии моддии ИНДХИ/САҲА.

Сайтҳои Интернет:

www.hrt.tj

<http://www.centrasia.ru;>

<http://regnum.ru>

<http://ca-oasis.info>

<http://www.khovar.tj>

<http://lenta.ru>

<http://www.ferghana.ru>

<http://nansmit.tj>

<http://www.asiaplus.tj>

www.tajikngo.tj

<http://forum18.org>